FELSEFİ DANIŞMANLIĞIN KİŞİNİN KENDİSİNE YERLEŞMESİNE KATKISI

Dilek ATİK
201194105

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Felsefe Anabilim Dalı
Felsefi Danışmanlık Yüksek Lisans Programı
Prof. Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2022

FELSEFİ DANIŞMANLIĞIN KİŞİNİN KENDİSİNE YERLEŞMESİNE KATKISI

Dilek ATİK
201194105
ORCID: 0000-0003-1552-327X

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Felsefe Anabilim Dalı
Felsefi Danışmanlık Yüksek Lisans Programı
Prof. Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Sevgili Hocam Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'ye tez çalışmamda desteklerinden dolayı, ışığım, değerli hocam, Prof. Dr. Betül Çotuksöken'e, değerli jüri üyeleri hocalarım, Prof. Dr. Uğur Ekren ve Doç. Dr. Bergen Özüaydın'a; motivasyon kaynağım, sevgili eşim Rafet'e, göstermiş oldukları sabırdan dolayı canım çocuklarım Şevin ve Civan'a, sevgilerini ve bana olan güvenlerini esirgemeyen anneme, babama ve kardeşime, bu çalışmada yanımda olan ve bana destek olan arkadaşlarım sevgili Nilüfer'e, Derya'ya, ve Yeliz'e teşekkür ederim.

Dilek ATİK

Eylül, 2022

ÖZ

FELSEFİ DANIŞMANLIĞIN KİŞİNİN KENDİSİNE YERLEŞMESİNE KATKISI

Dilek Atik

Felsefe Anabilim Dalı

Felsefi Danışmanlık Programı

Danışman: Prof. Dr. Betül Çotuksöken

Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022

Tarihsel ve kültürel bir canlı olan insan, aynı zamanda toplumsal bir varlık olarak tüm bildikleri ve sorumluluklarıyla yaşamın içindedir. Eylem dünyasında bir ilişkiler ağı içinde bulunur ve kişi olarak bu dünyada kendi varoluşuyla karşı karşıyadır. Kişi, kendini anlama isteği, yaşamın anlamsızlığı, yalnızlığı nasıl karşıladığı, nasıl bir yaşam sürdürmek istediği ve ölüm gibi yaşamın içinden beliren sorunlarla karşılaştığında tümüyle varoluşunu sorgular. Varoluşsal da diyebileceğimiz bu sorunlar karşısında kişi, takındığı tutumlarla, insanın temel fenomeni olarak "arada olma"yı öne çıkaran "antropontoloji"nin kavram örgüsünün (durum-duruş-karşılaşma-karşılama-karşılaştırma) eşliğinde, aslında tüm yaşamını bu edimlerle karşılar; yaşadığı gerilimle kendisini, değerlerini ve istemelerini sorgular. Yaşantılarıyla, kendisi arasında olan insan "kendine yerleşmeye" çalışır. Felsefi (danışma) diyalog kişiye, kendine yönelik sorgulamasında, yaşamının içinde yer aldığı toplumda, tek tek bireylerle kurduğu ilişki ya da ilişkilerde, yüz yüze geldiği durumlar karşısındaki duruşunda, kendini gerçekleştirmesinin ve yaşamı doğru karşılamasının olanağını sunar. Bu çalışmada felsefi danışmanlık bilgisinin eşliğinde kişinin kendisi ve kendisi olmayanla ilişkisinde ortaya çıkan sorunlara yer verilecek ve yine felsefi danışmanlık bilgisinin eşliğinde, Nermi Uygur, Augustinus, Boethius örneklerinden yola çıkılarak, çözüm yolları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: "arada olma" fenomeni, felsefi danışmanlık, "kendine yerleşme", "tekil-tümel gerilimi**"**

ABSTRACT

CONTRİBUTİONS OF PHİLOSOPY COUNSELİNG TO PERSON'S SELF-SETTLEMENT

Dilek Atik

Master Arts Thesis

Department of Philosophy

Philosophical Counseling Programme

Thesis Advisor: Prof. Dr. Betül Çotuksöken

Maltepe University Graduate School, 2022

As historical, cultural, and social being, human is in life with all their knowledge and responsibilities. Human beings exist in a network of relations in the world of action. As a person, it is faced with its own existence in this network of relations. It questions its entire existence when a person encounters problems such as the desire to understand itself, the meaninglessness of life, how it deals with loneliness, what kind of life it wants to lead, and death. In the face of these problems, which are called existential, the person questions itself, its values, and wishes. These questions are accompanied by the person's attitudes, the concept of "anthropontology" (situation-stance-encounter-meeting-comparison) emphasizing "being in between" and the tensions experienced. A person caught between itself and its experiences tries to "self-settlement". Philosophical (counseling) dialogue provides an opportunity for the individual to question itself, to realize itself in the society it lives in, in the relations or relationships it has established with individuals, in its stance against situations, and to establish a correct relationship with life. In this study, the problems that arise in the relationship of the person with itself and the non-self will be included in the accompaniment of philosophical counseling knowledge, and the solutions to the problems encountered will be emphasized, based on the examples of Nermi Uygur, Augustinus, Boethius, in the accompaniment of philosophical counseling knowledge.

Keywords: The phenomenon of "being in-between", philosophical counseling, "self-settlement", "singular-universal tension"

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI i

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI ii

TEŞEKKÜR iii

ÖZ iv

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vi

1. GİRİŞ 1

2. BİLME YOLU OLARAK FELSEFE 5

2.1 Dış Dünya-Düşünme-Dil İlişkisi Olarak Felsefe 5

2.2 İnsan-Dünya-Bilgi İlişkisi Olarak Felsefe 9

3. DİYALOG OLARAK FELSEFE. 14

3.1 Tarihsel Arka Plan 14

3.2 Felsefe Tarihinden Kimi Örnekler: Augustinus ve Boethius 23

4. DİYALOG VE YAŞAMA YOLU OLARAK FELSEFENİN ÖTEKİ ADI: FELSEFİ DANIŞMANLIK 45

4.1 Felsefi Danışmanlıkta Tekil-Tümel Gerilimi 54

4.2 Felsefi Danışmanlıkta Durum-Duruş İlişkisi 61

4.3 Danışan-Danışman Karşılaşması 65

5. FELSEFİ DANIŞMANLIK AÇISINDAN NERMİ UYGUR 67

5.1 Nermi Uygur'da "Ben"in Kendisiyle İlişkisi 72

5.2 Nermi Uygur'da "Kendine Yerleşme Sorunu" ve Ana Bileşenleri 75

5.3 Nermi Uygur'da Ben-Başkası ya da Danışan-Danışman İlişkisi 77

6. SONUÇ 80

KAYNAKLAR 84
ÖZGEÇMİŞ 87

1. GİRİŞ

İnsanın insanlaşması, ilişkilerinde ve başka insanlarla kurduğu bağla başlar. Bir bebek ilk olarak annesiyle kurduğu ilişkide onun gözlerindeki sevgi ve şefkatin kendisine yansıyan görüntüsünü, sesini ve dokunuşlarını anlamlandırmasıyla dış dünyaya yönelir. Dış dünyası genişledikçe onun anlamlandıracağı şeyler çoğalır ve anlam dünyası da bir o kadar genişler. İçinde olduğu dünyanın dili ve kavramlarıyla dış dünyadaki yerini bir kez daha konumlar. Kendi bakış açısıyla yaptığı değerlendirmeleri ve aldığı kararlarıyla, mutluluğunu, mutsuzluğunu, başarısını, başarısızlığını, alışkanlıklarını, duruşunu; başka bir deyişle kendisini yapılandırır.

Bedensel varoluşuyla doğanın bir parçası olan insan, tarihsel bir varlık olarak kendisinden önce edinilen bilgi ve yaşam aktarımlarının bütünüdür. Başka bir anlatımla, kendi varlığı içinde tüm insanlığın izleriyle birlikte kendi benliğini taşır. Kurduğu ilişkiler bütünü kişinin tarihsel süreçteki gelişimini, kendini tanımasını ve içinde bulunduğu dünyayı doğru değerlendirmesini sağlar. Kendi eylemlerinin, tercihlerinin bir birleşimi olan insan kişi olarak kendisini gerçekleştirirken başkasıyla kurduğu ilişkilerde kendisini, kendisiyle birlikte diğerini tanır. Beden-zihin varlığı olan insan, yapıp ettikleri, antropontolojinin[1] terimleriyle, karşılaşmaları, karşılaştığı durumlara verdiği karşılıkla, doğada kendisine nesne edindikleriyle ve onlara yüklediği anlamlarla bir dünya yaratır.

Bu çalışmada, kendisinin de bir parçası olduğu bu dünyayı bilmek ve anlamak için yaptığı her hamlede bu dünyanın bir parçası olarak kendisini de bilme konusu yapan insanın, arada olan bir varlık olarak; var olanları bilme isteğiyle, yöneldiği dış dünyayı dil ve düşünmeyle kavramsallaştırması, bu kavramları belirgin hale getiren diyalog yöntemini kullanması, kendisinin ve diğerinin düşüncesine yönelerek varolan tekil tümel gerilimini aşmasını olanaklı kılan, felsefi danışmanlık yöntemini kullanarak, deyim yerindeyse bilgece kararlar alarak, kendine yerleşme kararını kişinin yaşamının bir parçası yapabilme olanağı ele alınacak ve özellikle "kendine yerleşme"nin ne anlama geldiği üzerinde durulacaktır.

[1] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Betül Çotuksöken: *Antropontoloji ya da İnsan-Varlıkbilgisi, Felsefenin Gör Dediği: I*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2018.

Çotuksöken'in yaklaşımıyla ifade edilirse: İnsan, doğal ve kültürel olanın bir toplamı olan dış dünyayı; düşünme ve dil edimleri ile "kendisi"nin kılarken yapısı gereği tümel nitelikler gösteren kavramlar ve onların dildeki yansımaları olan sözcükler aracılığıyla diğer insanlarla karşılaşır ve ilişki kurar. Bu ilişkide, her bir tek insanın aynı zamanda toplumsallığından edindiği zihinsel ve dilsel yapılar iletişim bağlamında yansıtılır. Bir iletişim ağı içerisinde diğeriyle diyalog geliştiren insan diğer insanlarla olan iletişimini var olanın bir tür çerçevesi olan kavramları aracılığıyla kurar. İnsan-insan ilişkisinden doğan ve üzerinde anlam bakımından uzlaşılan kavramlarla ortak anlam çerçeveleri oluşturabilen insan, bu sayede diğerleriyle sağlıklı bir diyalog kurabilir. Diyalog insanlar arasında hem insanı zihinsel anlamda geliştiren iletişim zemini hem de çeşitli kavramların anlamları bakımından ortak uzlaşı zemini oluşturmasına yardımcı olur. Tekil-somut şeylerin karşıladığı kavramlar/terimler üzerinde uzlaşı sağlansa da dış dünyada doğrudan bir başvuru noktası olmayan somut (tekil varlığı olmayan), yapısı itibarıyla tümel (soyut olan) karşılaşma/buluşma noktaları, (farklı zihinsel kavrayışlara bağlı olarak bireyler/kişiler soyut kavramlar söz konusu olduğunda dil bağlamı ortak, düşünme bağlamı ise bambaşka olabilir) kişilerin aynı addan birbirinden çok farklı şeyler anlayabilmelerine neden olur. Bu durum insan-insan ilişkilerinde büyük sorunlara yol açar (Çotuksöken, 2012). Sağlıklı bir diyaloğun içerilmediği bu karşılaşmalar, söylemler arasında çıkabilecek anlaşmazlıklar bir çatışmanın zeminini hazırlar. Tekil ile tümel gerilimi söylem bağlamında bu yönüyle baş gösterir. Tekil olanın bir şeye ya da duruma yüklediği anlamın tümeli karşılayamadığı her durum bir söylemin diğeriyle karşılaştığı bir çatışma zemininde tartışma konusu olur. Kişi kendi tekil kavrayışı ile var olan tümel arasında kalır. Çotuksöken, bu durumu insanın "arada bir varlık olması"yla bağlantılı kılar.

Karşılaşılan durumla kendi duruşu arasında olan insan, Çotuksöken'e göre kendisiyle yapıp etmeleri, onların ardındaki gereksinmeleriyle değerleri, amaçları, niyetleri, beklentileri, "kendi beni", kendisiyle niyetleri, kendisiyle amaçları, kendisiyle eylemleri, kendisiyle beklentileri arasındadır. İnsan, dünya ile bilgi arasındadır. İnsan, başka benlerle kendisi arasındadır. İnsan, topluluk ve toplum ile kendisi arasındadır. İnsanın iradeli, bilinçli bir varlık olarak eylemlerinin ardındaki istemesi ve bu istemenin dayandığı gereksinimler, değerler, ilkeler üzerinde ne kadar düşündüğüne ve bunlarla ilgili nasıl bir çözümleme sürecinden geçtiğine bakmak gerekir. Zira insan bunların

kendisinde yarattığı gerilimler çerçevesinde yaşamını sürdürür (Çotuksöken, 2018, s. 57).

Durumla duruş arasındaki insan, çoğu kez sınır durumlar yaşar ve bu sınır durumlarda karar vermek zorunda kalır. Durum öznenin dışında gelişen bir şeyken (olay, olgu, olup biten), duruş öznenin bu duruma ilişkin karşılama tavrı ve verdiği yanıt, öznenin verdiği bir karardır. Kişi, insan, doğa ve dünyayla ilişkilerinde var olan durum karşısında gösterdiği duruşla bir karar merciidir. İnsan bir duruşla eylemine karar veren ve yaptığının sorumluluğunu taşıyan kişidir. Ne var ki kişi için sorun olarak kabul edilen kimi durumlar, karar verme anından sonra başlar. Çünkü insanın "disharmonik"[2] yapısı göz önünde bulundurulduğunda kararları insan için her zaman tartışma konusudur. İnsan bu yapısından ileri gelen durumun etkisiyle verdiği kararın tam tersini de düşünebilir. Gerilim ve çatışma da bu noktada ortaya çıkar. Hem verdiği kararın hem de tam tersinin olabilir olduğunu bilen insana içsel gerginlikler ve huzursuzluk hali hâkim olur. Bu durumdan nasıl sıyrılacağı konusunda destek arayan insan, felsefenin güvenli alanına çekilerek çelişkili olandan çıkış imkânını sorgular. Var olan durumu tüm görünümleriyle değerlendirme olanağı sunan fenomenolojik yaklaşım, Çotuksöken'e göre Nermi Uygur'un "*(...) var olanı tüm bilinç, bellek, zaman-mekân bağlantısı içinde düşünmesi ve dille gün yüzüne çıkarmasıdır"* ifadesinde anlam bulur (Uygur, 2017, s. 3). Sonuçta Uygur, durumlar karşısındaki duruşuyla ilgili kişinin yapacağı asıl şeyi vurgular. Ancak, böyle bir yöneliş kişinin kararını doğru değerlendirmesini ve bunun sonucunda gelişen eylemlerinin sorumluluğunu almasını, bir bilinçle bu huzursuzluk halinden sıyrılmasını sağlar.

Felsefe tarihine bakıldığında birçok filozofun eserlerinde felsefi düşünüş ile kendilerine yöneldikleri, ele aldıkları sorunlarını ölüm, kaygı, kendi olmak gibi çeşitli kavramlarla ortaya koydukları görülür. Augustinus *İtiraflar* ve Boethius *Felsefenin Tesellisi* adlı eserlerinde her ikisi de bir iç diyalogla kendilerine, kendi zihinlerine yönelerek bir soruşturma yaparlar. Antropontolojik yönelimle bakıldığında, karşılaştıkları yeni durum karşısında gösterdikleri duruşları üzerinden kendileriyle hesaplaşırlar ve "bir düşünme kazısı" yaparlar.

[2] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015.

Nermi Uygur'un felsefi söyleminde düşünme kazısı kendini bulmanın yoludur. Kendini bulma yolundaki kişi, Uygur'un söylediği gibi "bir hiç olarak doğma" ile "bir hiç olarak ölme" arasındaki yaşama dünyasında "kendine yerleşme"nin yolunda "kendi arada oluşu"na yönelir. Kendine yerleşmeyi hayatın akışında yaşam boyu sürüp giden bir faaliyet olarak nitelendiren Nermi Uygur, bunu *"Yarım yüzyıl geçti, birtürlü kendime yerleşemedim"* diye ifade eder (Uygur, 2017. s. 110). Bu saptama, "kendine yerleşme" hedefinin ne denli zorlu olduğunu bize gösterir. Bu hedef, kendini bilmeyle koşutluk içindedir ve bu türden bilme felsefi bilmede somutlaşır; o zaman da bilme yolu olarak felsefeye yönelmek kaçınılmaz olur.

2. BİLME YOLU OLARAK FELSEFE

2.1 Dış Dünya-Düşünme-Dil İlişkisi Olarak Felsefe

İnsan bildiği ya da bilme konusu yaptığı şeylerle kendisine dünya yaratabilme becerisini gösteren ve bu yarattığı dünyanın bir parçası olarak kendi kendisini de bilme konusu yapabilen bir canlıdır. Düşünme edimi yoluyla dış dünyayla bağ kuran insan için, düşünme nesneleştirmenin yoludur. Dış dünyadaki nesneyle, insan arasındaki bağlantılı ilişkide, "düşünme", insanla nesne arasındadır. Düşünme, arada olan olarak bir uçta insan, diğer uçta nesnenin olduğu bir alanda öznenin, nesneye doğru uzanışıyla nesnenin bilincine varmasının olanağıdır. Öznenin, varlığın bilincine varması onu bilme konusu yapmasıyla ortaya çıkan ürün bilgi iken; bir taraftan özneye diğer taraftan nesneye uzanan düşünmenin kurduğu ilişkide dile dökülerek ortaya çıkan ürün ise düşüncedir. Bilme ve düşünme edimlerinin ilişkisel ürünleriyle bakıldığında dış dünya, düşünme, dil arasındaki ilişki bir çeşit bilme ediminin kişinin kendisini bilmesinin ifadesi olup felsefe bu ilişkinin kendisine yönelir ve felsefi düşünmenin bilgisine ulaşır.

Akarsu'nun *Felsefe Terimleri Sözlüğü*'nde dış dünya *"Benden ayrı olanın tümü; bilinçten bağımsız olan, bilincin dışında olan şeylerin oluşturduğu dünya"* olarak tanımlanmaktadır (Akarsu, 1998, s. 54). Bu tanımdan yola çıkıldığında dış dünya özneden bağımsız nesneler alanı yani kendinde şeylerin (varlık) içinde yer aldığı bir alan olarak anlaşılıyor. Başka bir şekilde ifade edildiğinde, dış dünya bilinçten bağımsız olarak var olan nesnelerin, fenomenlerin, olayların, nesneler arasındaki ilişkilerin ve etkileşimlerin oluşturduğu bir dünyadır.

Dış dünyada var olan varlıkları o şey yapanın niteliği onu kendisine nesne olarak edinenden bağımsız olarak var oluşudur. Kendinde şeyler alanı için varlık olarak varlığı kabul edilen şeyler alanı da denebilir. Bu varlık alanında bulunan varlıklar düşünen bir özneden, bilinç varlığından bağımsız bir şekilde bu alanda bulunduklarından, belirsizdirler. Belirsizliğin ortadan kalkması ancak bilinmeleri ile mümkündür. Daha açık bir ifade edişle belirsizlik bir özne tarafından bilinme yoluyla ortadan kalkacaktır.

İnsan, etrafında var olanları bilme konusu etmese, onları birer bilgi nesnesi olarak ele almasa bile o var olanlar var olmaya devam edecektir. Söz konusu nesneler bu şekliyle insan için var olmayacaklardır. Çotuksöken'e göre *"Kendi başına var olanın bilgisel bir varlık (bilgiye konu olabilecek varlık) diğer deyişle nesne ya da konu olabilmesi için ne türden olursa olsun bir düşünme edimiyle karşılaşması gerekir"* (Çotuksöken, 1994, s. 30).

Anlaşılacağı üzere bilginin oluşması için kendi başına var olanlar tek başına yeterli değildir. Asıl var olma insanın nesneye yönelişiyle söz konusu olur. Bir varlık alanı olan dış dünya, öznenin bu alandaki nesnelere yönelmesiyle belirginleşir ve insan için dış dünya dünyaya dönüşür; dünya insanın yönelerek nesne edindikleri ile oluşturduğu bilme konusu olan bir yapıdır artık. Bu noktada *"Bilgiyi bilgi kılan bu malzemenin işlenme sürecidir"* (Çotuksöken, 1994, s. 36). Dış dünyada var olan malzeme düşünme ve dil ilişkisinde işlenerek bilgi haline gelir.

Varlığın bilgi nesnesi olabilmesi, bilinebilmesi için, düşünmenin ve bilmenin konusu olması gereklidir. Düşünme ve bilmenin konusu olduğu andan itibaren varlık, belirsizlikten kurtulur. Bir şey, insan düşünmesinde bir kez var olduktan sonra kaybolup gitmesi artık söz konusu değildir. Bilinç varlığı ile karşılaşmalarının sonucu olarak belirginleşenler artık özne için algılama, duyumsama, tasarlama, hayal etme ve hatırlama gibi çeşitli biçimlerde bilgi nesnesi haline gelir. Çotuksöken'in ifade ettiği şekliyle söylenecek olursa *"(...) dış dünyada varolan artık düşünmenin çok çeşitli edimleri, (algılama, duyumsama, tasarımlama, hayal etme, anımsama) aracılığıyla, düşünen varlığın, öznenin, 'ben'in bir konusu, nesnesi haline geliyor. Bu noktada dış dünyada varolan herhangi bir şey, zihinsel bir var olan haline gelmiştir"* (Çotuksöken, 1994, s. 31).

Düşünme, insanın varlık koşullarından biridir. Bunun bir sonucu olarak insan çoğunlukla düşünen bir canlı olarak tarif edilir. Düşünme öznenin olmazsa olmaz niteliği ve bir etkinliğidir. Mengüşoğlu'ya göre ise düşünce de bu etkinlik sonucunda ortaya çıkan üründür.

Düşünme ile düşünce arasında ayrım yapan Mengüşoğlu için düşünme, kişinin kendi içerisinde, zihninde bir faaliyet iken, düşünce, düşünmenin dil aracılığıyla başka bilinçlere ulaşmış halidir (Mengüşoğlu, 1992, s. 59-65). Mengüşoğlu düşünmenin "real varlık" alanında, düşüncelerin ise "ideal varlık" alanında olduğunu ileri sürer. Real varlık alanı, oluş halindeki varlıkların bulunduğu bir alandır ve zamanın içindedir. Bu durumda düşünme, özneye bağlı bir varlık olmakla beraber bir işlev ve bir edim karakterine sahiptir (Mengüşoğlu, 1992, s. 128-131). Bu belirleme bizi, düşünmenin insan yapıp etmeleri ile olan bağlantısı göz önünde bulundurulduğunda, "düşünme" ile "yapma"nın parçalanmaz bir bütün olduğu belirmesini yapan Nermi Uygur'a götürür. Nermi Uygur, düşünmenin "yapma"ya ilişkin önemli bir şey olduğunun altını çizer ve bu durumu *"(...) Bir şey nasıl yapılmışsa öyle düşünülmüştür"* şeklinde ifade eder (Uygur, 2016, s. 1255). Bu noktada felsefe de insanın yapıp etmelerine, buradaki istemenin ve bilmenin ardındaki düşünmeye, düşünmenin ürünü düşünceye yönelerek insanın kendi eylemlerini sorgulamasını sağlar.

Mengüşoğlu düşünmenin eylemle bağlantısını açıklarken düşünmenin dil ile olan ilişkisine de değinir ve insanın bir özelliğine daha vurgu yapar; insan refleksiyonlu düşünen bir canlıdır. *"Düşünme insanın kendi kendisiyle konuşmasıdır"* (Mengüşoğlu, 1992, s. 65) belirlemesinde bulunur. Bu düşünme biçimi, kendini bir nesne olarak ele alıp, kendi hakkında ve kendi düşünceleriyle ilgili düşünme durumudur. Düşünmeyi özne-nesne arasında kurulan bilme edimlerinden biri olarak değerlendirdiğimizde kendisini nesne haline getirebilen insan için kendisinin özne olması ve yine kendisinin bilgi nesnesi olması halinde kendisini bilme konusu haline getirmesi kaçınılmazdır. Sonuç olarak kendisini nesneleştiren insan, kendisinin bilgisine ulaşır.

Platon, düşünmenin bir monolog olduğunu ileri sürer; çünkü insan herhangi bir şeyi düşünürken bunu aynı zamanda zihninde dili ile anlatmaya çalışır ve çoğu kez kendisiyle konuşur. Düşünme bir bakıma kişinin kendisi ile diyaloğu ya da iç konuşmasıdır (Mengüşoğlu, 2017, s. 334-335). Çotuksöken felsefeyi düşünme ve dilde var olan bir yapı olarak belirler (Çotuksöken, 1994, s. 22). Düşünmenin dille olan bağlantısı burada belirginleşir. Kişi, kavramlarla düşünür ve bunları dile getirirken ortaya çıkan şey o

kişinin düşünceleridir. Felsefe hem düşünme hem dilde var olan bir yapı iken aynı zamanda düşünme ve dile yönelerek bunların arasındaki ilişkinin ne olduğuna dair sorgulamanın da adıdır. Dilde ifadesini bulan düşünce, insan zihnindeki durumuyla değil kavramların birer göstergesi simgelerle yani dilsel yapılarla (söz) görünür, bilinir hale gelir. Çotuksöken'e göre "kavramlar" var olabilmenin değil bilinebilmenin dolayısıyla bilmenin olanağını sağlar" (Çotuksöken, 1994, s. 25). Var olana çerçeveler çizilmesi anlamında ele alınan kavramsal yapılar aracılığıyla insan çevresindeki var olanlara sınırlar çizer. İnsan var olanı belirler ve zihninde belirginleştirir. İnsanın diğerleriyle kurduğu ilişkinin olanağı bu belirlenmiş alanda gerçekleşir. İnsanın diğerleriyle ilişkisinde kavramlar, üzerinde düşünülen uzlaşılan dilsel ve tümel yapılar olarak var olurlar. Bu düşünsel ve dilsel yapı *"(...) özel olgu durumlarından yola çıksa bile, sonunda genel olanı, tüm insanları kuşatan biçimsel yönleri, evrensel olanı ortaya koymaya çabalar"* (Çotuksöken, 2012, s. 110). Aynı şeyi insan kendisi için de yapar; kendisine yönelen insan, kendisine de kavramlar aracılığıyla sınırlar çizer. Kendisiyle ilgili bilgiye ulaşır ve bilgiyi diğerine bu kavramların dilsel simgeleriyle aktarır.

Felsefi düşünmeyi edinmiş olan öznenin etkin olması, düşünerek, bilerek ve anlayarak eylemde bulunmasıyla mümkündür. Sevgi İyi'ye göre etkin bir özne olarak dünyaya yönelen insana, dünya düşünsel bir varlık alanı olma haliyle çeşitli olanaklar sunar. Bunlar çeşitli alanlarda bilgi üretme, sanat ürünleri ortaya koyma, etik ve değer bilgisi ile eğitilebilme gibi; işte bu olanaklar insanın farklı bir şekilde var olabilmesinin "düşünen canlı" olarak bilinmesinin olanağını sağlar (İyi, 2018, s. 246). Düşünen bir canlı olarak kişi, bu yönüyle bilinebilir bir dünya yaratır. Bildiği dünyada kendisinin, ilişkilerinin, eylemlerinin üzerine düşünebilmesi bunlara ek olarak düşünmesinin üzerine düşünmesiyle kendisini de bilinir kılar. Bu bilinçli yapı çoğu kez tercih ettiği eylemlerle kendi yaşamına yön verir. Seçeneklerini belirleyen, değerlendirmeler yaparak yaşamına yön veren, eylemlerinin bilgisine sahip bir kişi için dünya, düşünme, dil birlikteliği bir anlamda kişinin kendisini bilmesinin yoludur.

2.2 İnsan-Dünya-Bilgi İlişkisi Olarak Felsefe

İnsan bilme isteği ile dünyaya yöneldiğinde, kendisiyle ve kendisi dışındakilerle (dünyayla) olan ilişkisinde birçok soruyu ortaya atar ve bunu tartışılır hale getirir. Örneğin, Aristoteles *Nikomakhos'a Etik* adlı eserinde doğru bilgiye ulaşmanın beş düzeyinden söz eder. Bunlar Sanat (*tekhne*), bilim (*episteme*), aklıbaşındalık (*phronesis*), bilgelik (*sophia*) ve us'tur (*nous*) (Aristoteles, 2014). Bilgiye ulaşmak isteği bir zorunluluktan gelir. İnsan günlük ihtiyaçlarını karşılamak ve zorluklarla baş etme becerisi edinmek için bilmek zorundadır. Bilgiye ulaşma isteği de bu zorunluluktan ileri gelir. Felsefenin olan bitene yaklaşımı ise zorunluluğu aşan bir noktadadır. Çünkü felsefe işe "*thaumazein*"le (merak) başlar ki bu felsefenin olmazsa olmaz koşuludur. "*Thaumazein*" (merak), herhangi bir ihtiyaç ve yararın ötesindedir; amaç sadece bilmek isteğidir. Sadece bilmek isteğiyle yola çıkan felsefe, bilmenin farklı yolları içerisinden tüm bilme biçimlerinin temeli olan soruları sorar ve bu durum da felsefeyi bilme yollarının başlıcası kılar.

Akarsu (1998, s. 38) Felsefe *Terimleri Sözlüğü*'nde" "bilme"yi : (Geniş anlamda) *"Bir şeyin ne olduğunun bilincine varma"* olarak tanımlar. Yine Akarsu'nun (Akarsu, 1998, s. 37) Felsefe *Terimleri Sözlüğü'ne* bakıldığında "bilinç", "*İnsanın kendisi, yaşantıları ve dünya üzerindeki bilgisi; aynı zamanda da düşünme ve kendini tanıma yeteneği"* olarak tanımlanır. Yeniden bu tanımlara bakıldığında bilme ile bilinç kavramları arasındaki ayrım rahat bir şekilde görülür. Bilme kavram olarak bilinci kapsar; bilinç ise tam olarak kendini tanıma ve düşünme yeteneğidir. Felsefe, bilinç/beden varlığı özelliğine sahip olan insana/özneye özgü bir etkinlik olup *"Platon'a göre, doğruya varmak, var olanı bilmek için düşüncenin yöntemli bir çalışmasıdır"* (Akarsu, 1998, s. 80). Bu tanım doğrultusunda gidildiğinde felsefenin amacının doğruya varmak olduğu görülür. Doğruluk epistemolojik olarak bakıldığında bir bilgi sorunudur çünkü bu bakış açısına göre ancak bilgi olanın doğruluğundan söz edilebilir. Bu durumda akla ilk gelen sorulardan bir tanesi bu "neyin bilgisi?" sorusudur. Bu sorunun cevabını Platon şu şekilde verir: Bu bilgi "var olanın" bilgisidir ve felsefe de var olanla ilgili doğru bilginin peşine düşen düşünsel bir etkinliktir. İnsan/özne kendisi de dâhil olmak üzere çevresindeki var olanları bilme nesnesi haline getirir ve var olanın ne olduğunun bilincine varmak isterken; hem kendisini hem de kendisinin yarattığı dünyayı felsefenin konusu

yapar. Çotuksöken'e göre bilen bir varlık olarak insan, bilme edimi yoluyla edindiği bilgiyi kendine ait sözlü ya da yazılı bir dille ifade ederek bir nesne haline getirmiştir. Bilgi bilen öznenin bilgisidir. Dünyaya yönelen ve bilme edimiyle yöneldiği dünyadan bilgi gibi bir sonuçla çıkan insan için dünya insanın dünyasıdır. Felsefe insana bu bağlamda yani dünya, bilgi ilişkisi bağlamında yönelir (Çotuksöken, 2018).

Aristoteles, *Metafizik*'e "Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler" (Aristoteles, 2019, s. 13) diye başlar. Bilme edimini insanın en aslî özelliklerinden biri olarak belirleyen Aristoteles'e göre bir şeyi bilmek, o şeyin nedenini bilmektir. Bilmek öncelikle hayret etmeyi gerektirir. Hayret etme duygusu da bir şeyin *arkhe*'sinin, kaynağının ne olduğu bilinmediği fark edildiğinde ortaya çıkar. Kişi onu şaşırtan şeyle karşılaştığında o şeyin nedenini merak eder. Merakla başlayan bilme isteği insanın kendi varoluşunun getirdiği gereksinimlerinin temelidir. İnsanın varoluş gereksinimleri, beslenmeden barınmaya, üretimden tüketime, eğitimden tekniğe kendi hayatını şekillendiren ve anlamlandıran her şeyi kapsar. Sevgi İyi'ye göre *"bilme edimini insan için bir "varlık koşulu" olarak saptayan Aristoteles, bunu insan için yalnızca günlük yaşamla ilgili bir ihtiyaç olmanın ötesinde görmek gerektiğine işaret etmektedir"* (İyi, 2010, s. 62). Bu "varlık koşulu" varoluşsal bir kapsamda değerlendirilir. Sözü edilen varoluşsal alanın içinde insan kendine bir dünya kurar ve kurduğu dünyada kendini var eder. Var ettiği dünyada insan, varoluşunu sürdürebilmek için bilmek ve anlamak ister. Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik* adlı eserinde anlamanın, düşünme ve sorgulamanın konusu haline gelenler hakkında olduğunu ileri sürer (Aristoteles, 2014, s. 120-125). Aristoteles, düşünme ve sorgulamanın konusu haline gelenleri, bilimlerle ilgili olarak yaptığı ayrımda pratik bilimler içerisinde değerlendirir. Pratik bilimler alanı olarak belirlediği alanın konu edindiği şeyler genel olarak insanın yapıp etmeleriyle, eylemleriyle ilgilidir. Pratik bilimlerde amaç sadece bilmek değildir. Önemli olan bilinenin aynı zamanda eylemi etkilemesidir (Aristoteles, 2014, s. 45-49).

Mengüşoğlu'ya göre bilgi ile hayat arasında kopmaz ve iç içe geçmiş sıkı bir bağ vardır. Çünkü bilgi ve hayat oluş içerisindedir. Bilgi şimdi başlamamıştır ya da bugün sona erecek değildir; insan var oldukça bilgi de olmaya devam edecektir. Eylem olarak bilgi hayatın devamıdır ve hayat var oldukça bilgi akmaya devam eder. Hayat bütün insan

eylemlerinin taşıyıcısıdır (Mengüşoğlu, 2017, s. 117-120). Hayat içerisinde insanın tüm eylemlerinin bilgisine ya da eylemlerinin nedenlerine ulaşma ve bunları anlama şansı vardır. Bunun için bakılması gereken alan deneyim alanı ve insan eylemleridir. İnsan, doğadan derlediği veriler ve kendi yapıp etmelerinden gelen bilgileri genel ilkelere uygun olarak düzenler. Böylece "*(...) deneyim sayesinde ulaşılan bir dizi düşünceden bir tür genellemeye, yani tümel bir yargıya ulaşılır"* (Özcan, 2016, s. 292).

Anlam ve kaynağa dair soru örgüsünün felsefi bakış açısının temeli olduğunu belirleyen Mengüşoğlu'nun düşüncelerinden yola çıkıldığında felsefe, bilme konusu edilen şeylerin anlam ve kaynağına doğru yapılan düşünsel bir sorgulamanın adı olur. Buradaki anlama/anlamlandırma bir değerlendirme tarzı olduğu gibi aynı zamanda bir görme biçimidir. Başka bir deyişle felsefenin terbiye ettiği gözlerle görme biçimidir. Bu noktada kişinin kendini bilme isteğidir. Felsefe insanın görme yetisini bilgi aracılığıyla güçlendirir. Bilgiyi açıklarken çeşitli bilgi türlerinden söz eden Mengüşoğlu bu bilgi çeşitlerinden birini "naif hayat bilgisi" olarak tanımlar. Naif hayat bilgisi insanın doğum anı ile ölüm anı arasındaki zamanda edindiği tüm bilgiyi kapsar. Sürekli arttığı ve geliştiği için insan hayatında önemli bir yeri vardır. Diğer bilgi türlerinin kaynağı olan bu bilgi türü insanın doğal olaylarla, nesnelerle, diğer insanlarla karşılaşmalarında edindiği etkin/edilgin hayat durumlarından, betimlemelerle edindiği bir bilgidir (Mengüşoğlu, 2017, s. 117-119) ve deneyim alanı içerisindedir. Mengüşoğlu diğer bir bilgi türü olan felsefi bilgiyi ise insanın kendisiyle sosyal gruplarla arasındaki ilişkileri, bağları, değerleri, bütün varlık alanlarıyla, bu alanları belirleyen ilkeleri, hayatta yapıp etmelerimizi derinlemesine bilmeye çalışan bilgi türü olarak tarif eder (Mengüşoğlu, 2017, s. 126).

Demek oluyor ki naif hayat bilgisinden yola çıkan felsefe, nesne edindiği şeylere yönelirken o şeyin ne'liğine dair derinlemesine sorular sorarak, soruşturma yaparak dünyayı anlamaya çabalar. Dünyayı anlama çabası çoğu kez yaşamı ya da hayatı anlama çabasıyla örtüşür. Sevgi İyi'ye göre Platon ve Sokrates bilme edimini, *"(...) daha çok, insan-bilgi ya da yaşam-bilgi ilişkisi bakımından soruşturma konusu yapmışlardır"* (İyi, 2010, s. 62). Bilgi, yaşamla olan bağı üzerinden değerlendirildiğinde insanın kendisi ve diğer insanlarla ilişkisinde doğru bir ilgi kurmasının olanağını sağlar. İnsan diğer

bütün şeyleri anlamak için çabalarken aslında bilmek ve anlamak istediği şey kendisinin bilgisidir. Bunun için sorgulama "insan nedir" sorusu üzerinde derinleşir.

"İnsan nedir" sorusu cevaplanırken sıklıkla "İnsan bilen bir varlıktır" belirlemesi yapılır. Bilme edimine sahip olması insanı insan yapan şeylerden biri olarak ele alınır ve insanı tanımlayan başvuru noktalarından biri olarak kabul edilir. Bilme anlama edimiyle birlikte değerlendirilir. Bu noktada "bilme" insanın kendisine, yaşantılarına ve dünyaya yönelerek, bunları nesne edinerek, bunlara dair sorular sorarak kendi varoluşuyla ilgili bilgi edinme; kendini tanıma ve anlama edimi olarak da belirlenebilir.

Mengüşoğlu (1992, s. 253) bilme-anlama ilişkisini açıklarken insanın varlık yapısında görülen bir özelliğine yani onun çift kutuplu bir varoluşa sahip olduğuna değinir. Çift kutupluluktan anlaşılması gereken insanın hem sanatın, tekniğin, yaratıcısı ileticisi, taşıyıcısı olması, hem de bu başarıların (sanat, teknik) insanın varoluşunun koşulu olmasıdır. Örneğin insan, sanatın yaratıcısı olan ve sanatı sonraki kuşaklara aktaran bir canlıdır. Aynı zamanda sanat, insanı tanımlayan en önemli koşullardan biridir. Bununla birlikte insan kendisinin ortaya koyduğu başarıların (sanat, bilim, teknik vb.) ne olduğunu bilmeye çalışır. Kendisinin eylemlerine yönelerek eylemleri hakkında kendisine hesap sorar, bütün yaptıklarının anlamını araştırır. İnsan, evrendeki yerini sorgulayarak kendisi ve kendisi dışındaki var olanlar arasındaki bağı bilmeye, kısacası olup biteni anlamaya çalışır. Tüm bu sorunlar üzerinde yoğunlaşan insan, zaman zaman kendi bilme sınırlarını da aşar; var olanı bilmeye karşı duyduğu merakla felsefeyle buluşur. Merak bir çeşit istemedir. Burada belirtilen isteme *"Bilinç yetisi: İnsanın tasarımları ve görüşleri üzerinde bilinçli bir düşünüp taşınmayla seçerek ve tavır alarak eyleme karar verme yeteneği"* (Akarsu, 1998, s. 108) olarak ele alınır. İsteme kişinin yapabilme gücünün bilincinde olması, kendisinin farkında olarak kendisiyle ilgili kararlar almasıdır. Kendini tartması, değerlendirmesi ve buna uygun amaçlar belirleyerek eylemlerini gerçekleştirebilmesidir. Bu isteme buradaki anlamıyla insanın kendisini anlama çabası, kişinin kendini bilme isteğidir.

Bilme yolu olarak felsefe aynı zamanda kişiyi kendisinin bilgisine çıkaran yoldur. Bilme edimi, insanı, dünyayla kurduğu ilişkide diğer canlılardan farklı bir yerde konumlandırır. Bilmek, insanı diğer canlılardan daha iyi bir konuma getirmek dışında insan-insan ilişkilerindeki konumlanışını da avantajlı bir noktaya taşır. Bilmek çabası bilinmeyene ya

da az bilinene yönelen kişinin, dünyayı anlama çabasıyla örtüşür; bu yöneliş sonucunda karşılaştığı durumlar/şeyler karşısındaki hayret ve şaşkınlık hali kişide bilgiye giden yolu açar. Çeşitli filozoflarca felsefi sorgulamanın ilk adımı olarak belirlenen şaşkınlık durumu Platon'un diyaloglarında Sokrates'in muhatabının en iyi bildiğini iddia ettiği konuda yanlış bildiğini idrak ettiği anda yaşadığı "*aporia*" anı gibi bir farkında olma haline işaret eder. Buna, bilmediğinin ya da yanlış bildiğinin farkında olma da denebilir. Kişi bu duruma diğeriyle yaşadığı bir diyalog sonucunda ulaşır. Felsefi bir sorgulama biçimi olan diyalogda, yola çıkan kişi, felsefenin yardımıyla bilme isteğiyle kendisine, yaşamına ve eylemlerine yönelir. Bu şekilde kendisiyle ilgili derinlemesine bir sorgulama yapar. Felsefi diyalog ve sorgulama yoluyla kendisine yönelen insanın ulaştığı şey kendisinin bilgisidir. Bu bağlamda kişi kendisiyle diyalog içindedir. Öyleyse felsefenin aynı zamanda bir diyalog olduğu savını mercek altına almak gerekir.

3. DİYALOG OLARAK FELSEFE.

3.1 Tarihsel Arka Plan

Diyalog, karşılıklı olarak iletişimde bulunan kişilerin, kendi anlam dünyasındaki varsayımlarını ortaya koyması ve bu varsayımlar üzerinden yeni anlam olanaklarını tartışmasıdır. Diyalogla bir anlam yaratılırken aynı zamanda yaratılan anlamla belirli bir eylem de yaratılır.

Bir iletişim biçimi olan diyalog en az iki kişi arasında gerçekleşen ve en az bir iletiyi içeren bir etkinliktir. Bu belirleme zorunlu olarak iki özneyi; ileten (özne), iletilen (özne) ve bunlar arasında bir iletiyi gerektirir. Burada özne nesne ilişkisi öznelerin her birinin, karşısında bulunan diğerinin ifade ettiği düşünceyi nesneleştirmesiyle gerçekleşir. Bilme konusu edilen şey ise bir anlamda kendinin, başka bir anlamda da diğerinin düşüncesidir.

Diyalog "Kelimesinin etimolojik kökeni Eski Yunancadır. *Dia* ve *logos* sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. Sözcüğün Yunanca aslı, Türkçeye düşünceyi takip etmek olarak da çevrilebilecek bir anlama gelmektedir. En az iki kişinin birbirinin düşüncesini takip ederek konuşmasıdır. *Logos* kavramı Herakleitos'tan beri felsefenin temel kavramlarından biri olmuştur. *"Söz, anlamlı söz; sözün anlamı. Bir şeyi anlaşılır kılan mantıksal temel, insan ruhunun usla ilgili bölümü, yaşamın bilinçsiz güçlerinin karşısında etkin bilinç ilkesi olarak tanımlanır"* (Akarsu, 1998, s. 124). "*Logos*"la ilgili tanımlar göz önünde bulundurulduğunda diyalog birbirinin düşüncesini etkin ve bilinçli bir şekilde takip etmek anlamında kullanılabilir. İnsan söyleme ve dinleme yeteneği sayesinde anlama, anlatma, aydınlatma ve öğrenme becerilerini geliştirdiğine göre özneler arasında soru-cevap şeklinde gerçekleşen felsefi diyalog (*dialogos*) iki sözün ya da söylemin karşılıklı olarak açıklığa kavuşturulduğu söz söyleme ve dinleme etkinliğidir.

Diyalog tüm unsurlarıyla beraber ele alındığında ilk aşamada, kişinin düşüncelerini dil yoluyla, sözcüklerle açığa çıkarması ve karşısındakine iletmesi, diğerinin de bu

düşünceleri sözel ifadeler olarak dinlemesi, anlaması, onun düşüncesini takip ederek anlamlandırması ve bir yargıya ulaşmasıdır. Takip eden aşamalarda yargıya ulaşan kişinin bu bilgiyi bir sözel ileti olarak ele alması ve tekrar o kişiye ifade etmesi şeklinde sürüp gider. Bu etkinlik kişinin kendi düşüncesini takip etmesi, sonrasında diğerinin düşüncesini takip etmesi, bunları belirli zihinsel çerçeveler içerisinde anlamlandırması, böylece hem kendisinin hem diğerinin zihnindeki bilgiye ulaşması anlamına gelir.

Diyalog, felsefe içerisinde ele alındığında felsefi diyaloglar, Sokrates'ten günümüze kadarki sürede bir düşünceyi ya da bir kavramı açıklığa kavuşturmak için kendisinden yararlanılan diyalektik akıl yürütme yönteminin kullandığı bir araç olarak görülmektedir.

Diyalektik düşünme etik, bilgi ve varlık felsefesi alanlarında bir düşünme ve yargıya varma biçimidir. Felsefi diyalog da soru cevap şeklinde gerçekleşen ve nesne edindiği, yöneldiği şeyi bir soruşturma yoluyla aydınlatmayı amaçlayan bir çeşit diyalektik yöntemdir.

"Neyi bilebiliriz? Mutlak bilgiye ulaşabilir miyiz?" gibi temel sorular soran insan, bu ve benzeri sorularıyla, aslında dış dünya ve onun gerçekliğiyle aklın yasaları arasında nasıl bir ilişki var sorusuna bir cevap bulmaya çalışır. Dış dünya ile kurulan ilişki bizim kurduğumuz bir ilişki mi? Yüklediğimiz anlamlarla birlikte var olan bir gerçeklik mi? Yoksa bizim dışımızda var olan bir gerçeklik mi? Bütün bu sorularda ve bir şeyin anlamına dair soruşturmada çözümlenmesi beklenen kavramları, varsayımları ya da savları diyalektik akıl yürütme yoluyla aydınlatmaya çalışan filozofların, kendi felsefi söylemlerine ilişkin temel belirlemeler, diyalog yoluyla ortaya konulur.

Diyalektik yöntem, karşılıklı soru sorma etkinliğini içeren, karşılıklı konuşma şeklinde açıklanır; ancak bundan güzel ya da etkili konuşma sanatı anlaşılmamalıdır. Çünkü diyalektik anlama, çıkarsama, çözümleme, yorumlama, yargılama ve sonuca ulaşmayı gerektirir. Karşılıklı soru cevap şeklinde gerçekleşen ve buna felsefi diyalog da diyebileceğimiz diyalektik yöntemin en önemli ürünü düşünceyi geliştirmesi ve değiştirmesidir.

Diyaloglarla felsefe yapma yolu olan diyalektikte bir anlatımın diğeriyle bağlantısı vardır. Söz konusu bağlantı diyalog halindeki iki kişiden bir kişinin söyleminin diğer

kişinin söylemiyle olan bağlantısıdır ve dil yoluyla ortaya çıkan düşüncenin diğer düşünceyle bağlantısı olarak düşünülür. Bu dilsel, düşünsel bağlantı konuşma ve tartışma şeklinde açığa çıkar. Daha ziyade karşılıklı soru cevap yöntemiyle ve bir konuda tartışarak derinleşme şeklinde olur. Sözlü alışverişte bulunan iki farklı düşünme biçimine (bakış açısına) sahip bireyler arasında gerçekleşir. Konuşmayı gerçekleştirenler kullandıkları sözcükleri seçerler ve bu sözcüklerin içerdikleri anlamlardan hareketle kendi düşünce dizgelerini oluştururlar. Bu konuşma bir düşünce dizgesinin diğer düşünce dizgesiyle değerlendirildiği ve üzerinde konuşulan şeyin daha açık-seçik bir şekilde ortaya çıkarıldığı düşünce düellosu gibidir. Düellonun sonucunda ortaya çıkan şey çoğu kez bir şeyin bilgisidir ki, bu bilgi, felsefi diyalogla ortaya çıkan, söz dizgelerinin biçimlendirilmiş halidir.

Felsefi diyaloğun tarihsel arka planına bakıldığında karşımıza çıkan ilk filozof Herakleitos'tur; her ne kadar o, benimsediği yönteme diyalektik yöntem demese de felsefe tarihçileri onun bu yöntemi kullandığını saptamışlardır.

Herakleitos'un felsefi sisteminin temel taşı sözdür. "Söz" sözcüğünün Yunanca karşılığı *logos*'tur. Felsefenin nihai amacı sözle, soruşturmayla gerçeğin peşine düşmek, onları bulmak, belirlemek, anlatım yoluyla düşüncenin dizge haline gelmesini sağlamaktır. Bu bağlamda söz, logos ilk çıkış noktasıdır. Herakleitos'un felsefesinde söz (*logos*) bunu ifade eden öznenin varlığının karşısında, dinleyen birini gerektirir. Herakleitos dinleme edimini en az "söz" kadar evrensel bir değer olarak görür. Bu durumda söyleyen bir öznenin karşısında dinleyen diğer bir öznenin varlığı zorunludur. Böylece söz ve dinleme sonucu oluşan etkinlik diyalektik sürecin olmazsa olmaz öğeleri olarak karşımıza çıkar.

Felsefi diyalog biçimi olarak diyalektikte amaç kişinin düşüncesinin açıklığa kavuşturulmasıdır. Diyalektik yöntemde sav-karşı sav şeklinde başlayan düşünme etkinliği tez ve antitezin açığa kavuşturulmasının sonucunda yeni bir düşüncenin açığa çıkmasıyla gelişir. Açığa çıkan yeni düşünce sav ile karşı savın dışında bir şeydir. Yeni olan ise, başka bir deyişle, "sentez"dir. Sentez bir başka yönden yeni bir tartışmanın savı olabilir. Diyalektik soruşturma ya da felsefi diyalog böylece sürüp gider.

Herakleitos'un diyalektik anlayışında karşıtlar birbirini var eder. Felsefi diyalogda yer alan kişiler, karşıt fikirlerini karşılıklı soru cevaplarla birbirine aktarır ve birbirlerini var

ederler. Birinin aktarımı diğerinin varlığıyla anlamlı hale gelir. Öznelerin arasında karşılıklı olarak gelişen düşünce, bu öznelerin ifade alışverişiyle ya da aktarımıyla var olur. Düşünce kendi varoluşunu dilde gösterir. Yenişehirlioğlu bu varoluş durumunu Herakleitos'un felsefesi bağlamında karşıtların birbiri yerine geçme mücadelesinin bitmeyen devinimi olarak ifade eder (Yenişehirlioğlu, 1985, s. 46).

Herakleitos'a göre sözcüklerin içerdikleri anlam, eşyalarda ad olarak karşımıza çıkar. Adları, tözlerin belirlenmesi, anlatımı olarak değerlendiren bu görüşe göre özne, eşyalarla kurduğu bağlantıyı aklın kategorileri aracılığıyla, bu tözlere verdiği adlar aracılığıyla sağlar. Kişinin, kavramı ya da sözcüğü tanımlama evreninde bu adlar, adlandırılan nesneye özgü imgeler yaratır. Özne de imgelerle bağlantısı üzerinden tanımlamalara ve anlatımlara ulaşır. Nesne ile imge arasındaki bağ sonucunda ulaşılan anlatım özneyi neden sonuç bağlantılarına götürür. Neden sonuç bağlantısı sonucu ulaşılan yargı, özneyi somut olana götürürken bir taraftan da diyalektik açıdan sürekli devinim halinde tutar (Yenişehirlioğlu, 1985, s. 46).

Kişiler arasında gerçekleşen felsefi diyalogda da durum böyledir. Bir yargıyla sonuçlanan diyalog, yargının yeni bir neden sonuç dizgesinin başlangıç noktası olmasıyla devingen bir hale gelir. Yenişehirlioğlu'ya göre bu "logos"un yani sözün diyalektik devingenliğidir. Sözün devingenliği öznenin devingenliğiyle birlikte değerlendirildiğinde, bu belirlemeye göre özne her zaman yeni kavramlara, yargılara ve bilgiye ulaşır. "Bilen özne"nin "bilge özne" haline gelmesinin yolu açılır.

Herakleitos, bilgelikle ilgili görüşlerini şu şekilde ifade eder: *"Bilgelik, her şeyi yöneten aklı bilmekten, ateşin doğasını keşfetmekten, karşıtlığın kanununu ve durup dinlenmeden savaşan ve değişmeyi yaratan, ahenkli birliği tanımaktan ibarettir"* (Yenişehirlioğlu,1985, s. 51). Bu durumda bilgelik aklın arkeolojik bir kazı yapması olarak belirlenebilir. Durmaksızın kazı yapan, irdeleyen bir akıl söz konusudur. Akıl, kazısını düşünme yoluyla gerçekleştirir; akıl yaptığı kazının sonucunda ortaya çıkan düşüncesini sözle ifade eder ve sonrasında karşılıklı soru cevap aracılığıyla açıklığa kavuşturma işini de felsefi diyalog yoluyla gerçekleştirir. Herakleitos'un kavramsal olanın yani tümel olanın gerçekliğine akıl yoluyla ulaşılacağını ifade ettiğini aktaran Yenişehirlioğlu'ya göre Herakleitos, kişinin gerçeğe ulaşmasının yolu olarak evrensel

tanımlamaları işaret eder (Yenişehirlioğlu, 1985). Buna karşılık kişinin kendi duyuları aracılığıyla edindikleriyle, kendi usundan çıkan tanımlar eksiktir. Bu durumda kişinin kendi usundan çıkan tanımlarla evrensel tanımlar arasındaki anlamsal yakınlık, kişinin yaptığı değerlendirmelerde, bir durum karşısındaki belirlemelerinde, yargılarında, daha yerinde tanımlamalar yapmasının daha az gerilim yaşamasının ve daha doğru karar vermesinin yolunu açar. Diyalog, soru cevap alışverişi Yenişehirlioğlu'ya göre *"kavramların, olgular aracılığıyla yansıtılan gerçeklerin, basit bir biçimde dile getirilmesi ve anlama gücünün, bu nedene bağlı olarak yaratılmasıdır"* (Yenişehirlioğlu, 1985, s. 73).

Zihin dünyasının temel taşları olan kavramlar, zihinsel bir varlık olarak değerlendirilir. Kavramların dış dünyadaki kendinde varoluşları zihnin bunları anlama ve anlamlandırma çabası, düşünme etkinliğinin sonucunda çıkan çeşitli anlamların anlatıma dönüşmesiyle olgusal bir gerçekliğe kavuşur. Kişinin bu gerçekliği sorgulaması, anlamlandırması ve adlandırması tümel, evrensel tanımların yolunu açar. Kendini sorgulayan kişinin kendi kavramlarıyla evrensel kavramlar arasındaki tutarlılık ilişkisi, kişi açısından evrensel anlamla kurduğu yakınsak/ıraksak ilişkinin bilgisini verir. Burada ortaya konulanlar, aynı zamanda felsefi diyaloğun yolunu açarlar. Filozoflar bu yöntemi sıklıkla kullanırlar. Örneğin, felsefi diyaloğu, insanı, evreni ve yaşamı anlama yolu olarak kullanan, günümüzde de hâlâ geçerli olan "Sokratik diyaloğun" kurucusu olarak kabul edilen Sokrates için diyalektik ya da felsefi diyalog, aynı zamanda bir araştırma aracıdır.

Sokrates *Theaitetos* diyaloğunda diyalektiğin bir doğurtma yöntemi olduğunu dile getirir (Platon, 1999). Bilgiyi doğurtma yöntemi olan diyalektik, Sokrates için kesinliğinden emin olunan bilginin sorgulandığı bir düşünme-dil etkinliğidir. Diyalektik, kişi için varsayımların teker teker ele alındığı ve yanlış bilginin ayıklandığı, akıl yoluyla doğru bilginin ortaya çıkarıldığı yöntemin adıdır.

Sokrates'in belirgin kıldığı doğurtma yönteminde diyalektikçi (doğurtan) tartışmanın diğer öznesinin rastgele seçilmediği bir ortamda, belirli bir konuda tartışma başlatır. Tartışmanın muhatabı olan kişi, belirli bir konuda bilgi sahibi olduğu iddiasındadır. Sokrates bunu doğurmaya hazır olan kişi olarak tarif eder ve doğuracak olanla soru cevap şeklinde gerçekleşen bir diyaloğa girişir. Amaç ele alınan konuyu en açık hale getirmek,

söz konusu kavramı yanlış inançlardan da ayırarak doğru bir şekilde tanımlamaktır. Tümel olana, başka bir deyişle kavramsal bilgiye, hakikate ulaşmayı hedefleyen soruşturmada birbirine karşıt düşünceler doğurtulur ve oluşan düşünceler soruşturma düzleminde somutlaştırılır. Kimi düşünceler ayıklanır; kimi kavramların içeriği yeniden belirlenir; bir bakıma kavramın çerçevesi çizilir. Sokrates'in uyguladığı ve soru cevaplarla ilerleyen doğurtma yönteminin Yunanca adı "*maieutike*"dir.

İnsan felsefi diyaloğu dışarıdan başka bir özneyle gerçekleştirebildiği gibi kendisiyle de içsel bir diyaloga girerek, soruşturma etkinliğinin öznesi olabilir. Bu içsel bir kendilik sorgulamasıdır. Kendisiyle giriştiği sorgulama etkinliğiyle kişi kendi varoluşunu inşa eder. Sokrates "kendini bil" buyruğuyla kişinin akıl yoluyla kendi ilkeleri ve kategorileriyle kendi içsel dünyasını yine kendisinin var edebileceğini ve bu şekilde kendi kavram dünyasını kurabileceğini ileri sürer. Bu, aslında insanın ya da kişinin kendisini tanıma işlemidir. Sokrates'e göre insan kendini tanıdığı sürece hem bilimsel, mantıksal kuralları keşfeder hem de etik değerlere dayalı eylem ya da davranış kurallarını keşfeder. Kişi kendi varoluşunu oluşturmasıyla ilgili hareketi başlatabilme özelliğini kendi içinde taşır. Kendi bilincine ve düşüncesine dışarıdan bakabilen insan bu özelliğiyle kendini değerlendirir ve kendi varoluşunu başlatır. Düşüncesini ya da bilincini nesneleştirebilen kişi, bundan böyle, kendisiyle ilgili yargılarda bulunabilir. Çoğu kez felsefi bir diyalogla yapılan sorgulamanın sonucunda ulaşılan yargılarla kişi kendi değişiminin sorumlusu olur.

Kuçuradi *Çağın Olayları Arasında* adlı eserinde "diyalektik" sözünü bir terim olarak kullanan ilk filozofun Platon olduğunu belirtir (Kuçuradi, 2016, s. 99). Kuçuradi'ye göre Platon diyalektikten tek bir şey anlamaz. Platon için diyalektik hem bir metot, hem bir '*poreia*' (bir yürüyüş yolu), hem de '*tekhne*' (bir ustalık); bunlarla birlikte bir bilme çeşidi (bilgi türü) olarak '*episteme*'dir. Diyalektik, filozof olma yolunda ilerleyen kişi için belirli bir yöntem dâhilinde yapılan yürüyüşün ardından ulaşılan ustalıkla birlikte ortaya çıkan bilginin adıdır. Kişiye bu yürüyüşte eşlik eden ise Platon'a göre diyalektikçidir. Diyalektikçi ile yolu yürüyen kişi soru cevap aracılığıyla gerçekleşen diyalog yöntemiyle 'diyalektik'le ustalığa ulaşır. Kuçuradi'ye göre: "*Bu son anlamıyla diyalektik bir ustalıktır, Ama nede usta olma? Bu yolu yürütenin -felsefe eğiticisinin- ustalığı, sorduğu sorularla ve verdiği yanıtlarla, eğittiği insanın, bildiğini sandığı şeyi*

bilmediğini ya da bildiklerinin yanlış olduğunu bilinçlendirmesini sağlamada doğru olanı ona buldurmada ortaya çıkar" (Kuçuradi, 2016, s. 101).

Felsefi diyaloğun sürdürücüsü olan diyalektikçi sorgulamaya, soruyu sorduğu kişinin bildiğini iddia ettiği şeyden başlar. Felsefe öğreticisi de diyebileceğimiz diyalektikçinin ustalığı, soru sorma ve cevap verdirme konusundaki becerisinde ortaya çıkar. Kuçuradi eserinde bir öğretim tekniği olarak diyalektik için "Sokrates'in *maieutike*'siyle eşanlamlıdır" *(*Kuçuradi, 2016, s. 102*)* belirlemesini yapar. Felsefi diyalog yöntemiyle diyalektikçi, bir şeyi tekliğinde ele alır ve o şeyin ne olduğunu yani bir şeyi o şey yapanı; sorularıyla felsefe yolculuğunda rehberlik ettiği, yolunu aydınlattığı öğrencisine kavratabilir. Platon'un felsefi sisteminde, tüm varsayımlar yoklanır, hipotezler sınanır. Sonuçta amaç kusursuz bir temellendirmenin dayandığı felsefi bilgiye ulaşmaktır. Kuçuradi'ye göre bu varsayımın dayandığı bir yöntem olan diyalektik, bir metot (yürüyüş ve ustalık) bir bilme türü, öğretim tekniği anlamlarıyla birlikte ele alındığında *"felsefeyle eşanlamlı oluyor"* (Kuçuradi, 2016, s. 103).

Bir yürüyüş yolu olan diyalektikte, yürüyüş soru-cevap şeklinde gelişen felsefi diyalogdur. Felsefi diyalog, kişinin aydınlığa giden yolda yanında diyalektikçinin/eğitimcinin olduğu bir ortamda gelişir. Felsefi diyalogla/soru-cevap etkinliğiyle kişi yöneldiği her durumda bir bilme edimini gerçekleştirmeyi amaçlar. Gerçekleştirdiği bilme edimleriyle var olanın bilgisine ulaşır. Var olan olarak insanın kendisini bilmesi de felsefi yönelişin sonuçlarından biridir. Platon için felsefe *"(...)hep var olanı bilmedir"* (Kuçuradi, 2016, s.103). Bu bakış açısıyla bilme ediminin gerçekleştirildiği düşünsel durum felsefe olarak somutlandığında bunun pratikte uygulanışını felsefi eğitim olarak kavramsallaştırmak mümkündür. Eğitimi veren kişi/diyalektikçi/felsefi danışman eşliğinde gelişen doğru bilgiye ulaşmanın düşünsel/eylemsel anlamda biçimlendirildiği bir platform olan eğitim aynı zamanda kişiyi de biçimlendirir.

Platon eserlerinde eğitimin önemi üzerinde durur. *Devlet* adlı eserinde eğitimin nasıl olacağından, kimlerin nasıl eğitilmesine karar verildiği süreçlere kadar eğitimin bütün evreleri ve unsurları tek tek ele alınır. İnsanların kimi değerleri (örneğin, iyi olanı) fark etmesi ve bu değerlere uygun kararlar vermesi, ayrıca bu değerlerin sınırları içerisinde

yaşayabilmelerinin koşulunun iyi bir eğitimden geçmesi Platon'un vurguladığı bir durumdur (Platon, 1992). İnsanlar değerli ve anlamlı bir yaşamı hedefliyorsa bunun için kendi varlığını sorgular kendi eylemlerini irdeler, bilgi ve değere dair bilgiyle yaşamını yapılandırır.

Felsefe eğitimcisinin/diyalektikçinin/felsefi danışmanın amacı öğrencisine akıl yoluyla, aklın ilke ve kategorilerini kullanarak bulundukları toplumdaki politik, bilimsel, felsefi gerçeklere ahlaki bir anlam katarak en yüksek iyiye gidebileceği yolun taşlarını dizmesini sağlamaktır.

Platon'un Sokrates'in diyalogları üzerinden aktardığı biçimiyle eğitim olarak kavramsallaştırabileceğimiz durumu günümüzde karşılayan ifadelerden biri de felsefi danışmanlıktır. Felsefi diyalog yöntemiyle kişinin kendisini sorgulamasının yolunu açan, aynı zamanda kişinin eylemlerinin anlamına dair bilgiye ulaşmasında yardımcı olan, Platon'un diyalektikçi olarak tanımladığı kişidir.

Aklın ilkeleri ışığında kararlarını ve eylemlerini sorgulayan kişi diyalektikçinin, diğer bir deyişle felsefi danışmanın eşliğinde bir yolculuk gerçekleştirir. İyiye, hakikate ulaşma isteği ya da aydınlığa çıkma isteği de diyebileceğimiz bu yolculuk için duyulan istek çoğu kez dışarıdan gelen bir istek değil; kendi içsel evrenini biçimlendirebilen insanın içinden gelen bir istektir (Yenişehirlioğlu, 1985).

Felsefi diyalogla insan varoluşunu nesne edinir; kendisini varlıkla ilgili araştırmanın öznesi haline getirir. Özne bilinmesi kolay bir var olandır. Diyalektik yöntemle ancak bilinmesi kolay olan özne irdelenerek bilinir hale gelir ve böylece bilinmesi daha zor olan evrensel nesnenin bilgisine ulaşmak kolaylaşır. Kendi isteği ile kendi iç dünyasına yönelen insan iç dünyasını biçimlendirir. Bunu kendisine yönelerek yapar. İç dünyasını biçimlendirebilen insan dışındaki dünyayı da biçimlendirir. İç dünyasının yansımaları dış görünüşü etkiler. İnsanın iç dünyasının belirlediği görünüşü, onun gerçekliğine bağlıdır. Gerçeklik Platon'un felsefesinde en yüksek iyidir. İyinin bilgisine ulaştıran yol diyalektik, ulaşılan bilginin adı da "*episteme*" felsefenin bilgisi olarak adlandırılır. Yenişehirlioğlu'ya göre görünüş kendi gerçekliğinden doğar. Gerçek olan ne ise o kendini görüntü olarak sunar. Kişi gerçeklikten nasıl doğduğunu, hangi aşamalardan geçerek bu noktaya geldiğini sorgular ve bunun bilgisine ulaştığında ancak kendisinin

bilgisine de ulaşmış olur. Felsefe ya da felsefi diyalog kişinin varoluşunun bu gerçeklikten nasıl doğduğu, hangi aşamalardan geçtiği bu görünüşe nasıl sahip olduğunun bilinmesi çabasıdır. Gerçeğin, iyinin bilincine ulaşan insan evrensel olana yaklaşır (Yenişehirlioğlu,1985, s. 76).

Aristoteles'e gelindiğinde evreni ve insanı anlamaya, açıklamaya ve bilmeye çalışan bir yöntem olmanın yanı sıra diyalektik, artık bir araştırma yoludur. Diyalektiği Aristoteles felsefesinde "düşünmenin yürüdüğü yol" olarak ifade eden Kuçuradi'ye göre diyalektik bu söylem içerisinde aynı zamanda bir akıl yürütme metodudur (Kuçuradi, 2016, s. 103).

Aristoteles için diyalektik kabullerden hareketle genel kanılar üzerinden gerçekleşen bir akıl yürütmedir. Akıl yürütme için Aristoteles'in öne sürdüğü varsayım onun ya bir temellendirme metodu ya da bir yoklama metodu olabileceği yönündedir. Bu durumda diyalektik akıl yürütme Kuçuradi'nin ifade ettiği biçimiyle genel kanılara dayanarak hareket etme ve bir kanıt ileri sürüldüğünde buna ters düşmeden akıl yürütme yoludur. Başka bir deyişle diyalektik metotta bir hareket noktasından -kanıdan- hareket edilir. Bu hareket noktasındaki kabulü kanıtlamak için birtakım argümanlar öne sürülür. Bunları yaparken kişi durumla ya da kendisiyle çelişmemeli ve tutarlı olmalıdır. Amaç bir tezi kanıtlamak, bilginin doğruluğunu yoklamak ya da çelişmeli bir soruyu yanıtlamak, bir tezi temellendirmektir. Temellendirme yapılırken hareket noktası, kendisinin kanıtlanmasına gerek duyulmadığı ilk varsayımdır. Bunlar ya bir tanım ya da bir hipotezdir. Soruşturmada diyalog halindeki kişiler çelişme sorusuna –böyle midir, değil midir- kendisince yanıtlardan en uygun olanını seçer ve kanılarının yoklanmasının olanağını açar (Kuçuradi, 2016, s. 106).

Kuçuradi'ye göre Aristoteles felsefesinde diyalektik, *"mevcut bilgilerle uğraşmaktır"*. Bu uğraşıda ustalaşan kişi yani diyalektikçinin yaptığı şey *"bilgiler eleştirisi ustalığıdır"* (Kuçuradi, 2016, s. 108). Diyalektikçinin ustalığı, kişiyi kabullerini kanıtlamak için düşünmeye davet ettiğinde bu kişinin içine düştüğü bir paradokstan, bir çıkmazdan çıkacağı bir yol bulmaya ikna etmesidir. Platon ve Sokrates için kişiyi çıkmaza sürükleyerek düşündürmeye davet eden bir metot olan diyalektik; Aristoteles'te kişiyi çıkmazdan *(aporia)* çıkmasını sağlayan bir yöntem olur.

Diyalektik yönteme düşünme dünyası üzerinden bakıldığında, çağlar boyunca insanın kullandığı bir metot olduğu görülür. Filozoflar bu yöntemi insanı ve evreni anlamlandırmak için kullanmıştır. Diyalektik kavramının içeriği filozoflarca farklı kavramsal karşılıklarla doldurulsa da amacı itibarıyla filozoflar ortak noktalarda birleşmiştir. Tüm yaklaşımlarda diyalektik metodu olanaklı kılan şey felsefi diyalogdur. Bir soruşturma biçimi olarak somutlanabilecek felsefi diyalog yoluyla kişi kendisine ve evrene eleştirel bir perspektiften bakabilir. Bu bakış bakılan şeyin bilgisine ulaşmanın yolunu açar. Felsefi diyalog özneler arasındadır. Bu özne birden fazla kişiyi ifade ettiği gibi kimi kez bir kişi ile Tanrı ya da kişinin karşısına aldığı kendisi de olabilir. Felsefe tarihinde bu diyaloglara rastlanır. Bu ileri sürüşün iki örneğine, Augustinus ve Boethius'a bu açıdan bakılabilir.

3.2 Felsefe Tarihinden Kimi Örnekler: Augustinus ve Boethius

M.S 354 ile 430 yılları arasında yaşayan Aurelius Augustinus, felsefe tarihinde Saint (Aziz) Augustinus olarak da bilinir. Filozof azizlik mertebesine ulaşmış bir piskopos olan Hıristiyan tanrıbilimcidir. Augustinus'un **y**aşamı gözden geçirildiğinde kendisini keşfetme yolculuğundaki bu düşünürün çeşitli düşünce duraklarında molalar verdiği görülür. İlk durağında karşılaştığı Manicilerin, insan doğası ya da yaratılışla ilgili sorularına tatmin edici yanıtlar vermediğini görür. Daha sonra Cicero ile tanışan Augustinus, onun *Hortensius* adlı eserinin etkisiyle felsefeye ilgi duyar. Bu aşamada yolu hitabetle kesişir ve bir süre hitabet öğretmenliği yapar. Hitabet, eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesinin ve bununla birlikte felsefi diyalogda ustalaşmasının yolunu açar. Hitabet çalışmalarının ardından Yeni-Akademi üyeleriyle buluşan ünlü düşünür bu akademisyenlerin şüphecilikleri nedeniyle kendisini boşlukta hisseder. Bu huzursuzluğa fazla tahammül edemediği için onlarla da yollarını ayırır, kendi arayışına devam eder ve sonrasında Yeni-Platoncularla tanışır. Yeni Platoncularla birlikteyken Hıristiyan bir bilge olan Ambrosius'tan etkilenir. Hıristiyan metinlerini yorumlayabilen Ambrosius'un da katkısıyla onun Hıristiyanlıkla ilgili olarak anlattıklarını Platoncu bir görüşle birleştirerek felsefi bir zemine oturtur. M.S.387'de 33 yaşında iken İsa'dan etkilenir ve vaftiz olur. Hareketli bir yaşamı olan Augustinus'un hayatın keyif veren yönlerini de deneyimlediğini *İtiraflar* adlı eserinde kendi ifadeleriyle okumak mümkündür (Augustinus, 2009, s. 7-21).

Filozof *İtiraflar* adlı eserinde dış dünyanın çekiciliğine kapıldığı dönemlerden ayrıntılı olarak söz eder. İnsan ruhunun dış dünyadan bağımsız olmasına rağmen bedeni dış dünyaya bağlıdır. Bu bağlılık insanı dışarıya çeker; dış dünyadan duyumlar yoluyla alınanlar aklı etkileyemez ya da akıl için genel bir bilgi aracı olamazlar, çekicilikleri olsa bile dış gerçekler insan ruhuna işleyemezler. Dış dünyanın çekiciliğine kendini bırakan insan bir çeşit yabancılaşma yaşar ve içinden geçtiği yabancılaşma, kendisiyle çatışmalı durumlar yaşamasına neden olur. Augustinus uzun yıllar dış dünyanın çekiciliğine kapılarak yaşayan biri olarak dış dünyadan edindiği deneyimlere eleştirel bir gözle bakar; kendi yaşam deneyimlerinden çıkardığı sonuçlarla bakışını başka bir tarafa çevirebileceğini fark eder. Dış dünyanın ve buradan aldıklarının yanılgılı olduğu sonucuna ulaştıktan sonra iç dünyasına (kendi zihnine) döner. İnsan içe döndüğünde gördüğü şey bedene/maddesel bir şeye tekabül etmez o ruhtur. Ruhu görebilen insan aklı, edindiği bu tecrübeyle maddesel olmayan diğer şeyleri de kavrayabilir. Augustinus'un felsefi anlayışında insanın kendine dönmesi kendisini âdeta bir bilgi nesnesi haline dönüştürerek kendi bilgisine ulaşması söz konusudur (Zekiyan, 1975). Ona göre insan, kendisine dair bilgisini ancak kendisinde bulur. Akıl yoluyla doğru ve kesin bilgiye kendi iç gerçekliğinde ulaşabileceği düşüncesi yeni bir inanç ve yeni bir bakış açısıyla gerçekleşir. O artık inancıyla yaşamı arasındadır. Arada olma durumunun sonucunda bir karar verir ve kendine yönelir. İçe yönelişinin sonucunda edindiği temel bilgi kendinin bilgisidir. Bu bilgiyle yaşamında köklü bir değişim yapar; daha önce inandığı dinini değiştirir. İnancını değiştirerek bakış açısını da yaşamını temellendirdiği hipotezini de değiştirir. Nihayet dünya görüşünü değiştirir. Kendine yönelme edimini felsefi diyaloglarla somut hale getirir. Ona göre günlük yaşamda düşünmediğimiz ancak gerçekleştirdiğimiz kimi şeylere ve durumlara felsefi sorgulama ile açıklık getirebiliriz.

İtiraflar adlı eserinde Tanrıyla giriştiği diyaloglarda onun inancını anlamlandırma çabasına tanıklık edilir. Augustinus, insanı anlamak için onun ilişkilerine ve eylemlerine bakılması gerektiğini ileri sürer. Bakmak çoğu kez bir içe bakıştır. İçe bakışı gerçekleştiren insan, zamanın akışı içerisinde, ihtiyaçları ve istekleri olan, düşünen, hatırlayan, acı çeken, insanlarla ilişki kuran ve tüm bunların bilgisine sahip, bilgisinin farkında olup bunun üzerine de düşünen bir öznedir. Zekiyan'a göre insanın özne oluşunun bir sonucu olan tarihsel ve sosyal veriler aynı zamanda insan bilincinin de

verileridir. Bilinç verileri, hafıza ve aydınlanma konusunda, kavram bilgisinin analizinde önemlidir. Bilinç verileri, insanın yönelme edimini gerçekleştirmesinde işlevsel bir role sahiptir (Zekiyan, 1975). Bu veriler aracılığıyla kişi kendine ve diğer şeylere yönelerek onların bilgisine sahip olur. Kişi kendisine hem bilinç verileriyle yönelir hem de bu bilinç verilerinde kendi iç gerçeğini, kendi varoluşunu bulur. Varoluşunu inşa etmenin yolu kendini bilmekten geçer. Bilgiyi edinmede etkin olan öznedir. Yaptığı bu belirlemeyle öznenin bilme şekline ve bilme sınırlarına ilişkin sorgulama yapar. Durduğu zemin üzerine varoluşunu inşa edeceği malzemeleri deneyimle edindiği ve akıl süzgecinden geçirdiği bilgiyi, ayrıca zihnindeki yaşantı tortularını bir araya getirir. Giriştiği sorgulama etkinliğinin sonucunda ulaştığı zeminde çerçevelendirmiş olduğu kavramlarla birlikte tam olarak "kendisi"yle karşılaşır.

İtiraflar Tanrıya yakarış ve günah çıkarma biçiminde yazılmış bir eserdir. *İtiraflar*'da *"hakikatin kendisi, dünyada ne varsa onların yaratıcısı dediği Tanrı'dır"* (Augustinus, 2009, s. 139). Hakikatin Tanrı olduğuna inanan Augustinus, aynı zamanda hakikatin insanın içinde olduğunu da savunur. Augustinus'un varlık görüşü, aynı zamanda var olanlar arasında bir sıra gözetir. Bu sıraya göre, en üstte Tanrı, sıranın en altındaysa, olanak halinde bütün var olanları kendinde barındıran şekilsiz ilk madde vardır. Tek tek nesneler ya da zamanla değişime uğrayanlar Tanrı ile ilk madde arasındadırlar. İnsansa Tanrının bir parçasıdır ve tek tek nesnelerden önce gelir.

> İnsan ne yalnızca bedendir ne de yalnızca ruh; ikisinden oluşmuş bir varlıktır. Ne ki, insanlardan da ruhlarıyla Tanrıya daha yakın olanlar vardır: Tanrının yaratıkları arasında yalnızca insan – ruhu olduğu için yersel dünyadan göksel dünyaya geçebilir, o da tek koşulla –bilgeliğe (sapientia) ulaşabilirse yani hakikatin kendisi olan Tanrıyı kavrarsa (Güzel, 2002, s. 141-151).

Augustinus'a göre, inanç yoluyla bilmede, nesne edinilenin doğruluğu, doğrudan bilinmez sadece başkalarının tanıklığı aracılığıyla bilinir (Kayıkçı, 2009, s. 44). Bilene kendini dikte eden, nesnenin doğruluğu değil tanığın güvenilirliğidir. Tanık olguyu bilecek konumda bilgili olmalı ve olguları yanlış yorumlama olasılığı olmamalı bu anlamda güvenilir olmalıdır. Onun dünyasında bu güvenilir tanık İsa'dır. O tanrının buyruğunu ileten kişi olarak doğruya tanıklık eder. Diğerlerini tanrının sözleri ile bu

doğruyu görmeye ve bu doğruya göre hareket etmeye çağırır (Kayıkçı, 2009). İsa, annesinin insan olması nedeniyle bedensel anlamda insan olarak görünmesine ve yaşamasına karşın, babasının Tanrı oluşuyla ruhsal olarak tanrısal yetilerle donatılmıştır. Bu anlamda kendisinde tanrısal (babasının Tanrı olması onun tanrısal yanına işaret eder) özellikleri de barındıran İsa/Mesih insan ve tanrının birlikteliğinin kanıtıdır. Bu bağlamda Tanrının varlığına tanıklık edebilecek ve onun sözünü diğerlerine iletecek donanıma sahip olan kişidir. "İsa" gibi insan da tanrısal olandan pay almıştır. Pay alınan insanın ruhudur/aklıdır. Akıl zihnin içinde bulduğu Tanrıyla kurduğu diyalog aracılığıyla ulaştığı bilgi tanrısal olduğundan kesindir. Augustinus'un kendisi de Tanrıyla diyaloğu aracılığıyla hem kesin bilgiye ulaşır hem de ulaştığı kesin bilgiye tanıklık eder. O kendi dünyasında güvenilir tanıklardan biri olur ve sahip olduğu bilgiyi diğerlerine iletir. Diğerleri de bu güvenilir tanığın ilettiği bilgiyle ve kendi aklının yardımıyla doğru bilgiye ulaşmanın yolunu bulur.

Tek tek şeylerin varlık nedeni Tanrının onları bilmesidir (Augustinus, 2009). Tanrının bilmesi tüm evrenin varoluşunun koşuludur. Dış dünyada nesnel bir karşılığı olmayan durum ya da var olanların bilgisine ulaşmak kolay değildir. Karşılığı olmayan bilgiye kimi güvenilir tanıklar/bilge olanlar/filozoflar/felsefi danışmanlar gibi kendisinin bilgisine erişme çabasında olanlar ulaşabilir. Bu durumu anlamak için eylemsel/pratik alandaki bazı uygulamalara bakılabilir. Hırsızlık yapmamak, ölçülü olmak, haz peşinden koşmamak gibi günlük yaşamı düzenleyen eylemlerde nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili bilgiler doğrudan ulaşılacak bilgiler değildir. Bu gibi dış dünyada nesne anlamında doğrudan karşılığı olmayan bilgilere ulaşmanın yolu akıl/ruh/Tanrının sözüne ulaşmaktan geçer. Augustinus'un bu bilgiye ulaşmanın yollarından biri olarak sunduğu seçenek Tanrıya doğrudan ulaşmaktır ve O, bunu diyaloglar aracılığıyla gerçekleştirir. Augustinus'a göre insan, Tanrıyı tanıdıkça, kendini tanır Tanrıyı tanımak kendini tanımaktan da önce gelir. Tanrının "sen"i varlıkça ve değerce "ben"den öndedir. Çünkü Tanrı insanın kendisinin en iç taraflarında ve en yüksektedir. Zekiyan'a göre bilgi teorisinin önemli kavramı olan "*memoria sui*" (kendini bilme) kavramı felsefe anlayışında iç gerçeği ilkesinin ve psikolojik içe bakışın bilgi teorisindeki yerini belirtir. Kendini bilen kişi daha üst bilgiye ulaşmanın yolunu da bilir bu da Tanrının bilgisidir (Zekiyan, 1975). Augustinus'un felsefesinde insan önce dışarıdan içe döner sonra

yukarıya bakar. Önce kendisini arayan zihin kendisini kavradığı andan itibaren diğerine yönelir. Kavrayışlarıyla gözünü daha yüksek olana çevirir, düşüncesini yukarıya odaklar. Zihin Tanrıyı bu şekilde kavrar. Tanrı ile kendisi arasındaki diyalogla kişi yaratıcısına döner ve bu "kişisel bir andır". Bu bağlamda, felsefi diyalog Tanrıyı tanımanın, bilmenin aracısı olur ve kişi kendi tekil bilgisi üzerinden tümelin, Tanrının bilgisini yakalar. Bundan sonra yapılması gereken Tanrıyla kurulan ilişkinin açıklanmasıdır.

Tanrının sözünü doğru anlamak ve ona inanmak bir hareket noktasıdır. Kişi Tanrının ifadelerinde kendini bulduğu noktada kendini bilir ve bu bilme ile de Tanrının bilgisine ulaşmak için onunla diyalog kurar. Augustinus'un anlama ediminden anladığı, kimi gerçekliklerin doğrudan kavranması değil, sözlerin anlaşılmasıdır. Buradaki "söz" Tanrının sözüdür. Tanrının sözü doğru anlaşıldığında yaşam için doğru kararların verildiği eylem dünyasının da kapısı açılır. Bu nedenle, geçmiş zamanda yapmış olduğu eylemlerini değerlendirme yollarından biri olarak Tanrıyla diyaloğu gerçekleştirir. Değerlendirmeden anlaşılması gereken şey ise kendi eylemlerine eleştirel bir bakıştır. Eleştirel bakış açısıyla içselleştirdiği diyalog yoluyla eylemlerini gerçekleştirdiği zamandaki inancına açıklık getirir. Bir bakıma eski yaşantısına ilişkin kendi dünya görüşünü ve yaşam perspektifini bu şekilde açıkça ifade eder. Yaşadığı mekânı ve bu mekânda, zamanın getirdiği genel kabulleri diğerlerine diyalog çerçevesinde sunar. İtiraflarını sunduğu asıl varlık olan Tanrıyı da tüm bu olup bitenden kurduğu diyalogla haberdar eder. Augustinus,'a göre insanın kendisini bilmesinin ilk aşaması yaşıyor olduğunu fark etmesidir. Felsefi diyalog yöntemiyle o dönemde yaptığı eylemleri ve yanılgılarını eski inancıyla temellendirirken; yeni inancıyla da sorgular. Bir noktada sanki "bu inanış ve bu bilgiyle bunları yaptım. Yaptığım şeyleri bu bilgiler çerçevesinde bu dünya görüşüyle gerçekleştirdim, ancak şu anda bu yapıp ettiklerimi doğru bir bilgiyle temellendirmediğimi görüyorum" demek ister gibidir. Sonrasında eski inancıyla ilgili yanılgısını kabul eder. Bu kabul ediş bir çeşit aydınlanmadır. "Yanılıyorsam varım" önermesiyle bir birey olarak önce kendi varlığını temellendirir ve kendisinin varlığı ile ilgili kesin bilgiye bu ilk önermeye dayalı olarak ulaşır. Yanılmak için yanılabilen bir kişi olmalı bu durumda yanılma varsa "ben" de varım sonucuna varır. İnsanın varlığından şüphe duyması, bir bakıma kendinin farkında olması, anlamayı ve bilinçli olmayı gerektirir. Şüphe eden şüphe ettiğinin farkındadır ve bu farkındalık şüphenin bilgisine

götürür. Bu bilgi bir iç bilgidir. İnsanın edindiği bilgilere bu içsel bilgi kaynaklık eder. (Zekiyan, 1975). Tanrıyla gerçekleştirdiği diyaloglarda önceki hipotezlerinden vazgeçtiğini yeni bir inanç ve dünya görüşü benimsediğini, yeni yaşamını bu dünya görüşünün dayandığı hipotezlerle temellendirdiğini duyuran Augustinus'un şimdi sahip olduğu dünya görüşünün temellendirdiği hipotezin ya da anlaşılması gereken "söz"ün sahibi olansa Tanrının kendisidir. Böylece yeni yaşamının temel varsayımının temel dayanağının itiraflarını sunduğu Tanrının sözü olduğunu ilan eder ve eski dünya görüşünü yenisiyle değiştirir.

Augustinus'a göre kendini bilmek dolaysız ve aracısız bir iç deney bilgisidir (Augustinus, 2009). Demek oluyor ki içine dönen insan kendisini nesne edinerek kendi varoluşunu ve yaşamını anlar. Kendini bilen etkin bir süje olarak insanın/öznenin varoluşu, istemelerinin bilgisinin farkına varması ve onların bilgisine ulaşmasıyla mümkündür. Bu durumda "kendini bilmek" istemelerinin bilgisine sahip olmak anlamına gelir. İsteme ne yapacağına ne kadar yapacağına, bunun ihtiyaç mı, haz aracı mı, olduğuna ilişkin belirlemeyi yapabilme; istekleri bir değer sıra düzenine göre doğru bir şekilde yerleştirme yerleştirebilme potansiyelidir. Augustinus'un eserinde ifade edişiyle:

> Her şey var orada, gerek kendi deyimlerimden gerekse duyup inandıklarımdan hatırladığım her şey orada. Hatta bu cömert kaynaktan geçmişin izlenimleriyle birlikte, gerek kendi yaşadıklarımın gerekse yaşadıklarım doğrultusunda inandığım olayların şu ya da bu şekilde bir resmini çizebiliyorum ve bu resimden hareketle gelecekteki eylemlerimi, yaşayacağım olayları ve beklentilerimi tahmin edebiliyorum ve bütün bunları sil baştan ve sanki şu an gerçekleşiyorlarmış gibi, düşünebiliyorum (Augustinus, 2009, s. 595).

İtiraflar adlı eserde gerçekleşen diyalog bir çeşit refleksiyonlu düşünmeye karşılık gelir ve filozof bu düşünmenin ürünü olan düşüncelerini felsefi diyalogla iletir. Sen-ben diyaloğu Augustinus'un Tanrıyla kurduğu diyaloğun biçimidir ve "sen", "ben" ilişkisinden doğar, *"noverim te, noverim me"* (seni bileyim kendimi bileyim) şeklinde ifade edilir (Zekiyan, 1975). Felsefi diyalog Augustinus'un gösterdiği şekliyle kendini bilmenin yoludur. "Kendini bil" ifadesiyle kendi zihnine yönelen düşünüre göre insan, kendi zihnini bilme konusu yaptığı gibi başkasının zihnini ve kendi eylemlerinin nedeni olan düşüncelerini de bilme konusu yapabilir. Kişinin kendisine dönmesinin insana insan

olduğunu hatırlatan ayırt edici bir özellik olduğunu vurgulayan Augustinus'un, insana verilmiş bir ayrıcalık olarak değerlendirdiği şey, insanın kendi varoluşunun bilgisine erişebilme olanağına sahip olmasıdır. Bu, kişinin bilgiye sahip olmasıyla bildiğini gerçekten bilmesiyle mümkün olur. Zihin hiçbir dolaylı yola sapmadan, imge vb. şeylere gereksinim duymadan kendi yapısı gereği kendisinin bilgisine sahiptir. Diğer bir aşama ise neyi bildiğini bilmektir (Augustinus, 2009).

Bu belirlemeler, değerlendirmeler dikkate alındığında, Augustinus zihnindekileri değerlendirmeye, bildiklerini kontrol etmeye daha önce yaptıklarını hatırlayarak başlar. Felsefi söyleminde, hatırlama gelişi güzel bir hatırlama değil sistematik bir hatırlamadır. Hatıralarına bakış kişinin kendi zihnindeki düşüncelerine eleştirel tarzda bakma şeklindeki yönelişidir ki, bu bir refleksiyon etkinliğidir. Augustinus, Platoncu geleneğin sürdürücüsü olan bir filozof olarak tanımlanır (Zekiyan, 1975). Bunun en önemli kanıtı ise "iç gerçeği" ilkesidir. İç gerçeği ilkesinin ortaya koymak istediği ontik ya da varlıksal gerçek, insan ruhunun dış dünyadan bağımsız olmasıdır. Bilgi insanın zihninde hazır bir şekilde durur. İnsan, dış dünyadan bağımsız bir şekilde aradığı her şeye kendi zihninde ulaşabilir. Bilgi görüşü Platon'un görüşüne benzer olsa da doğruluğa ulaşmak konusunda Platon'dan farklı bir noktaya temas eder. Platon, doğruluğun nasıl bilinebileceğini *"anamnesis*" (anımsama) kuramında bulur. Augustinus ise doğruluğu görmek için bir ışığa (Tanrının kendi ışığı) ihtiyaç duyulduğunu ileri sürer. Tanrının sözü Tanrının evrene, insana yaydığı ışıktır. Tanrının söz ya da *logos* yoluyla insana ulaştırdığı şey doğruluğun, iyinin mutlu bir yaşamın bilgisidir. İnsan bu sözü kendi içinde bulsa da bu söz insan belleğinde herhangi bir sese ya da simgeye karşılık gelmez. Ancak dışa çıkarılması bir ses ve simgeler bütünüyle olur ki çoğu kez dışa çıkanlar içteki gerçeği yansıtmakta yetersiz kalır. Augustinus'a göre Tanrı da ve onun sözü de insan zihninde ortaya çıkmak için doğru çıkış yolu bulunana dek bekler. Çıkış yolu ancak felsefi bir soruşturma sonucunda gerçekleşecek doğru bir değerlendirmeyle mümkün olur. Ona göre Tanrının sözü doğru anlaşıldığında, bu söze dayalı olarak yapılan eylemler ve alınan kararlar doğru kararlar olup kişiyi mutluluğa götürebilir. Geçmişi doğru çözümlemek, gelecekte olabilecekler hakkında doğru öngörülerde bulunmak ve asıl önemli olan da içinde bulunulan anı doğru duruşlarla karşılama yetkinliği göstermek başarısına, zihnin kendini sorgulamasıyla ulaşılır. Sorgulamada ve sözün dışa aktarımında kimi zaman bir

rehbere ihtiyaç duyulur. Söz konusu rehber (felsefe) kişinin kendisine dönmesinin ve eylemlerine, kararlarına eleştirel bir gözle bakmasının olanağını sunar. Bu bakış bir çeşit refleksiyon olup; refleksiyon, kişinin kendi düşüncelerini bilme konusu yapması sonucunda eylemlerinin arkasındaki bilgiyi bilinir haline getirme şeklidir. Bu noktada diyalog yoluyla gerçekleştirdiği refleksiyonla geçmiş yaşantılarını sorgular. Sorguladığı yaşamında, ilişkilerini, eylemlerini, duygularını, anılarını "şimdi ve burada" dillendirerek yeniden betimler. Yaptığı betimlemenin sonucunda ulaştığı yaşantı bilgisini, mevcut öğreti ile karşılaştırır ve kendisine ilişkin bir bilgiye ulaşır. O ana gelene kadarki yaşantıları üzerine düşünür, olan bitenleri duygularıyla birlikte didikler ve bilincindeki Tanrının sözüyle günceller ve onları belleğinde yeni bir yere yerleştirir. Tanrının bilgisine sunduğu itiraflarıyla kötü olanın ağırlığından kurtulurken; yapıp ettiklerinin bilgisini kendisi için görünür hale getirir. Geçmişte olanı, içinde bulunulan anı anlamlandırmada kullanır. Yapıp etmelerinin ardındaki niyetlerini, yaşantılarının izlerini hem kendisi hem de diğeri için görünür kılar. Varlığını biçimsiz ve belirsiz düzeyden, olmaya, olmaktan, iyi olmaya, iyi olmaktan, bilgece yaşamaya, bilgece yaşamaktan, mutlu yaşama düzeyine geçirerek kendisini biçimlendirir; kendini gerçekleştirme yolundaki bu kişi kendisinin yaratıcısı olur.

Augustinus, inanmayı bilme yolunda önemli bir nokta olarak görür. Ona göre kendimizi diğerinin düşüncelerinde, bizimle ilgili ifade ettikleri inançlarında buluruz. Onların düşünceleriyle birlikte oluşan kanaatlerimiz, inançlarımız, kendimizle ilgili bilginin temellendiği noktadır. Sözü edilen bilgi birilerine göre bilgi diğerine göre inançtır. Kendim hakkında gerçekte neyi bilebilirim? Diye bir soru sorulduğunda, alınan cevap, "kendimiz hakkında diğerlerinin anladığı şeydir". Demek oluyor ki kişi kendisini diğerlerinin kendisi hakkındaki yargılarında daha açık olarak görme olanağı bulabilir. Felsefi diyalog diğeriyle gerçekleştirilen bir anlama/soruşturma etkinliği şeklinde anlaşıldığında ve bu etkinlik gerçekleştirildiğinde kişinin kendini görmesi olanaklıdır. Kişi çoğu kez diğerlerinin kendisi hakkında anladıkları şeye inanmayı seçer. Örneğin, çevresindeki kimi kişiler tarafından doğru bildiğini sakınmadan söyleyen kişi "dobra" sözcüğü ile övgüye tabi olurken aynı kişi diğerlerince "patavatsız" olarak değerlendirilerek eleştirilebilir. Bu durumda kişi kendisiyle ilgili bilgiye sahip olmadığı noktada hangi belirleme onu hoşnut ediyorsa kendisiyle ilgili kanaatini o bilgi çerçevesinde pekiştirir. Kendimizi diğerlerinin ifadelerinde buluruz belirlemesi, diyalog

sürdürülürken kullanılan söz ve düşünce akışlarında kişinin hem kendisi hakkında hem diğeriyle ilgili düşüncelerini aktarımında, kendisinin bilgisini açığa çıkarması olarak yorumlanabilir. Kısacası diyalog; anlamanın yolu olarak tanımlanır. Bu belirlemede kişi kendisiyle ilgili bilgiye tekabül eden kısmı doğru bir biçimde görebilmek için kendi davranışlarını kendi akıl süzgecinden geçirir; kendisini diğerleriyle kurduğu diyaloglarla soruşturarak kendisinin bilgisine ulaşma seçeneğini içselleştirir. Felsefenin sorduğu sorular eleştirel düşünmenin kapılarını aralar ve bununla bağlantılı olarak derin düşünmemizi sağlar. "Nasıl biliyoruz?" Sorusu derin düşünmenin sınırlarına götüren bir sorudur. "Kesin bilgi var mıdır?" sorusu bilginin kaynağına yönelik yolculukta inanç ve bilginin bir aradalığına dair derin düşünmenin yolu açar.

"Neyi biliyorum?" sorusu Augustinus'un dilinde kendimizle/eylemlerimizle ilgili olarak ne biliyoruz sorusunu da getirir ve söz konusu soruyla kendisine başka bir deyişle "özne olan"a, onun eylemlerine yönelir. Özneye yöneldiğinde eylemlerini, kararlarını, ilişkilerini değerlendirir ve bunların bilgisine ulaşır. Günlük yaşamda inanç ve bilgi insan eylemlerinde kaçınılmaz etkilere sahiptir. Doğru eylemlerde bulunmanın yolu bu eylemlerde insanın dayanağının inanç mı yoksa bilgi mi olduğunun ayrımına varmasıdır. Felsefe "Neyi biliyorum?" sorusuyla yola çıkarak inancı doğru bir sorgulama ile bilgi haline getirir. Bildiğim şey beni nasıl etkiliyor, ben bildiğim şeyler üzerinden mi kendimi gerçekleştirmek istiyorum yoksa kendi iç dünyamdaki asıl istemeler üzerinden mi? kim olduğumla mı? Yoksa kim oldurulduğumla mı? Uyumluyum gibi bilgiler sorgulamayı derinleştirir. Kimi kez birine göre bilgi olan, karşısındakine göre inanç olabilir. Bilginin sınırları belirginleştikçe bilgi ile inanç arasındaki ayırım da belirginleşir.

Özne-insan, kendisinin doğru bilgisine ve kendi yaşamına felsefi bakış açısıyla yönelişiyle ulaşabilir. Söz konusu ulaşmada özne-insana yardımcı olanlar kimlerdir? Bu kişiler, bugünün dünyasında danışmanlar, mentörler, felsefi danışmanlar, güvenilir tanıklar olarak kişilerin yaşamında var olurlar. Yaşamına yönelen kişinin, felsefi danışmanlık yoluyla kendisiyle kurduğu diyalogda karşılaştığı şey, kendi eylemlerini felsefi bir bakış açısıyla görmesi anlamına gelen bu danışmanlık metodu, kendisiyle ilgili var saydığı bir bilgiyi ya da içeriklendirdiği bir kavramı soruşturması, danışman mentör, ya da rehber olarak adlandırılan kolaylaştırıcının yardımıyla olur. Örneğin kendisine ben

neden kitap okuyorum sorusunu soran kişi kitap okuma eylemine yönelişini aşağıdaki şekilde gerçekleştirir:

Soru: Neden okuyorum?

Cevap: Bilgi edinmek için.

Soru: Neden bilgi edinmek istiyorum?

Cevap: Diğerine aktarmak için.

Soru: Neden bilgiyi aktarıyorum?

Cevap: Çünkü onun karşısında güçlü olmak istiyorum.

Kitap okuma eylemine bu şekilde yönelmiş olmak kişi açısından bu nedenlerden her birini gerekçelendirip kendi varoluşu içerisindeki gerçek nedene ulaştığında kitap okumanın hayatındaki yerini bulmuş olması ve eylemini bilerek yapması anlamına gelir. Görüldüğü gibi insanın temel varsayımının ne olduğunu bilmesi, insanın kendisini bilmesiyle aynı anlama gelir. Augustinus'un felsefesinde kesin bilgi, Tanrının sözü ile karşılanırken; nesnesine uygunluğu sınanmış, gerekçelendirilmiş, nedenleri bilenen ve sonuçları ön görülebilen, doğruluğundan emin olunan bilgiyi, günümüzde felsefi danışmanlık yöntemiyle kişinin dünyasındaki sorgulanmış bilgi karşılar.

Zekiyan'a göre Augustinus'un felsefeye bakış açısı bilgelik sevgisi, sözcüğün tam anlamıyla "*philosophia*"dır (bilgelik sevgisi). İnsan ruhunun en yüksek etkinliği olarak kabul ettiği *philosophia*'da insanın son mutluluğunun bulunduğunu ileri sürer (Zekiyan, 1975). Onun için felsefe tam da bu nedenden dolayı, mutluluğu yakalamak ve bilgeliğe kavuşmanın yolunu bulmak için insan yaşamında olmalıdır. Mutlu bir yaşam, yaşamın içinde felsefenin olmasıyla mümkündür. Felsefe kendi yaşamında mutluluk arayışında olan Augustinus'un, mutlulukla bilgi arasında bir ilişki kurmasını sağlar. Augustinus'un kendisine uyguladığı bir çeşit felsefi danışmanlık yöntemi yoluyla yaşam, bilme konusu olur ve yaşamın öznesi olan insan ele alınır. İnsan üzerinden temellendirilmiş bilgiyi (doğruluğundan şüphe edilmeyecek bilgi) arayan Augustinus'a göre insan bilgiyi temellendirmeye ancak inandığı şeyden başlar. Soru ve cevapla derinleşen diyalog kavramsal bilgiye ulaşmada etkili olur ve kişi bilgiyi doğru temellendirdiğinde

eylemlerini de bu bilgi temeli üzerinden gerçekleştirebilme imkânına kavuşur (Augustinus, 2009).

Mutlu olmakla bilge olmak arasında bir bağlantı kuran filozof kendi zihnine yaşamını anlamak için yönelir. Zihnine dönüp bakabilen kişi kendisine ilişkin her şeyi bu alanda bulabilir (Augustinus, 2009). Zihnine baktığında oldukça karışık bir yapıyla karşılaşan Augustinus zihnine hâkim olan karmaşa nedeniyle doğru olanı apaçık göremediğini kavrar. Augustinus'a göre belleğimizde karmaşa olsa da yine de potansiyel olarak bir düzen vardır. İnsanın ön görülemez eylemlerinin kaynağı durumunda olan zihnin içinde birçok gizli alan vardır. Doğru bir bakış bu alanları görünür hale getirir. Zihnin görmesi düşünmekle olur. Düşünmenin önemli unsuru da eleştiridir. Eleştiri yoluyla kişi zihnini işlevsel hale getirirken doğruyu ve yanlışı birbirinden ayırır. İşlevsel kullanımı anlamında eleştirel yaklaşım biçimi, düşünme aracılığıyla belleğine yönelen kişiyi orada dağınık ve düzensiz bir şekilde bulunan kavramlara ilişkin dikkatini yoğunlaştırır ve daha önce gizli, dağınık, ihmal edilmiş olarak bellekte depolanmış kavramları düzenlemesini sağlar. Felsefi danışmanlığın kişilerle diyalog etkinliğinde yaptığı şey tıpkı Augustinus'un kendi zihnine yönelmesi durumunda yaptığı gibidir. Kişinin zihninde hazır bulunan kavram, kabul ve inandıklarına yönelerek orada var olan kaostan sonunda bir düzen çıkarır.

Augustinus'a göre insan, belleğindeki kaostan kurtulmak için zihnini düzenleme işini "iç görü"yle yapar (Augustinus, 2009). İç görü kişinin kendine yönelmesi kendi düşünme mekanizmasını, kavramlarını, bu kavramların anlamlarını bilme konusu yaparak görünür hale getirmesi sürecidir. Kendine dönen, zihnine bakabilen insan, zihnini yeniden değerlendirme olanağına felsefi diyalogla, felsefi danışmanlıkla ulaşır savı burada ileri sürülebilir. Eleştirel düşünmenin bir parçası olan diyalog bilme ve görmenin bir yoludur. Diyalog yöntemi başka biriyle gerçekleştirilebileceği gibi kişinin kendi kendisiyle de gerçekleştirilebilir. Birinin karşısına kendisini alarak gerçekleştirdiği diyalog etkinliğinde yine bir değil iki kişi (kendisi ve diğeri olarak kendisi) söz konusudur. İnsanın kendi kendisiyle giriştiği felsefi diyalog içsel bir soruşturma etkinliğidir. Soruşturma içsel dünyaya dönüşle başlayan bir kendilik sorgulamasıdır. Sorgulama ya da diyalektik, ele aldığı kavram ya da kabulle ilgili yanlış bilgileri, fazlalıkları eleyerek

onu doğru bir çerçeveye yerleştirmenin ve böylece anlamanın yolu olarak değerlendirilebilir.

Kendi varoluşunu oluşturmasıyla ilgili hareketi başlatabilen kişi, düşüncesini ya da bilincini nesneleştirebilen kendisiyle felsefi diyalog kurabilen kişi bu diyaloğu başkalarıyla da gerçekleştirir; edindiği bilgiyle, kendisiyle ilgili yargılarda bulunabilir. Kendi bilincine ve düşüncesine dışarıdan bakabilir bu özelliğiyle kendini değerlendirir ve kendi varoluşunu başlatır. Kişi kendine dönerek yaşantı betimlemesi yapar. Kendince doğru ve kendince yanlış olan eylemlerini değerlendirerek kendi söylemiyle bağlı olduğu inancın söylemi ya da sahip olduğu bilgi arasındaki tutarlılığı ortaya çıkarır. Bu doğrultuda eylemlerini gerçekleştirirken kimi kararlar alır. Verdiği kararlarda özgürdür ve bu yolla kendisini yeni yaşamının doğal akışına bırakır. Bilgelik, bilgelik yolundaki kişinin yaşadığı kimi çatışmalı, bunalımlı durumlarda aldığı kararlarda kendisini dış dünyanın verilerine bırakmaktansa, kendi iç dünyasına yönelerek kendi gerçekliğinde aldığı kararların akışına bırakması daha değerlidir.

Mutlu olmanın koşulu bilgece bir yaşam, bilgece yaşam da yeni durumun gerektirdiği uygun yapıp etmelerle hayatının akışını düzenlemektir. Her tek durumda doğru değerlendirme yaparak tavır almak, yaşamının akışta olmasını sağlar. İnsanın kendini gerçekleştirmesi her ne kadar özgür istemenin varoluşsal bir seçimine bağlı olsa da insan için bu gerçekleştirme hali bir tek hamlede olmaz. Devamlılık gerektiren bu durum için felsefi diyalog yaşamın bir parçası haline gelir. Çoğu kez felsefi bir diyalogla yapılan sorgulamanın sonucunda ulaşılan yargılarla kişi kendi değişiminin sorumlusu olur. Böylece Augustinus'un söyleminde öznenin iç gerçeğine felsefi diyalogla yönelmesini günümüz açısından, kendine yönelik felsefi danışmanlık olarak değerlendirmek olanaklı görünmektedir.

Anicius Manlius Severinus Boethius, 480-525 yılları arasında yaşamıştır. Babası Flavius Manlius Boethius eski bir Roma konsülüdür. Boethius da babası gibi bir Roma konsülüdür. İmparator Teodericus, soylu bir aileye mensup ve iyi bir eğitim almış Boethius'u 510 yılında konsül olarak seçer. 520 yılında ise sivil memurlar ve askeri görevlilerin üzerinde yargı yetkisine sahip olan "*magister officiorum*"[3] görevine getirir.

[3]Ayrıntılı bilgi için bkz.: Boethius : *Felsefenin Tesellisi,* İstanbul: Alfa Kitap Yayınevi, 2017.

Birçok anlamda başarılı olan yaşamı, kendisine hazırlanmış bir komploya kurban giden Boethius'un kendisinin *De Consolatione Philosophiae* (Felsefenin Tesellisi) adlı eserinde ayrıntılı olarak anlattığı üzere, pek çok düşman kazanmasına neden olur ve düşünürün kendi deyimiyle haksızlığa uğramasına yol açar (Boethius, 2014, s. 11-32).

Boethius, almış olduğu nitelikli eğitimi ve edindiği yaşam bilgeliğini kullanarak yaşamı boyunca devletin yüksek mertebelerine yükselen bir Orta çağın başlangıç yıllarının filozofudur. Boethius *Felsefenin Tesellisi* adlı eserini hapishanede yazar. "*Consolatio*" sözcüğü teselli anlamına gelir. Teselli sözcüğü daha geniş bir bakış açısıyla yüreklendirme, acıları veya korkuları dindirme, rahatlatma, anlamlarını da karşılayabilir. Eserinde kendi zihnine yönelen filozof felsefi diyalog yöntemiyle temel kavramlarını yeniden gözden geçirir. Kendi dünyasında kendi zihninde, yaşadığı zorlu durumu hafifletecek anlamlı hale getirecek sözcükler arar. Aradığı sözcükler onu felsefi görüşlerini temellendirdiği kavramlara ve filozoflara götürür.

Platon ve Aristoteles'ten etkilendiği bilinen Boethius Platon ve Aristoteles'in kimi metinlerini Latinceye çevirenken amacı tümel olandan hareketle evreni, var olanı açıklamaya çalışan Platon'la; tekil olandan hareketle evreni açıklamaya çalışan Aristoteles'in temelde uyumlu şeyler söylediklerini göstererek bu iki büyük filozofun görüşlerinden bir senteze ulaşmaktır.

Bilgi görüşü çoğunlukla Aristoteles'ten beslenen Boethius'un önemli gördüğü nokta varlık düzeninde tek tek nesnelerin bulunduğu alanın açık seçik hale getirilmesidir. Çünkü bu şekilde insan var olanlar içerisinde bilinirlik anlamında bir yere yerleşebilir. Kendine dair bilgisi insanın evrendeki yerinin ne olduğu sorusunu yanıtlamayı kolaylaştırır. Boethius bilen bir varlık olan insanın varlık niteliklerini belirgin hale getirirken Aristotelesçi kategorilerden ve sınıflandırmalardan yararlanır. Kategorilerin işlevi varlık düzenini, bilgi düzenini ve düşünme edimini anlaşılır hale getirmektir. Ona göre teklerden edinilen bilgiden hareketle anlaşılır hale getirilen genelin bilgisidir (Çotuksöken, 1993).

Temel amaç insanı bilmek ve bu bilgi üzerinden evreni kavramaktır. İnsanı bilmek de evreni anlamak da öznenin yapacağı bir eylemdir. Özne tek tek insana yönelir. Tek bir insanın özelliklerini anlamak için çaba sarf eder. Tekili anlamak tümel olanı, kavramsal

olanı anlamanın yolunu açar (Çotuksöken, 2018, s. 124). Özne kendi varoluşunu kendi bireysel özelliklerini fark edebilmek için kendisine ilişkin mesafe kazanmalıdır. Mesafeli bakış tekil ile tümel arasındaki 'gerilim'in[4] sonucunda gerçekleşir. Gerilme tekil olanın belli bir mesafe alarak tümel olana doğru yönelmesi; onu bilme konusu haline getirmesidir. Kişinin tekil olarak kendisine mesafe kazanması ve kendi özelliklerini bilmesi bu bilgi üzerinden 'insan'a yönelmesi kavramsal olarak insanı bilmesi yine 'insan'ın kavramsal çerçevesiyle yeniden kendi tekliğine dönmesi edindiği bilgiyle kendisinin bilgisini güncellemesidir. Tekil olanın bilgisi tümelin bilgisiyle uyumlu olduğunda genel olarak çatışmanın olmadığı sakin bir yaşam söz konusu olur.

Diyalektik yöntem *"Karşıt ve çelişmekte olan olgu ve ilkelerin çıkarımlarından kurulan doktrinlerin oluşturduğu uyumdur"* (Yenişehirlioğlu, 1985, s. 78). Uyum bir arada olmak ve bağdaşmayı içerir. Zihnin çıkarımları birbiriyle bağdaşan öğretilerle bir ağ gibi birbirine bağlanır. Kişinin mevcut öğretileri, aldığı kararların, eylemlerinin, tutumlarının, ilk hareket noktasıdır. Öğretilerin günlük yaşamdaki uygulamalarından kimi davranışlar, çeşitli kurallar, öğütler, akıl vermeler çıkar. Öğretilerin dayandığı ilkeler kavramların mantıksal işlevlerini sorgulayacak varsayımları oluşturur. Birbiriyle çelişen ilkeler, doktrinlerin temelindeki varsayımlara gider ve sonuçta bu çelişen varsayımlarla bir yargıya ulaşılır. Kişi çoğunlukla yapıp etmelerinin sonucunda ulaştığı yargılarla yaşamına yön verir. Kimi kez kişinin öğretileriyle yaşam pratiği arasında uyumsuzluklar olur. Uyumsuzluklar kişinin düşünmelerinde, akıl yürütmelerinde ve eylemlerinde tutarsızlık yaratabilir. Zihin için çoğu kez tutarsızlıklar zorlayıcı olur ve kişi bu durumu aşmak ister. Bu gibi durumlarda varsayımların dayandığı ilkeyi gözden geçirmek, ilkenin tutarsız olduğu noktaları değerlendirerek yeniden yapılandırmak, sorunu ortadan kaldırır. Kişinin ilkelerine yönelişinin bir sonucu olan kendini yeniden yapılandırması felsefi kendini sorgulama/felsefi diyalog/felsefi danışmanlık etkinliğiyle gerçekleşir.

Kişiler aslında kendileriyle ilgili örtük ya da açık kimi varsayımlara sahiptir. Yenişehirlioğlu'ya göre bunların bir kısmı ahlak kurallarını, bir kısmı bilgiyi temellendirir (Yenişehirlioğlu, 1985). Kişinin varsayımlarının açıklığa kavuşması bu varsayımların sonuçları olan ahlak ve bilgi kuramlarının yeniden ele alınarak

[4]Ayrıntılı bilgi için bkz.: Betül Çotuksöken: *Antropontoloji ya da İnsan-Varlıkbilgisi, Felsefenin Gör Dediği: I*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2018.

sınanmasıyla mümkün hale gelir. Varsayımları yeniden değerlendirme süreci işlevsiz ya da yanlış olan kimi durumların değiştirilmesinin olanağını sağlar. Böylece ahlak kurallarının dayandığı temel bilginin ne olduğu kişi açısından açık hale gelir. Diyalektik, karşıt olanların bir arada olmasından çıkan çelişkiyi aşma yolunda zihnin kendi varsayımlarının dayandığı ilkeleri sınayarak yeni bir çıkarımda bulunmasının yolunu açar. Varsayımlar; kişinin kendisine dair varsayımlarsa bu durumda kişinin ulaştığı yargı sonuçta yine kişinin kendisiyle ilgilidir.

Felsefenin Tesellisi adlı eser felsefi temeller üzerine kurulu bir diyalog biçiminde, yazarın perspektifinden insanın kendisini, felsefe ve edebiyatla teselli ederek rahatlatması ve yüreklendirmesi üzerine yazılmış bir denemedir. Eserde yaşamından ve kaderin kendisine oynadığını düşündüğü oyundan ayrıntılı bir şekilde söz eder. Diyaloglar boyunca 'kader', 'iyi', 'şans', 'özgür irade' kavramlarının anlamlarını irdeler. Filozofun amaçlarından biri kendisine yapılan haksızlığın diğerlerince bilinmesiyken; diğer bir amaçsa eylemini gerçekleştirirken verdiği kararın nedeni olan ve yaşamının temel hipotezini oluşturan kavramları kendi içinde doğru bir yere yerleştirmektir. Felsefi danışmanların kullandığı kavramla açıklanacak olursa "dünya görüşünü"[5] kendisi açısından açık hale getirmektir.

Felsefenin Tesellisi'nde Boethius, karşılaştığı bir "*durum*"[6] karşısında gösterdiği "*duruş*"[7] sonucunda haksızlığa uğradığından ve hapishaneye atıldığından söz eder. Durum karşılaşılan olgu ya da olay duruş da kişinin kendi dışında gerçekleşen durumda aldığı karar, gösterdiği tavırdır. Boethius, hapishanedeki hücresinde kendini savunmak gibi insani bir haktan mahrum edilerek ölümünü bekler. Bu çaresiz bekleyiş boyunca sosyal iletişimden yoksun bırakıldığı hücresinde kendisini savunmak ve duruşunu (tavrını/kararını) anlatmak gibi insani bir durumdan da yoksun bırakılır. Dar hücresinde anlama ve anlamlandırma alanı karartılmış ve daha da daralacağı bir dünyaya mahkûm edilmiş filozofun bu hücrede kendisinden başka kimse yoktur. O kendi dünyasındadır; kendisiyle birlikte ölümü beklemek zorundadır. Elinde sadece felsefe, edebiyat ve tüm

[5] Ayrıntılı bilgi için bkz: İlker Altunbaşak: *Felsefe Bunalımlara Çare midir?*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2021.
[6] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Betül Çotuksöken: *Antropontoloji ya da İnsan-Varlıkbilgisi, Felsefenin Gör Dediği: I*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2018.
[7] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Betül Çotuksöken: *Antropontoloji ya da İnsan-Varlıkbilgisi, Felsefenin Gör Dediği: I*, İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2018.

yaşantılarıyla dolu bir belleği vardır. Şimdi bir karar verecektir; ya o karanlık ve dar dünyaya hapsolacak ve yok olacak ya da kendisinin anlam dünyasıyla karanlığı yırtarcasına aydınlatacak bir aşma tavrı göstererek o hücrenin, ona verilen dünyanın dışına taşacaktır. Boethius'un tavrı/duruşu var olmak yönündedir, zihnini âdeta iki parçaya böler. Sorununu ele alabileceği, kendini görebileceği birinin var olması zorunludur ve o, bunu zihninin marifetiyle yaratır. Bu noktadan itibaren hücresinde farklı görünen, farklı düşünen iki kişi vardır; biri "Felsefe" diğeri, kendisidir. Diyalog zeminini bu şekilde hazırlar ve kendisiyle bir felsefi diyalog gerçekleştirir. Felsefe ile gerçekleştirdiği diyalogla tüm yapıp etmelerini gözden geçirir; yaşamının muhasebesini yapar. Bu verili durumda diğerlerine veremediği hesabı kendisine verir, kendisiyle hesaplaşır.

Boethius kendi söylemini diyalog yoluyla aydınlatırken felsefe bilgisinin ışığında felsefi düşünüşle o ana kadarki kararlarını ve eylemlerini değerlendirir. Zihnine eleştirel bir bakış açısıyla yönelmesi bu şekilde olur. Eylemlerinin arkasındaki bilgiye bir bakıma kendisiyle giriştiği diyalog aracılığıyla ulaşır. *Felsefenin Tesellisi*'nde özgürlük, zorunluluk, mutluluk, en yüce iyi, erdem gibi kavramları da ele alır (Boethius, 2017). Söz konusu kavramların anlamlarına felsefenin ışığında yeniden bakar, kendi yüklediği anlamlarla karşılaştırır. Kavramlarının bilgisiyle eylemlerini bir daha gözden geçirir ve kendisinin bilgisine dışarıdan bir bakar. Eylemlerini hangi bilgi ve inançla yaptığını bu şekilde sorgular. İnsan neyi, nasıl yaptığını bilebilir ve bu bilginin yanlış olan kısımlarını ayırt edebilir. Eylemlerinin sonucunu onları dayandırdığı ilkelerle yeniden sınarsa nerede yanlış yaptığını görebileceğini varsayar. Nerede hata yaptığını görmenin yolu kendisiyle diyalektik yapmaktır. Karşılaştığı her tek durumda gösterdiği duruşu diyaloglarında dile getirir. Bu bağlamda kendini sorgular ve eylemlerini apaçık hale getirir; sorular sorar, cevaplar verir, yargılara ulaşır. Karanlık dünyasından onu ışığa çıkaracak diyalektik yolculukta yolu yürüyen kendisi, bu yolda ona eşlik eden diyalektikçi de yine kendisidir. İnsan aklı ve Boethius'un felsefe bilgisi ona bu olanağı sağlar.

Boethius insanı sadece duyumları alma yeteneği olan canlılarla, her şeyi bilen Tanrı arasında bir yere konumlandırır. Başka bir deyişle insan bu iki var olan arasında bir varlıktır. Bununla birlikte aklı sayesinde, sadece duyumları alan varlıklara (bitki ve hayvan) egemen olabilme özelliğine de sahiptir. İnsanın bilen bir varlık olması aklını

işlevsel olarak kullanabilmesi, ona diğerlerinden üstün bir nitelik sağlar. Çotuksöken'in *Ortaçağ Yazıları* adlı eserinde aktardığı biçimiyle Boethius özne ile nesne arasındaki ilişkiyi şu cümleyle ifade eder: *"(...) bilinen her nesne kendi özüne göre bilinip anlaşılmaz, bilen özneye göre bilinip anlaşılır"* (Çotuksöken, 1993, s. 88-89). Bilen öznenin önemine vurgu yaptığı görülen Boethius'a göre özne, bilgiyi, duyumla (*sensus*) imgelemle (*imaginatio*) akılla (*ratio*) ve anlama gücü (*intelligentia*) yoluyla bilir. Bunlar öznenin bilgi edinme basamaklarıdır. Bu bilgi edinme basamaklarını sağladığı bilgi de birbirinden farklı niteliklerdedir. Duyumlar maddenin bilgisini verir. Maddenin dışında yapısal özellikler gösteren yapıların bilgisini vermez. Bu durumda görünen o ki duyum en alttakinin bilgisini verir. Üst düzeydeki bilme biçimi alt düzeydeki bilme biçimini içerir ancak alt bilme (duyumları alma) biçimi üst bilme (kendini bilme, Tanrıyı bilme) biçimini içermez. Maddenin bilgisine sahip olan aynı zamanda anlamın bilgisine sahip olamazken anlamın bilgisine sahip olan aynı zamanda maddenin de bilgisine sahip olabilir. İmgelem, varlık dünyasında acıları ve hazları duyumsayabilen varlıklarda söz konusudur. Akıl, soyutlama gücüne işaret eder ki bu genel niteliklerin kavranmasıdır ve sadece insanda var olan bir yapıdır. *İntelligentia* ise kendi kendini bilmek anlamına gelir. İnsan bu yeteneği sayesinde kendini tanır ve kendisine dair bilgiye ulaşır. Zihindeki bilme biçimleri dışarıda olup biteni bilmeyi sağlar. *İntelligentia*'nın sağladığı bilgi kendini bilmektir. Kendini bilen insan bu yeti ile tanrısal olanı da bilebilir.

Kendini bilmek burada içe dönmeyi, böylelikle bir iç bilmeyi sağlar. Kişi akıl yoluyla kendine döner bildiklerine göz gezdirir. Akıl, bu noktada insan zihninde zaten var olan, oraya yerleşmiş olan doğruyu yeniden keşfetmenin olanağıdır. Boethius tek başına kaldığı hücresinde, öngöremediği bir durum karşısında yaşadığı hayal kırıklığının etkisiyle duygularını kontrol etmekte zorlanıyordur. Bu durumda değerlendirmelerine, eleştirel bir bakışın hâkim olduğu, düşünsel verilerin hâkim olduğu akıl yerine; durumu, kaybetme zemininde değerlendiren kişisel bir düşünüşün verilerinin yön verdiği duygular hâkim olur. Karşılaştığı durumu duygusal bir bakış açısıyla doğru değerlendiremediği aşamada işin içine girense aklı temsil eden "felsefe"dir. *"Felsefe"*, Boethius'un akıl tarafıdır. Onun Felsefe ile diyaloğu bir akla davettir. Burada akıl doğruyu bulmanın, doğru karar vermenin adıdır. Kendisini akıl yoluyla aydınlanmaya davet eder. *"Felsefe"* bu davetin şeref konuğu ve onun diyalog yoldaşıdır. Eser boyunca

ilkelerine göre davranmasının gerekçelerini, eyleminin temel kaynağı olan erdemleri ve vicdanının sesini nasıl dinlediğini anlatır. "Felsefe" diyalog boyunca filozofun temel varsayımlarını öğrenmek için ona kimi sorular sorar. "Dünya şans eseri mi, yoksa akla göre mi yönetilir? Yaşamda olup bitenlerin amacı nedir? İnsan nedir? Bu sorulara verilen cevapların sonucunda amaçlanan şey Boethius'un kendisine yapıldığını düşündüğü haksızlığı parantez içine alarak, tarafsız bir gözle yaşadığı olaylara yaklaşmasını ve temel bazı ilkelerini hatırlamasını sağlamaktır. Kendi varsayımlarının dayandığı temel ilkelerinin bilgisini hatırlayan kişi, doğru bir değerlendirme yapabilmenin olanağını elde eder.

Kişi, kendi eylemini, eyleminin sonuçlarını nasıl karşıladığını, neye göre değerlendirdiğini fark ettiğinde kendisi için asıl değerli olan şeyin ne olduğuyla yüzleşir. Bu yüzleşme "felsefe" ile Boethius arasında "kendinde değer" kavramının tartışıldığı yeni bir diyaloğun konusu olur (Boethius, 2017). Bilindiği gibi bir eylem belirli bir değeri korumak amacıyla gerçekleştirilir. Önemli olan değerin kendisidir; eylem, sonucunda kazanılacak şeye bakılmaksızın gerçekleştiğinde değerlidir ve asıl amacına ulaşır. Kişi kendi varsayımının dayandığı ilkeye uygun davrandığında, eylemin sonucunda kazanacağı şeyle değil kendi ilkesine uygun davranışın getirdiği uyumlu sonuçla mutlu olur.

Felsefe hem kişinin kendisine yönelttiği akıllı bakışların sahibi hem de zorluklarla baş etmesinde yoldaşıdır. Felsefi diyalog yöntemiyle hem kendisine hem diğerlerine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan filozof aynı zaman içinde var olduğuna inandığı iyiliği de keşfeder. Bu sayede bakışlarını yerden gökyüzüne çevirir ve tanrısal olanı keşfeder. Kendisi için değerli olanın bilgisiyle asıl değerli olan şey arasında bir bağ kurar. Günümüzde de durum buna benzer; kişi kendisi için asıl değerli olanın ne olduğunu fark etmesiyle değerli olana ulaşmak için daha bilinçli kararlar alır ve eylemlerini bu kararlar doğrultusunda gerçekleştirir. Durumlarla kendi duruşu arasında, nedenlerle sonuçlar arasında, bilgiyle bilgi olmayan arasındaki bağlantılara yönelir. Bağlantıları bulması, doğru ilişkiler kurması değerlendirme yapmasının olanağıdır; bu olanak onu doğru bilgiye ulaştırır. Doğruyu bulduğunda mutluluğu da yakalar. Bu yaklaşım kişilerin gerçek olanla bağını sürekli kılar.

Her ne kadar doğru bilgiye ulaşmada düşünme, daha ayrıntılı olarak eleştirel düşünme etkiliyse de insan duygu ve düşünce bütünlüğünde vardır. Biri diğerinin önünde değildir. Kimi durumlarda insan gerçek olanla bağlarını koparır. Nesnel değerlendirmeler yapamaz hale gelir. İnsanın sıkıntılı anlarında duygular çoğu kez insana duymak istediğini söyler. İnsan duymak istediği şeylere daha hevesli bir şekilde kulak kabartır. Buna karşılık olarak düşünce ise olan hakkındadır. Durumun getirdiği neyse düşünceler de onunla ilgili olur. İnsana bazen duygular bazen de düşünce ve akıl kılavuzluk eder. Boethius örneğine bakıldığında yaşadığı '*sınır durumda'* duygularının, düşüncesini analiz etmesine engel olduğu görülür.

> Yaşamın güzel günlerinde değil de
>
> Gözyaşlarıyla çağrıldığında gelirse
>
> İnsana ne tatlı gelir ölüm
>
> Oysa Heyhat umutsuz çığlıklarıma
>
> Kulak tıkamıştı şimdi
>
> Zalimlik ediyor örtmüyor yaşlar akan gözlerimi
>
> Kahpe kader değersiz armağanlarına boğmuşken beni
>
> O elem anı viraneye çevirdi hemen hemen hepsini
>
> (Boethius, 2017, s. 50).

Felsefe, onun, duygularını ifade ettiği bu şiirini, dillendirdiği anda belirir. '*Felsefe*'nin gelme anını şu şekilde tanımlar: *"İşte böyle sessiz düşünüp dururken ve hüzünlü yakınmalarımı kaleme almaya karar vermişken muhteşem görünümlü bir kadın başıma dikiliverdi"* (Boethius, 2017, s. 51). Geldiği anda onun şiiri yazmasına neden olan duygularını, '*şiir perilerini',* zindandaki hücreden, dolayısıyla Boethius'un zihninden uzaklaştırmak için harekete geçer. Yazdığı şiirin içeriğini 'yakınma' olarak adlandırır. Bu adlandırmayla anlatmak istediği durum, kişide gerçekleşen derin ya da eleştirel düşünmenin etkin olduğu bir an değildir. Kişinin kendisinin kurban edilişine duyduğu üzüntüyü ifade ettiği bir anın dile getirilişidir. Onun zihni, bir sorunu çözmek için değil kendini acındırmak için harekete geçmiştir. Zihnine duygu hâkimdir. Zaten duygunun sesinin yükseldiği anda ortaya çıkan *Felsefe* bu sesi bastırır ve '*şiir perileri'ni* uzaklaştırır.' '*Şiir perileri'ni* kovalarken, onları *"Aklın bol meyve veren, ekinini,*

tutkunun kısır dikenleriyle katleder bunlar; insanın zihnini iyileştirecek yerde hastalığa alıştırırlar" (Boethius, 2017, s. 52) diyerek azarlar ve Boethius'un zihninden uzaklaştırır. *Şiir perileri'ni* oradan uzaklaştırma kararı gerçekte Boethius'un kararıdır. Kendisiyle (*Felsefe*) girdiği diyalog etkinliğinde duygularını öteleyerek düşünmeyi etkin kılmak kararını yine kendisi verir. Boethius için içinde bulunduğu durumu çözümleyecek kendisine yönelmesine olanak sağlayacak alanı açacak şey düşünceleridir; bunu etkin kılacak olan da felsefi düşünmedir. O, bunu fark ettiği için felsefe aracılığıyla eylemini sorgulamaya düşüncelerine yönelmeye karar verir; zihninde düşünmeye yer açar.

"Felsefe" Boethius'un öğretmenidir. Onun dilinde *"(...) bütün erdemlerin öğreticisi"* (Boethius, 2017, s. 57) olarak vardır. Bu ifadede dünya görüşünü temellendirdiği hipotezinin dayanağını oluşturan ve kararlarını verirken ona rehber olan öğretinin kaynağının felsefe olduğu anlaşılır. Felsefenin verdiği yanıtta da bu etkin rolü görmek mümkündür. *"(...) ah benim çocuğum seni nasıl terk edebilirim? Benim adıma duyulan nefret yüzünden sırtına bindirilmiş bu yükü ıstırabına ortak olup nasıl paylaşmazdım?"* (Boethius, 2017, s. 57). Felsefi bilgi ile eylemde bulunan insanların çoğu kez erdemden uzak yaşayan insanların tehlikeli ve zorbaca davranışlarına maruz kaldıkları gerçeği felsefenin dilinden dökülür. Bu durum eserde felsefe tarihinden kimi örneklerle açıklanır. Felsefi diyalog üzerinden gerçekleşen felsefi danışmanlıkta da kimi kez var olan duruma karşılık gelen felsefe tarihinden örnekler kullanılır. Boethius'un durumunu en iyi açıklayacak örnek Sokrates'tir. Sokrates de gençleri derin düşünmeye ve sorgulamaya yönlendirdiği savıyla ölüme mahkûm edilmiştir. Yine Seneca'nın yaşamında da benzer bir durum söz konusudur. Onunki de haksız ithamlarla kötü bir şekilde sonlandırılmış yaşama örnektir. Bu örnekler üzerinden kendi durumuna bir kez daha bakar. Bu filozofların benzer bir durum karşısındaki duruşlarını yeniden değerlendirir. Ölümü karşılama şekillerine göz atar. Kendi duruşuyla, ilgili durum arasında bir karşılaştırma yapar. O bu sorgu anında felsefenin ışığında edindiği ilkeleriyle yaşamı arasındadır.

Felsefi diyalog aracığıyla yaptığı değerlendirme, durumuna felsefi bilgiyle bakma olanağını sağlar. Bu olanak kendi durumunu nesnel bir bakış açısıyla anlaması açısından yol açıcıdır. Boethius ancak bu şekilde eyleminin bilgisine sahip olur. "Felsefe"ye göre bu bakış açısına sahip olan kişi güçlüdür. *"Yaşamına çekidüzen vermiş, serinkanlı bir*

adam, kibirli kaderi ayaklarının altına alır, şansıyla da şansızlığıyla da yüz yüze gelir mertçe" (Boethius, 2014, s. 59).

Kendisine ve eylemlerine eleştirel bir gözle bakabilen, eylemlerini doğru değerlendirebilen kişi yaşadığı tüm durumlara da felsefi bakış açısıyla bakabilir. Kendisine mesafe alarak eylemlerini nesnel olarak değerlendirebilir. Böylece düşünsel bir analizden geçirdiği sorunlarına gerçekçi çözümler bulabilir. Bu bakış açısı ve sonucunda gerçekleşen nesnel yöneliş dışarıdan gelecek tehditleri etkisiz hale getirir. Felsefe'nin dilinden söylenecek olunursa bu*, "Acizin öfkesini silahlarından"* etmek olur. (Boethius, 2017, s. 60). Felsefeye göre kişide *"(...) bütün beklentilerinden ve korkularından soyunursan"* (Boethius, 2017, s. 60). Burada belirtilen durumun gerçekleşmesi gerekli koşuldur. Ancak bu koşul gerçekleştiğinde gösterilen duruş diğerlerinin argümanlarını geçersiz kılar. Bununla birlikte kendi eylemlerinin bilgisine sahip olan ve bu bilgiyi felsefi bir bakış açısıyla analiz ederek kendisinin kılan kişiyi bu bilme biçimi diğeriyle karşılaşmalarında güçlü hale getirir (Boethius, 2017).

Kendini bilmek burada eylemlerinin dayandığı dünya görüşünü bilmektir. Aynı zamanda yaşamını dayandırdığı temel hipotezleri oluşturan kavramların bilgisine sahip olmaktır. Kavramın tek tek kişilerin dünyasındaki anlamının eleştirel bir bakış açısının sonucunda gerçekleşen bir analizle mümkün olduğunca inceltilmesidir.

Felsefenin dilinden kendisine *"Tedavi olmak istiyorsan yaranı açmalısın"* (Boethius, 2017, s. 61) diye seslenir. Seslenişiyle yapmak istediği şey kendisini yaralayan, karanlıkta bırakan kimi düşüncelerine yönelerek dünya görüşünü açık hale getirme çabasıdır. Bu şekilde eylemini kabul edecek ve sonuçlarına katlanacaktır. Yara alan dünya görüşüdür. Onu tedavi etmek ise onu oluşturan kavramları doğru tanımlamak ve anlam dünyasında olması gereken yere yerleştirmektir. Boethius bunu kendi zihninin bir parçası olan felsefeyle giriştiği diyalogda gerçekleştirir. Felsefi diyalog onun kimi kavramları sorgulamasına ve diyalektik yöntemle kavramlara açıklık kazandırmasına olanak sağlar.

Felsefenin Tesellisi adlı eserde Boethius'un dünya görüşü ile eylemi arasında kaldığı görülür. Platon'un *Devlet* kitabından esinlenerek geliştirdiği dünya görüşünün hareket noktalarından biri devlet yönetiminde kendince kullandığı yasalardan*: "Devletin refahı*

ancak felsefenin öğrencileri tarafından yönetildiğinde ya da yöneticileri felsefe disiplinine kendilerini verdiklerinde sağlanabilir" ilkesidir (Boethius, 2017, s. 62). Eylemlerini bu ilke doğrultusunda felsefi bilginin ışığında gerçekleştirir. Sonrasında gösterdiği ilkesel tutum nedeniyle diğerlerinin gazabına uğradığını düşündüğünü ifade eder. Bunu da *felsefeye* yönelik bir serzenişle dile getirir: *"Sana itaat edenlerin sahip olduğu ödüller bunlar mı?"* (Boethius, 2017, s. 62). Bu ilkeye uygun davranmak bir ödül değil ceza getirmişse yanlış olan bir şeyler olmalı diyerek soruşturmaya buradan başlar. Onun devlette yöneticilik yaparken hareket noktası olan ve karar verirken temel olan yaşamsal ilke şimdi onun yaşamına mal olmaktadır. O ilkelerine değil, çıkarlarına uygun davranışlar gösterenlerle çatıştığı için hakkında ölüm kararı çıkmıştır. Dünya görüşünün dayandığı varsayımla yani ilkelerine uygun bir bilgiyle verdiği karar onu ölümle karşı karşıya getirir. Şimdi karşılaştığı durumla birlikte düşünüldüğünde ilkeleri ile yaşamı arasında sıkışmış durumdadır. Boethius bu durumda nasıl bir 'yaşamı' savunacaktır? Bu durumda felsefenin eşliğinde bir yaşama dünyasını kurmaya çalışacaktır. Ayrıca felsefi diyalog, Boethius'un ifadesiyle bir çeşit tedavi yöntemidir. Bu yöntemde sorunu anlamak için karşılıklı diyalog gerçekleşir. Diyalogda diğerinin sorununu anlamak için sorular sorulur. Bu durumu felsefe şöyle ifade eder: *"O halde, öncelikle seni nasıl tedavi edeceğimi anlamam için birkaç soru sorup zihnine dokunmama ve ne halde olduğunu görmeme izin verecek misin"* (Boethius, 2017, s. 78). Sorularla zihnine dokunduğu Boethius'un durumunu anlar ve ona bir teşhis koyar: *"Sen kim olduğunu tanımaktan vazgeçmişsin"* (Boethius, 2017, s. 80).

İnsan zihni gerçek düşünceleri bir yana atıp yanlış düşüncelere sarılabilir. Savruluş gerçek görüşü engellediği gibi zihinsel bir karmaşa bulutunun yükselmesine de neden olur. İnsan her zaman başına gelen felaketleri doğru anlamlandıramayabilir. Durumunu anlamak bazen derin bir içsel duyuşu gerektirir. Hemen hemen herkes kendi içine bakar ama insanlar için her zaman olanı tüm açıklığıyla görmek mümkün olmayabilir. Kişinin benliğiyle ilgili bilincini sorgulamak ve kendisiyle ilgili bilgisini sınamak; Boethius'un gerçekleştirdiği ve felsefi sorgulamanın yöneldiği durum işte tam da budur.

Felsefi sorgulama/felsefi danışmanlık kişinin, kişisel anlamda doğruluğundan asla kuşku duyulmayan inançlarının/bilgilerinin tartışmaya açılmasıdır. Felsefe tarihinden birçok filozofun metinlerinde bunun belli bir bilinçle yapıldığı görülmektedir. Günümüzde kimi

felsefeciler ya da felsefi danışmanların bu örneklerden yola çıkararak modern toplumların sorun yaşayan bireylerinin sıkıntılarına çare olmak konusunda felsefenin ışık tutabileceği iddialarıyla yeni bir danışmanlık modelini ortaya çıkardıkları görülmektedir

4. DİYALOG VE YAŞAMA YOLU OLARAK FELSEFENİN ÖTEKİ ADI: FELSEFİ DANIŞMANLIK

Felsefi danışmanlık' ilk kez 1981 yılında Almanya'da Achenbach tarafından başlatılan, yaşamın içinde olan pratik ve "yeni" bir felsefe yapma tarzıdır. "Yeni" felsefe yapma tarzının temelleri, felsefi danışmanlarca, Augustinus, Boethius, Sokrates, Platon, Epikuros ve Stoacıların, Nermi Uygur'un felsefe yapma tarzında bulunur.

Felsefi danışmanlık insanların yaşadığı kimi sıkıntıların özünde felsefi olduğunu varsayarak yola çıkar. Felsefe danışmanlık, danışan ve danışmanın olduğu bir platformda soruları, sıkıntıları olan danışanın bu sıkıntıları aşma konusunda ona profesyonel destek sunacağını iddia eden danışmanla kurduğu diyaloglarla süren bir danışmanlık modelidir.

Bilindiği gibi günümüzde farklı adlandırmalarla yürütülen danışmanlık modelleri mevcuttur. Örneğin, mentörlük, psikolojik danışmanlık, manevi danışmanlık, felsefi danışmanlık vs. gibi. Yapılan danışmanlık modellerinin felsefi danışmanlıkla işleyiş olarak ortak yönleri; her birinde danışan danışman ilişkisi, bununla birlikte varsayılan sorunun diyalog yöntemi kullanılarak çözümlenmesi söz konusuyken farklı yönleri de bulunmaktadır. Bu farklılıklar öncelikli olarak felsefi danışmanlıkta danışan danışman statüsünün eşit olmasını içerir. Felsefi danışmanlık, danışanın dünya görüşünde kendisinin de çoğu kez fark etmediği gizli taraflarını apaçık görmesinin yoludur. Felsefi danışmanlığı farklı kılan asıl neden bu modelin felsefi olmasıdır. Dünya görüşünü açıklıkla görmesi kişinin sorunlarının kaynağına inerek onlarla yüzleşmesi ve bu sorunlarla baş etmeyi öğrenmesi ve bunu yaşam pratiğine aktarması bakımından diğer danışma modellerinden farklıdır.

Felsefi danışmanlık modelinin uygulayıcıları olan felsefi danışmanlara göre felsefe, akademinin sınırlı alanı içinde kalmamalıdır. Altunbaşak'a göre Felsefi danışmanlar, sıradan insanın, günlük hayatında felsefenin bir yeri vardır ve bu kişilerce fark edilmelidir savıyla harekete geçerler (Altunbaşak, 2021). Amaçlarından biri felsefeyi insanların günlük yaşamlarında etkin bir şekilde var etmek olan danışmanların/kolaylaştırıcıların başka bir amacı da birtakım kuramlar ileri sürerek felsefe tarihinde sorulara cevaplar aramak değil, günlük yaşamını sürdüren insanların meseleleri ele alış biçiminde felsefi düşünce ve görüş tarzını yaşamın merkezine oturtmaktır (Altunbaşak, 2021, s. 24).

Felsefi danışmanlıkla yapılmak istenen 'felsefi kendini soruşturma'yı etkin kılmaktır. Sorunlarına ve sıkıntılarına kaynaklık eden dünya görüşünün, varoluşsal sorunların, kavramsal içeriklerin, danışanın yaşam deneyimlerinde ortaya çıkan ve somut etkilere sebep olan yönleri irdelenir. Bu şekilde anlaşılır hale getirilen şey danışmanın anlam dünyası, değerlendirmeleri, akıl yürütme biçimleri ve temel varsayımlarıdır.

Felsefi danışmanlık başka bir ifade edişle insanın kendisine dair bilgisini çözümleme etkinliğidir. Bu etkinlik 'danışan' ve 'danışman' ilişkisinde, diyaloglar yoluyla gerçekleşir. Kişi ya da diğer bir adlandırmayla 'danışan', karar verme, sorununu çözmek üzere kendisine, dünyaya, bilgiye yönelişinde, kendi kavramlarını, mantıksal akıl yürütme yöntemlerini, anlam dünyasını kısacası dünya görüşünü değerlendirir. Felsefi danışmana, kendi anlam dünyasında yaşadığı çıkmazlardan dolayı giden 'danışan' bu sayede, günlük hayatta, karşılaştığı 'durumlar' karşısında gösterdiği 'duruşların' arkasında yatan kendi düşünme biçimlerini görür. Düşünme biçiminin kendi anlam dünyasını nasıl oluşturduğunu fark eden kişi anlam dünyasındaki kavramlarına yeniden yönelir. Kendi kavramlarıyla ilişkide bulunduğu diğerlerinin kavramlarının aynılıklarının ve farklılıklarının ayırdına varır ve kavramlarını kendisi açısından açık-seçik hale getirir. Sorunun kaynağını kavramlarının açık-seçikliği ışığında görür. Kendini anlama yolunda atılan bu adımlar felsefi danışmanlığın yöntemlerinden olan ve danışana felsefi soruların sorulduğu Sokratik sorgulama metodu olarak da bilinen diyalogla gerçekleşir. Sokratik sorgulamada sorulan felsefi sorular, insanın kendisiyle karşılaşmasını, kendini tanımlamasını ve anlamasını mümkün kılar. Sokratik sorgulama

kişinin içten seslenişidir. Bu yolla kendisini olduğu şekliyle diğerine/kendisine/danışmana (diyalektikçiye) ya da kolaylaştırıcıya anlatır.

Her birey tektir ve ancak, yaşam deneyimleri ve kişilerarası etkileşimleriyle anlaşılabilir. Kendini anlatmak insanı başkalaştırır, değiştirir; anlattıktan sonra kişi artık aynı kişi değildir. İnsanın, kendisini görmesini, başka bir deyişle, kendi yapıp etmelerini görmesini, kendisini, başkasından yansıyan bakış açısından değerlendirmesini sağlar. Başkasından gelenler, söz, kavram, jest, duruş, kişinin kendi söylemini değerlendirmesini sağlayacak veriler sunar. Bu verilerle bir karşılaştırma yaparken kişi kendi düşüncesine de mesafe alır ve kendisini, diğerinin gözleriyle görmeye başlar. Diğer kişilerin fikirlerine açıklık ancak kişinin kendini geçmiş yaşantılarından ya da basmakalıp birtakım düşüncelerinden arınıp sadece o ana odaklanıp orada olmayı gerektirmektedir.

Felsefe bir yaşama yolu olarak insanın düşünmesiyle yaşam pratiği arasında denge oluşturmasında yol göstericidir. Yolun açık olması için kişinin aydın olması gerekir. Aydınlanma hali Kant'ın ifadesiyle "insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır" (Kant, 2022, s. 27). Kant, ergin olmayış durumunu "insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışı" (Kant, 2022, s. 27) olarak tarif eder. İnsan kendi aklını kendisinde başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın kullanmak kararlılığını ve yürekliliğini gösteremediğinden karanlıkta kalır. Ne zamanki kişi kararlarını verirken, eylemde bulunurken, kendi aklına başvurur ve kendi aklını kullanma isteği ile kendisine yönelir; o zaman zihninin karanlık noktalarını aydınlatır. Akıl durup dururken aydınlanmaz kişi bunun için çaba göstermelidir. Kavramlara felsefi bakış açısıyla yaklaşma bu çabanın ilk adımlarından biridir. Kişinin yaşama dünyasının açık olması, anlamların da onun için açık olmasını sağlayacak olan kavramlarıyla birlikte ilkelerini ve buradan ilerleyerek dünya görüşünü açık hale getirmesidir.

Aklın aydınlanması kendi eylemlerinin bilgisine ulaşması sonucunda kişiyi kendisinin bilgisine götürür. Eylemlerinin bilgisine sahip olmak, yapıp ettiklerinin nedenlerini bilmek, bunlardan doğacak sonuçların sorumluluğunu almaktır. Aydınlanmış kişi, yanlış tercihlerinde diğerini değil kendisini sorumlu tutar, yanlış yapıp etmelerinde kendisine

yönelerek hatalı olduğu durumları, vb.ni değiştirir. Aklını/düşünmesini sürekli etkin olarak kullanır. Kendi varoluş yolculuğunda kendi aklını kılavuz olarak kullanan kişi kendi kararlarını sıklıkla gözden geçirerek doğru kararlar verme becerisini geliştirir. Kendi kendisine felsefi danışmanlık yapar. Aydınlanmış bir akıl bunu gerçekleştirir.

Örneğin, Boethius felsefi aydınlanma yaşayan bir zihnin kendisini karanlıktan diyalektik yöntemle çıkarmasını bize gösterir. Ancak bazen kişi kendisine yönelirken tıkandığı durumlarda, ne yapacağını kestiremediğinde yolunu açmasını sağlayacak, ona felsefi düşünme becerisini kullanmasının olanaklarını gösterebilecek bir rehbere/danışmana gereksinim duyar. Danışman, Sokratik sorgulama/felsefi diyalog yöntemini uygulayan, bu konuda eğitim almış felsefi danışman/diyalektikçidir. Diyalektikçi felsefi argümanlarla sorgulama alanı açar. Sokrates'in yıllar önce Agora'da Atinalıları kendileri üzerinde düşünmeye davet eden diyaloglarla gerçekleşen diyalektik metodunu günümüz modern toplumlarında felsefi danışmanlar kullanmaktadır. Mekân değişikliği ve biçimsel kimi değişiklerle felsefe, felsefi danışmanlarca insanların günlük yaşamlarında var olmaya devam etmektedir. Sokrates (diyalektikçi/felsefi danışman/filozof) dün neyi amaçlamışsa günümüz diyalektikçileri olan felsefi danışmanlar da onların izinden gitmektedir. Kişileri kendilerinin yaşamını sorgulamaya davet ederek onların kendileriyle ilgili düşünme basamaklarını tırmanmasının yollarını bulmaları yönünde yol açıcı olmaya devam etmektedirler. Felsefi diyalog yöntemi günümüzde kendi kalıplarının dışına çıkan kendini tanımak isteyen danışanların/öğrencilerin/varoluşsal zorluklar yaşayan kimi insanların sorunlarına çözüm bulmak için başvurdukları bir yöntemdir.

Felsefi diyalog insanın var olduğu dünyanın bilgisini felsefi bir derinlikte kavramasının yollarındandır. Diyalogla amaçlanan; insanı, olan biteni ve dünyayı, bunlarla birlikte kişiyi/ben olanı anlama isteğidir. Bakışlarını dış dünyaya çeviren insanın, bu dünyayı anlamlandırmaya çalışırken karşısına çıkan şeyler, durumlar, nesneler, diğer insanlar ve diğer insanlarla kurulan ilişki ağlarıdır. Karşısındaki şeyleri anlamlandırırken karşılaştığı insan fenomenleri, kişiyi, kendisiyle bu insan fenomenleri arasındaki benzerlik ve farklılıklarla ilgili düşünmeye iter. Örneğin, üniversite sınavında istediği başarıyı sağlayamayan gence ailesinin gösterdiği duruşu göz önünde bulundurabiliriz. Kimi

aileler bu durumu sakinlikle karşılayabilir. Kimi aileler sert tepkiler göstererek yaşadığı hayal kırıklıklarının acısını gençten çıkarmak isteyebilirler. Kimisi için bu durum sınava giren bireyin başarısı/başarısızlığı olarak adlandırılırken; diğer örnekte yaşanan durum aile tarafından kendi başarısızlıkları olarak değerlendirilebilir. Bu duruşlar arasındaki fark ve benzerliklere bakan gözler dönüp kendilerine baktıklarında sakinliğin ya da öfkenin asıl nedeniyle yüzleşme başlamış demektir. Bu bağlamda dış dünyaya bakarken insana çevrilen gözlerin insanlar üzerinden kendilerine yönelmesi, diğerini anlama çabası üzerinden kendilerini anlama çabasıyla eşleşmesiyle sonuçlanır. İnsan fenomenini anlamlı bir çerçeveye oturtan kişi edindiği kavramsal bilgiyle tek bir insana yöneldiğinde o kişinin, kendisinin/eylemlerinin bilgisine ulaşır. Kısaca dünyayı anlama çabasıyla yola çıkan insan yolda kendisiyle karşılaşır.

Bilgece bir yaşamın olanağı, kişinin kendi varoluşunu gerçekleştirmesiyle yaşama dünyasında karşılık bulur. İnsan kendi hayatı içinde çeşitli kararlar alır ve bu kararlar onun yaşamına biçim verir. Kararlarının arkasındaki teorik bilgi kişi için doğru karar verme becerisini destekleyen zihninin donanımını çoğaltan, bakış açısını genişleten bir katkı sunar. Kararlarını gerçekleştirirken teorik bilgisi pratik yaşamında kendine yer bulduğunda kişinin kendini gerçekleştirme ve bir bakıma kendi hakikatine yaklaşma olasılığı artar. Kararları sonucunda gerçekleştirdiği eylemlerinin sorumluğunu bu bilginin sağladığı güvenle alır ve varoluşunu gerçekleştirir. Varoluşunu gerçekleştiren kişi yaşamının bilgisine (ne yaptığının, nasıl yaptığının, yapmayı neden tercih ettiğinin ve bu tercihinin yaşamındaki anlamının bilgisine) sahiptir. Eylemlerini gerçekleştirdiği pratik alanda ne yaptığını bilmesi, teorik alanda ise eyleminin arkasındaki düşünsel yapıyı bilmesi bunlar arasında tutarlılık anlamında denge kurması kişinin bilinçli bir yaşam sürmesi anlamına gelir. Yaşamın içinde söz edilen anlamında dengeyi kurmak herkes için her zaman mümkün olmayabilir. İnsanın yaşam yoluna ışık tutacak, bu durumda ona rehberlik edecek diyalektikçi/danışman felsefi bir yaklaşım sunabilmelidir. İnsanların, denge için gerekli olanın, kişinin eylemlerinde teorik ve pratik bütünlük içinde olmasına dair bilgiyi fark etmeleri önceliklidir. Sonrasında teori ile pratik bütünlüğe erişebilmenin yolunun kendi bilgi ve anlam dünyasına yönelmekten geçtiğini bilmeleri gerekir. İnsanın bilgisine ulaşmak için kişinin eylemlerine bakılır. Kişinin verdiği kararlar eylemlerinde, eylemlerinin bilgisi de deneyimlerinde açıkça görülür.

Kişinin başarılarına yönelerek bu başarıların kendisi üzerindeki etkisini fark etmesi ve başarılarını yeniden değerlendirerek, yeni bir duruş gösterebilme olanağını keşfetmesi felsefi danışmanlık çalışmalarında önemli bir çıkış noktasıdır. Ancak kendine yönelme/felsefi yaklaşım her zaman kişinin kendisinin gerçekleştirebildiği bir şey olmayabilir. Felsefi yaklaşım, diyalog yoluyla kişinin eylemine ve söylemine eleştirel bir bakış açısından sorularıyla yaklaşmasıdır.

Pratiğin arkasındaki teoriye danışan-danışman ilişkisinde danışmanın, danışanın deneyimlerine bakarak, eylemlerinin bilgisini fenomenolojik yöntemle açık hale getirecek sorular sormasıyla ulaşılır. Fenomenoloji, insana yönelen felsefenin, insanı, bilinebilir bir var olan olarak tüm varlık koşulları ve olanaklarıyla betimleyecek sorgulama yöntemidir. Bu betimleme yöntemi kişinin deneyim alanındaki eyleminin şimdi ve buradaki durumunu parantez içine alır ve kişinin kendisine dolayısıyla eylemine mesafe alarak bakmasını sağlar. Bu mesafeli bakış danışanın eylemlerini gerçekleştirirken hangi bilgiyle harekete geçtiğini fark etmesine ve kişinin kendisini var eden diğer şeylerin bilgisini görebilmesine katkı sağlar. Kendisine dönerek eylemlerini refleksiyon sonucu ortaya koyduğu bilgiyle değerlendiren danışan, danışma sürecinde edindiği bilgiyle birlikte inanç ve bilgi birikimlerini yeniden gözden geçirerek yeniden anlamlandırır; bunlarla yeni bir dünya görüşü oluşturur. Dünya görüşü kişinin dünyaya nereden baktığı, neyle baktığı, nasıl gördüğü ve nasıl değerlendirdiğiyle ilgilidir. Bir bakıma kişinin eylemlerinin arkasındaki teorik bilgisidir.

Kişinin kendi yaşam teorisini/ilkesini kavrayışı felsefi danışmanlık aracılığıyla gerçekleştiğinde anladığı, kendi sözü *"logos"*udur. Sözünün anlamına sahip kişi birilerinin içeriklendirdiği anlamlar üzerinden değil, kendi söz dizgesi üzerinden dünya görüşünü oluşturur. Kişi sözü/teorisiyle eylemi/pratiği arasında bir denge olup olmadığını kontrol eder. Bunu kendisi de yapabilir veya felsefi sorgulamayı birlikte yürütebileceği danışman aracılığıyla da yapabilir; yaşamı teori pratik bütünlüğünde kavrar. Yaşamın öznesini, kendi teorisini/anlam dünyasını kavrama isteği, kendisini bilmek için atılan adımlarla şekillenir; kişinin kendi varoluşunu gerçekleştirme yolunda ilerlemesinin olanağını sağlar.

Kişinin var oluşunu anlamlandırmasında etkili olan teorisine, kişinin söylemi, pratik duruşuna da eylemleri üzerinden bakılır. İnsan, yaşamı boyunca yaşantılarını, kararlarını, duruşunu ve eylemlerini bir söylem üzerinden geliştirir. Eylemlerini, kendince tutarlı bir zemin üzerinde temellendirdiği dayanak noktası, kişinin kendi söylemidir. Söylemi oluşturan, kavramsal içeriklerdir. Günlük yaşamından ilişkilerine kadar onu o yapan tüm niteliklerinde etkili olan kavram içerikleri onun söyleminin dayanak noktasıdır. Kişinin kendi anlam dünyasını açıklığa kavuşturması, eylemlerine neden olan, düşünmesini etkileyen kavramsal içeriklerin neler olduğunu apaçık ortaya çıkarmasıyla mümkündür. Ancak böyle bir kavrayış ve açıklık içindeki kişi eylemleriyle ilgili karar verirken kendi varoluşundan gelen sesi dinler (Uygur, 2017).

Söylemin kaynağını ve içerdiği kavramları anlama çabasıyla başlayan ve ortaya bunlarla ilgili bilgi koymayı amaçlayan bir insan etkinliği olan felsefe aracılığıyla kişi yaşamın kendisine yönelir ve yaşamla ilgili felsefi bilgiye ulaşır. Yaşama yönelmek, insanın kendi dilsel yapısına, dış dünyaya, kendisine (insana) yönelmesi anlamına gelir. İnsanın yaşamına yönelmesi ve onu kavramak için yaptığı felsefi etkinlik sonucunda ortaya çıkan, onun felsefi söylemidir. Günlük yaşamdaki söyleminin felsefi bir söyleme dönüşmesi, kişinin yaşamı anlama, yorumlama isteğiyle ve yaşamını sorgulamasıyla mümkün hale gelir.

Anlam arayışında olan bir kişinin felsefe sorularıyla kendi yaşamına dönmemesi olanaksız görünmektedir. Kişi olan biteni kendisinin problem edindikleri üzerinden sorgular; dünyada gördüklerinden ve kendi öz yaşamından karşılaştığı sorunlardan hareketle bir sorunsal haline getirir ve tartışma konusu oluşturur. Çotuksöken, *Nermi Uygur'u*n *Felsefe Dünyasından Kesitler* adlı eserinde bu konuyu Uygur'un dilinden aktarır: *"Nesnel felsefe sorunlarıyla, bu sorunlara yönelen filozofların somut yaşamı arasında içten bir bağ vardır."* (Çotuksöken, 1995, s. 37). Aslında bir sorunsalı olmayan kişi yaşamını tartışma konusu yapmaz.

Tartışma soruları sonucunda ulaşılan, kişinin dünyasından, dille dışa doğru aktarılan, dışarıdan kişinin dünyasına sokulan, sonra anlamlandırma ve yorumlama işlemlerinden geçerek diğerleriyle paylaşılan düşünmelerin ve bunların sonucunda ortaya çıkan

eylemlerin bir bütünü olan gerçek yaşam, ancak felsefi bir kendine yönelişle anlaşılır hale gelir. Yaşam bu anlamda bir döngüdür. İnsan için yaşamın kendisi, dünyaya geldiği andan itibaren kendisini çevreleyen *"her türlü olay ve onların dilce belirlenişi, insanı saran nesnel dünyanın ve tek tek insanların toplamı olarak"* (Çotuksöken, 1995, s. 38) şekillenir. Bu anlamda yaşam kişi açısından, dil tarafından belirlenmiş dış dünyada, kendisinin, kendisi dışındakilerin dünyasıyla, nesnel dünya ve olayların, bunlarla birlikte yapıp ettiklerinin bir toplamıdır. *"(...) insan ve dünyası kuram ve eylemin birbirini bütünlemesiyle asıl yapısına kavuşabilir"* (Çotuksöken, 1995, s. 37). Kişinin düşünceleriyle eylemlerinin, gerçek nedenlerinin farkında olması kadar teorisi ile pratiğinin arasında tutarlılık olması da önemlidir. Tutarlılık, teori ile pratik arasında anlam bakımından bir çelişkinin olmaması birbirini tamamlaması durumu olarak tanımlandığında; insanda doğru kararlar verdiği inancını pekiştirir. Söz ve eylem arasındaki mantıksal tutarsızlıksa kişiyi huzursuz eder. Teori ve pratiğin tutarlı bir bütünlükte olması, huzursuzluğun giderilmesi anlamında kişiyi rahatlatan; onu, kendisiyle ilişkisinde tamamlanmış hissettiren ve ona güven veren bir durumdur.

Yapılan belirlemelerin götürdüğü nokta şudur: Yaşam ancak teori ve pratiğin oluşturduğu bir bütünlük içinde anlaşılıp yorumlanabilir. Uygur'a göre bu durum felsefenin teori ve pratikteki bütünlüğünün insan yaşamındaki yeridir (Uygur, 2017, s. 1201-1365). Felsefe, felsefe yapmak amacıyla, felsefi bir bilgiye ulaşma, üretme, kullanma etkinliklerini yapan filozofların dışındaki diğer insanların yaşamında da teorik ve pratik bir bütünlük içerisinde bulunur. Yaşamına dönüp bakan, sorgulayan kişilerin hayatında her zaman felsefe vardır. Yaşamını sorgulayan kişi kendi düşünsel yapısıyla birlikte yapıp etmelerini ve ilişkilerini gözden geçirir. Karar vermede hangi dinamiklerin etkili olduğuna bakar. Kendisinin sözleriyle yaptığı iş arasında bir bağın olup olmadığını kontrol eder.

Söz-iş, kuram-eylem ya da teori-pratik, Uygur'un açıklıkla kavranması için özellikle üzerinde durduğu kavram dizgesidir. *Kuram-Eylem Bağlamı* kitabında, kuramla eylemin çeşitli görünüşleri, dildeki ifade edilişleri, yaşamdaki etkileri üzerinde durur. Kuramla eylemin birbirinden ayrılmaz olduğu sonucunu çıkarır. Okuyucuyu, birisinin diğerinden önce ya da sonra olması, birinin daha değerli diğerinin ona göre daha az önemli olması

gibi sonuçlar çıkarmak yerine; birbirini izleyen, besleyen, hatta birinin olduğu yerde diğerinin aranması gerektiği bilgisine götürür (Uygur, 2016, s. 1201-1365).

Felsefe, kavramlara ilişkin sorularıyla kavramsal alanda derinleşmeyi olanaklı kılar. Kavramın karşılık geldiği anlamın sorgulanması ve derinleşme çabası kavramı açıklığa kavuşturmak için yapılır. Kavramsal olarak açık olma durumu, kavramın çerçevesini çizmek, tanımlamak, yanlış anlam ve tutarsızlıklardan ayıklamak demektir. Uygur, bunu kendisine, kendi kavramlarına yönelerek yapar. Kendi dünyasını, kavramlarını ele alırken kavramlara dışarıdan, kendine mesafe alarak bakar, kavramın dildeki kullanımlarını, tarihsel kullanılışını, kendi dünyasındaki anlamlarını inceler ve birçok boyutuyla gözlemler; onları derinlemesine çözümler.

Uygur'un felsefi anlayışı insan dünyasını anlamaya çalışan bir yaklaşımı içerir. Bu bakış insan dünyasının derin bir gözlemidir. Onun değerlendirme tarzı diğerlerine, insan dünyasından yapılan derin bir gözlemin sonucunun kavramsal derinliğiyle, açık olma durumuyla yansır. Uygur'un eserlerinde ele aldığı kavramları dildeki tüm kullanılışları, doğadaki karşılıkları ve yaşamdaki görünüşleriyle ele alması bir noktada kendi yaşamını kendisiyle kurduğu diyalogda bilme konusu yapmasıdır. Çerçevesini çizdiği kavram dünyasını tüm boyutlarıyla anlaşılır hale getirerek bilinçli bir yaşamı amaçlar. Kendisiyle ilişkisinde özellikle gerçekleştirdiği bu duruş, bu şekliyle tam bir felsefi danışmanlık örneğidir.

Felsefi danışmanlık, eylemlerinin ardındaki düşünmesine ve bunun kararlarındaki etkisinin bilgisine sahip olması bakımından kişi için bilinçli eylemlerde bulunmanın yoludur. Felsefi diyaloğu yaşamında bir çeşit düşünsel kazı aracı olarak ve çözümleme yapmanın yolu olarak kullanabilen kişinin eylemlerine egemen olan felsefi bilinçtir. Bilincin hâkimiyetini sağlayan diyalektik sorgulama bir danışman (diyalektikçi) rehberliğinde gerçekleşebilir. Bununla birlikte felsefe tarihinde rastladığımız örneklerde olduğu gibi kişi bunu kendi kendisiyle de gerçekleştirebilir. Felsefi danışmanlık olarak belirlenen bu etkinlik kendisini gerçekleştirme yolundaki kişiye yolculuğunda rehberlik etmek için kişinin kendi teorik ve pratik bütünlüğüne eleştirel bir gözle yaklaşmasının yolunu gösterebilmektir.

Felsefi kendini soruşturmada esas olan danışanın kendi dünya görüşünü kavramasıdır. Dünya görüşünü kavrayan kişi için dünya daha anlaşılır hale gelir. Kişi için anlaşılır olan dünyada kendisi ve çevresiyle ilgili sorunlarda etkili çözümler üretmenin, iletişim kanalları açık bir birey olarak yeni bir dünya görüşü oluşturmanın olanağı vardır.

Altunbaşak, *Felsefe Bunalımlara Çare midir?* adlı eserinde felsefi danışmanlıkta dünya görüşü kavramını sıkça kullanan Lahav'ın kişiye ait beklentilerin, tutumların, davranışların, geleceğe ilişkin planların hatta bununla birlikte yaşama dünyasındaki anlamların ve umutların kişinin dünya görüşünü etkilediğini, oluşturduğunu aktarır (Altunbaşak, 2021, s. 72). Felsefi danışman kişinin dünya görüşünü oluşturan birtakım anlamları kavramsal çözümlemeler yoluyla apaçık kılar. Örneğin, başarılarının üzerine düşünen ve onu yeniden şekillendiren insan, dünya görüşü üzerine düşünerek onu yeniden şekillendirebilir. Danışanın, duygularının ötesine geçerek sorununu kavramsal bir düzeyde ele alıp dünya görüşünü yeniden yapılandırması aşamasına ulaşmak üzere yaptığı yolculuk, felsefi sorgulamanın sonucunda sağlanan bilgiler ışığında daha anlaşılır olur.

Marinoff'a göre ise hayatın geri kalan kısmında yola devam etmek için eleştirel olarak düşünmek, kalıpları inceleyerek her şeyi bir araya getirip büyük resmi tamamlamak gerekir (Marinoff, 1999). Kendini tanıyan, yaşam felsefesini anlayan kişi pek çok sorunu çözer. Karar verme ve istemesinde özgür olduğunu fark eden danışan, bu bilgiyle eylemlerinde ve kararlarında kendisinin önemini fark eder; eylemlerine yönelik felsefi bakış ona felsefenin bilgisiyle yaşama yolu olarak yarına uzanan yeni bir dünya görüşünün kapısını açar. Felsefi danışmanlığın olanaklı hale getirdiği yeni bir dünya görüşüne uzanırken kişinin kendi tümelliği ile tekilliği arasındaki gerilime yönelmesi de kaçınılmazdır. Öyleyse yaşamın tüm işleyişinde egemen olan tekil-tümel gerilimini bu kez, felsefi danışmanlık bağlamında ele almak gerekir.

4.1 Felsefi Danışmanlıkta Tekil-Tümel Gerilimi

Felsefe, insanı tümelliği içerisinde ele alışı ve kavramsal çözümlemeleriyle varoluşsal sorunlara, sunduğu perspektifle ve psikolojinin göz ardı ettiği kavram ve süreçleri

irdelemesiyle, kişiye farklı bir pencere açar. Felsefi antropolojinin insana dair bilgileriyle, kişiye yönelen felsefi danışmanlığın bakış açısına göre insan, düşünen ve düşünmesinin üstüne düşünebilen, dile getiren, isteyen, seçen, değerlendiren, karar veren bir varlık olarak durumlar karşısındaki duruşuyla antropontolojinin yaklaşımıyla arada olan gerilimli bir varlıktır (Çotuksöken, 2018). Felsefi bakış açısına sahip kişi, bu gerilimin ardından bilgiye ulaştığında eylemlerinin kendi anlam dünyasındaki bilgisine de ulaşma olanağını, elde eder. Anlam veren varlık olarak insan aynı zamanda anlamı ileten, anlamı başkasıyla da paylaşan bir varlıktır. Kavramlarının eşliğinde yaşamını sürdüren kişinin içinden geçtiği, içinde bulunduğu her durum tekil bir durumdur. Ancak kişi her tekil durumu, aslında tümel nitelikli kavramlarla karşılar. Tekil-tümel gerilimi doğası gereği bu karşılaşmada ortaya çıkar.

Felsefi danışmanlıktaki danışman-danışan ilişkisinde danışana yönelik olmak üzere, ilk ortaya çıkarılması gereken, tekil-tümel gerilimine ilişkin ögelerdir. Daha somut bir anlatımla, örneğin, kişi felsefi danışmanlık aracılığıyla var olanla kavram arasındaki ilişkinin kendisine yöneldiğinde fark ettiği şey aynı zamanda gereksinimleriyle değerleri arasında oluşu ve buradan doğan gerilimdir. Gereksinim tekil bir duruma, diğer canlılarla paylaştığımız bir dünyaya karşılık gelirken; değer, tümel olana, gereksinime yaklaşımımızdaki insanca bakışa karşılık gelir. Gereksinimle değer arasındaki gerilim tüm insan ilişkilerinde belirleyicidir. Kendisiyle ve diğeriyle kurduğu ilişkilerde kişinin gereksinimden ya da değerden yana tercihte bulunarak verdiği kararlar yaşam örgüsünü oluşturduğu dünyadaki yerini belirlemesinde önemlidir. Kişinin çoğu kez gereksinimi olduğunu düşünerek ısrarla elde etmek istedikleri kimi kez kendi değerleriyle, kimi kez de diğerlerinin gereksinimi ya da değerleriyle çatışabilir (Çotuksöken, 2018).

Gereksinimleri karşılanmayan kişiyi bekleyen durumlardan biri diğeriyle ilişkisinde ortaya çıkan çatışma haliyken, bir tanesi de kendisiyle ilişkisinde ortaya çıkan hal olarak bunalımdır. Gereksinimlerinin tarihsel, toplumsal süreçlerin bir getirisi olan öğrenilmiş/zorunlu bir gereksinim mi yoksa yaşamını devam ettirmek için zorunlu olmayan bir gereksinim mi olduğunu fark etme olanağını sağlayan, aslında kişinin arada oluşunu fark etme potansiyelidir. Gereksinim-değer geriliminde değeri önceleyen bir şekilde gerçek gereksinimlerini, doğru eylemlerle karşılama olanağını fark eden insanın tavrı felsefi bir bakış açısının sonunda oluşur. Felsefe/felsefi danışmanlık aracılığıyla,

keskin bakışlarını benliğine yönelten kişi; kavradıklarıyla kendi olmaya daha da çok yaklaşmış demektir.

Bilme bir bakıma kişi için kendi tekilliğini bununla birlikte kendi tekliğindeki tümelliği aşma edimidir. Kişi içinde taşıdığı toplumsal tarihsel yapılarla birlikte var olduğu dünyasındaki tümel kabulleri irdeleyerek açıklığa kavuşturduğunda bu kabullerin bilgisine ulaşır. Hangi amaçla bunları kabul ettiğini yaşamındaki anlamı ve bunların kararlarındaki olumlu olumsuz etkilerinin farkına varır. Bu farkındalık düzeyine tümelin/kavramların açıklığa kavuşturulması denilebilir. Açık olarak kavradığı kavramlarıyla kendisini yeniden yapılandırdığında ise kendi tekliğini aşma yönünde kimi edimlerde bulunur. Bu kez eylemlerinin ardındaki bilgi kendisinin bilgisi, bu bilginin içinde çerçevelendiği kavramlar da kendisinin kavramlarıdır. Kişinin, kendisine dair bilgisi, içinde yaşadığı toplumla kendi tekliği arasındaki farklı bakış açısının fakına varması yaşam karşısında zorlanmasına da neden olabilir. Bu zorluklar, kişinin yaşamın anlamsızlığı, kendini anlama isteği, ölüm korkusu, yalnızlığı nasıl karşıladığı, nasıl bir yaşam sürdürmek istediği gibi yaşamın içinde olan sorunlardır. Kişi varoluş sorunlarını fark ettiğinde yapıp etmeleri kesintiye uğrar, bu kesintiden dolayı, yaşadığı boşluk nedeniyle kendisini, değerlerini ve istemelerini sorgular ve varoluş durumlarının zorluklarıyla karşı karşıya kalır (Mengüşoğlu, 2017).

Zorlukları aşma yolunda felsefi diyalog yöntemini kullanan ve bu yöntemiyle yaşamı anlamaya yardımcı olan felsefi danışmanlık işi her şeyden önce insanı anlamaktır; bunun için tekliğinde bir insana yönelir. İnsanı anlama etkinliği, insanın özne olduğunu kabul etmeyle başlar. Özne-insan kabulü insanın yönelen bir varlık olduğunu kabul etmeyi zorunlu kılar. İnsanın dış dünyaya (dünyasına) ve kendisine yönelmesi kişinin düşünmesini, bilmesini ve eylemlerini nesneleştirmesidir; kendisini bilinir hale getirmesidir. İnsanın yönelebilir olması arada bir varlık olmasının sonucudur. Arada olma hali insansal varoluşun olanağıdır.

İnsan, yaşadıklarını bilme konusu yaparken yaşadıklarıyla kendi arasına mesafe koyarak bu mesafeyi zihinsel yapılarla kavramlaştırır. Bu kavramlaştırma hem yaşadıklarını hem de kendisini anlamasının olanağını sağlar. Felsefe yaşanan tekillikle bilinen tümellik arasındaki ilişkinin kendisine yönelerek yaşanan tekil-tümel gerilimini var olan-kavram

ilişkisini, var olan-zihin ilişkisini dil dolayımına taşıyarak açık hale getirir (Çotuksöken, 2012, s. 71-72).

Daha önceki bölümlerde ele aldığımız gibi, insanın arada olma durumunu kişinin inanmasıyla bilmesi arasında oluşuyla incelediğimiz Augustinus, kendisine uyguladığı felsefi diyalogda (felsefi danışmanlık) inancıyla bilgisi arasında denge kurmanın yolunu bulur ve bunu yaşam pratiğinde uygular. İnancına uygun bir yaşam mı bilgiye uygun bir yaşam mı tercihinde ve bu tercih ediminde yaşanan gerilimde; Augustinus arada olan bir kişi olarak kimi kez belleğindeki inançla ilgili anılarına yönelerek, kimi kez de bilgiyle ilgili anılarına yönelerek kendisinin şimdiki duruşunu anlamaya çalışır. Arada olması onun bu tartışmayı yapacak görüde ve mesafede olmasını olanaklı kılar; duruşunu bu mesafede belirler.

Kişi *"arada olan bir varlık olarak tekil/somut, tümel/soyut olan arasındaki gerilimi fark eder"* (Çotuksöken, 2018, s. 42). İnsanın tekil somut durumuyla tümel soyut hali arasında yaşanan gerilime yönelme, gerilimi ortadan kaldıracak argümanlar bulma becerisi vardır ve arada olma hali bunu sağlar. "*İnsan arada olan bir varlık olarak bilir düşünür eyler/yaşar"* (Çotuksöken, 2018, s. 40). Kimi kez kendisiyle kavramları arasında olan insan, bu haliyle kendi tekliğiyle tümel olan arasındadır. Kendi tekliğini ve tekliği içerisindeki tümel yanını arada oluşuyla kavrar. *"İnsan arada olan, karşılaşan, duruşu olan bir varlık olarak soru sorar sorunları saptar. "Arada olmayanın soru sorma olanağı yoktur"* (Çotuksöken, 2018, s. 41).

Sorular aracılığıyla insan düşünme, bilme ve eylemesinde kendini bulmanın ve yaşamını anlamlandırmanın yolunu açar. Felsefi diyalog, felsefi danışmanlık sorularıyla insanın tekil ile tümel arasındaki gerilimini fark etmesini sağlarken aynı zamanda kişinin kendi tekliğiyle kavramsal olan arasındaki gerilimin kaynağını keşfetmesinin yolu açılır. Bu anlamda özne olduğunun bilincinde olan kişi gerilimleri üzerine düşünen, onları bilinir hale getiren, bu şekilde eylemlerine yön veren bir bireye dönüşür. Bu dönüşüm sayesinde oradan oraya savrulan bir insan olmaktan çıkar; eylemlerini düşünme süzgecinden geçiren, bilgiye dayalı bir yaşamı amaçlayan bir kişi olmayı seçer. İleri sürdüğü teoriyi eylem alanına taşıyan kişi, sürdürdüğü yaşamda düşünme ve pratiğin birbiriyle tutarlı olmasını sağlayan bir yol izlemiş olur; teoriyle pratik birbirini tamamlar.

Felsefe/felsefi danışmanlık, kavramın kendisine yönelerek bu yolla insanın varoluşsal sorunlarını mercek altına alır. Kavramı belirler ve betimlemeye dönük sorularıyla kavramı önce açarak genişletir, sonra fazlalıklarından arındırarak anlamı sınırlandırır; en sonunda bulunduğu noktadan çözümlemeye dönük sorularıyla anlamı derinleştirir. Kişiyi kavramıyla karşı karşıya getirir. Örneğin, bu kavram çözümlemesinde 'güç' kavramıyla karşılaşan kişi, artık kavrama kendisinin yüklediği anlamla kavramın tümel anlamı arasındadır. Kişi tümel anlamıyla yöneldiğinde, farklı bir eylemsel alanda olacağı gibi, kendi yüklediği tekil anlamla kendi çerçevesinin dışına çıkamadığı bir alanda bulunacaktır. Danışmanla kurduğu diyalogda yüklediği anlamın eylemlerini nasıl etkilediğini gördüğü bu işleyişte sorununu fark edecektir. Kavramı, başka türlü anlayabilmenin de olanağını görebilecektir. Örneğin, güç kavramını başkalarının davranışlarını ya da olayları değiştirebilme yetisi olarak değerlendirebilir ya da diğerine hükmetme olanağı olarak da bu kavramı içselleştirebilir. Her iki bakış açısının kişiyi götüreceği düşünüş ve ardından gelen eylem farklı olacaktır. Bu farklılığın bilinciyle soruna hangi perspektiften yöneleceğine karar verecektir. Bilinçli bir kavrayışın sunduğu geniş çerçeveler sorularını yeniden ve farklı boyutlarla değerlendirme olanağını kişiye sağlayacaktır.

İnsan ilişkilerinde kavramlar her bir tek insanın aynı zamanda toplumsallığından edindiği zihinsel ve dilsel yapılar olarak iletişim bağlamında yansıtılır. Farklı zihinsel kavrayışlara bağlı olarak bireyler ya da kişiler aynı addan birbirinden çok farklı şeyler anlayabilirler. Çoğu kez dilsel yapı aynıdır. Ancak dilsel olanın ardındaki zihinsel yapı büyük farklılıklar gösterir. Bu noktada dil bağlamı ortak; düşünme bağlamı ise bambaşkadır. Örneğin, "adalet" kavramı kimine göre "eşitlik" kavramıyla karşılanır bu kullanımıyla çoğu kez adil olmayan eylemlerin önünü açarak kişiler arasında çatışma kaynağı olur. Kullanılan sözcüğün kavramsal içeriğini her bir tek kişi aynı şekilde tanımlamayabilir. Bu da bir gerilime neden olur ve bu noktada yaşanan Çotuksöken'in sözünü ettiği tekil-tümel gerilimidir (Çotuksöken, 2012, s. 72).

İnsanla insanın iletişim kurduğu her durumda tekil olanla tümel olanın, tümel olanla tümel olanın karşılaştığı bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkide adlar aynı iken kavramların içerikleri benzer olmadığında ilişkilerde yanlış anlaşılmalardan kaynaklanan çatışmalar yaşanır. Tümel olanın anlamının belirlenmesi ve bu anlamlarda uzlaşılması çatışmaların

çözülmesinde etkili olur. Düşünsel olanın dille anlatıldığı, iletildiği kavram ve terimlerin içerikleri doğru çerçevelendiği ve uzlaşı sağlandığı sürece, tekil olanla tümel olanın gerilimi çatışma olmaksızın çözümlenebilir ve çözüme kavuşturulabilir. Kavramsal olanı anlamlandırabilmek ve tekil varoluşu öncelemek, kişinin bireysel somut tekil özelliklerini anlaşılır kılmak anlamına gelir. Kişinin kendisini bilmesi tekilliğinin farkına varması diğeriyle karşılaştığı, ayrıştığı durumlarda kavramların gerçek anlamıyla karşılaşması ve özgün tutumlarını bu karşılaşmalarda göstermesi anlamına gelir.

Tekil-somut olan, yaşamda karşılaşılan tek tek durumlardır. Tümel-soyut olan ise insanların kendisinden önceki deneyimlerini yaşantı tortularını da içeren düşünsel aktarımlarla, kişinin kendisine mal ettiği genellemelerin olduğu kavramsal yapılardır. İnsan karşılaştığı her tekil durumu sözü edilen kavramsal içeriklerin eşlik ettiği yapısıyla, bir anlamda kendi tekilliğinde, ancak tümel olanla karşılar. Kişiler çoğu kez tümel olanın yanının bilgisel anlamına bilinçlice sahip değildir; üstelik bilgisel eksikliğin çoğun farkında bile olunmaz. Çünkü kişi doğduğu andan itibaren çevresinde bulunduğu kültürel alandan gelen bilgilere, bilgi olmayanlara, yerel ve kültürel içerikli kavramlara maruz kalır. Buradan gelen kavramsal içerik onun dünyasına 'annesi', 'öğretmeni',arkadaşları, çeşitli medya kanalları aracılığıyla âdeta sızar. Anlamını tam olarak bilmediği o kavramın/kavramların, terimlerin, sözlerin belirlediği düşünsel/dilsel yapıyla oluşturduğu eylem dünyasında yaşamsal kararlar alarak yaşar. Çoğu kez aldığı kararlar kendi kişisel kararları olmaktan uzaktır. Evet, görünürde kararı kendisi vermiştir ancak zihinsel yapısının ardındaki tümel dünya düşünüldüğünde kararı verdirtenin özellikle kültürel nitelikli "öğretiler" dünyasının çoğulluğu olduğu fark edilir. Kendi tekil dünyasında taşıdığı tümel bir yapı vardır; ancak bu yapıyla karşılaşması zaman alır. O halde kişinin kararlarının ardındaki tümelliği anlaması kendisiyle karşılaşmasındaki ilk aşamadır.

İnsan tekil-tümel geriliminde karşılaştığı kimi durumları sorun olarak adlandırır. "Sorun nedir?" sorusunu kendisine sorabilmesi, sorunun varlığının bilincinde olması, sorunu saptaması, çözümlemesi ve çözme iradesi göstermesi insana ait bir özelliktir. Çünkü insan hem bilmeye çabalayan, anlamak isteyen, bilen hem de eylemde bulunan bir varlıktır. Teori ve pratik yanlarının bir bütünlük içerisinde olması kişinin düşünme alanında sürekli bir şeyler yaratma halindeyken eylem alanında bunları görünür hale getirmesidir. Sorun; dışsal bir durumun sonucunda insanın içine yönelmesiyle dıştaki duruma gösterebileceği

duruşu tartıştığı ve tartışma sonucunda ulaştığı bir çeşit saptamadır. Sorun genellikle insanın dış dünyayla ilgisinde diğerinin varlığıyla görünür hale gelir. Bu durumda soruna yönelmek diğeriyle kurulan ilişkiye yönelmek anlamını taşır. Felsefe/felsefi danışmanlık, teoride yaratma edimini gerçekleştiren yaşamına taşıyan insanın, pratikte eylemlerini sürekli sorgulamasına ve eylemlerinin ardındaki kavramlarının bilgisine ulaşmasına katkı sağlar; kişinin eylemlerini, tavır ve tutumlarını belirlemesinde uyarıcı olur, sınır çizer ve yol gösterici olur.

"İnsanı yönelten salt gereksinimleri, istemleri, arzuları, duyguları, şimdiki zamana ilişkin ya da zamanın salt şimdiki boyutunda yer alan kendisi mi yoksa tüm zamanlara yayılmış kendisi mi" (Çotuksöken, 2018, s. 54). Sorusu bizi tekil-tümel gerilimiyle ilgili şu ayrıntıya götürür: Kişi kendi tekil varoluşunda gelenekleri, öğretileri, bilgileri, deneyimleriyle dolu tümel bir bütünlüğü taşır. Yönelişlerini, üzerinde hiç durmadığı, ne olduğuna dair bilgisel bir içeriğe sahip olmadığı tümelliği; yaşantı tortularıyla biçimlenen öğretiler üzerinden gerçekleştirir. Bunlarla kendi tekilliğine yönelirken, kendini sorgularken yaptığı şey kendisinin olan kavramlarıyla, farkında olmadan kendisinde yer etmiş kavramları, terimleri sözcükleri karşılaştırır. Tekilliğini, tümelliği içinde ayırt etmek kendisini işte o kişi yapanı bulmaktır; kimi kez tümel olanın içinde kaybolan kendisini apaçık ortaya çıkarmaktır. Sonrasında ise kendi tekilliğinde kavradıklarının bilgisine ulaştığı anda tekilliğini aşarak tümel olana yönelmek ve kendisi olmaktır. Kendisi olarak eylemde bulunmanın yolunu açan tekil-tümel gerilimi insanın durumlar karşısındaki duruşunu belirler.

Felsefe/felsefi danışmanlık insanın kendi anlam yolculuğunda hem kalkış noktası (bilme isteği), hem yürüyüş yolu (kendini bulma, gerçekleştirme) hem de varış noktasıdır (kendine yerleşme). Bu yolculuğu farklı kılan ise kalıcı bir varış noktasının olmamasıdır. "Kendine yerleşme" her yeni durumda bir kalkış noktasına dönüşebilir ve yolculuk da o noktada yeniden başlar ve yaşam boyu bu şekilde devam eder. Bu bağlam durum-duruş ilişkisinde somutlaşır; aslında süreklilik içinde kendini gösteren "kendine yerleşme" serüvenidir. Bundan sonrasında söz konusu serüvenin Nermi Uygur örneğinde nasıl işlendiğini göstermek asıl amacımız olacaktır. Ancak şimdi de doğrudan doğruya durum-duruş ilişkisine yönelmek gerekmektedir.

4.2 Felsefi Danışmanlıkta Durum-Duruş İlişkisi

Yaşama dünyasının her anı tekillikler içinde var olur ve insan eylemleri de bir tekillik içinde kendini gösterir. Tekil durumların içinde tek tek insanlarla karşılaşan kişi, özne olarak sürekli olarak belleğinde yaşantılar biriktirir; somut olarak farkına varsın ya da varmasın, bellekte biriktirdikleri onun olup biten bir durumu ya da genel olarak var olanı karşılamasında belirleyici olur. Yaşadığı her durum içinde farklı hamlelerle zenginleşen insan; eylemleriyle, her yeni durum karşısında duruşlar geliştirir. İnsan bütün eylemlerinde zamanın akışına bağlıdır; bu tarihsel akışta birbirini izleyen eylemlerle kendini gerçekleştirir. Tarih insan diyalektiğinin, insanın kendini insan olarak gerçekleştirmesinin kendisidir. Tarih bu niteliği ile tek bir insanı değil insanların tümünün ömrünü kapsar.

İnsanların, kendilerine ve kendilerinin dışındaki dünyaya dair düşünmeleri, bilmeleri ve anlamaları, içinde bulundukları çevreyle birlikte, yaşamlarını devam ettirdikleri sosyal ve kültürel ortamla biçimlenir. Kişi, tanıdık kültür içinde, ortak bir dilde birleşen, değerler bakımından uzlaşan, sosyal ve kültürel bilgiler bütünlüğü olan bir çevrede, "o" kişi olarak varlığını sürdürür; yaşamını bu çerçevede var kılar.

İnsan felsefesi ve antropolojik temelli varlıkbilgisi tekil ile tümel arasındaki gerilimi dikkate alır ve bu gerilime, insanın durum karşısında gösterdiği duruşu üzerinden yönelir. Durum, dünyada somut karşılığı olmayan tümel kavramların karşılık geldiği bir bütündür. Durumu açıklarken insanlar çoğu kez anlaşmaya varılabilecek somut bir dayanak bulamayabilirler. Somut dayanaktan yoksun olma, tartışmaların, gerilimli ilişkilerin ve kimi anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına neden olabilir. Anlaşmazlıkların nedeni, kavramların, durumların, *"(...) dış dünyada doğrudan bir başvuru noktası olmayan, somut -tekil varlığı-olmayan, yapısı itibari ile tümel olan (daha baştan kavramsal olan) karşılaşma/buluşma noktaları, büyük sorunlara yol açmaktadır"* (Çotuksöken, 2012, s.72). Çotuksöken'e göre durumlar; ancak insansal ilişkilerde ve insanların özne olarak gerçekleştirdikleri eylemlerde kendilerine anlam bağlamı olarak yer bulurlar.

Yaşam, insanın tekliğinde tüm dış dünyayı içeren kişinin dili ile şekillenen bir yapıdır. İnsanın dış dünyaya yönelişi bir anlama çabasıdır. Dış dünyayı tanımak ve anlamlandırmak, insanın kendisine dışarıdan gelecek olanı önceden görmesi ve kendi duruşunu önden belirlemesi bakımından önemlidir.

Kişinin kendisini dışarıdan gelecek tehditten ya da olabilecek ani durumlardan koruması ve kendisini konumlandırması onun için hayati olabilir. Dış dünyadan gelecekler için fiziksel anlamda donanım eksikliği olan insan akıl yoluyla bu tehditlerden kendisini korur. Fiziksel alandaki eksikliğini düşünsel alandaki fazlalığıyla tamamlar. Bilgiye dönüştürdüğü şeyleri yaşamı içinde avantaj olarak kullanır. İnsan birçok farklı nedenle yöneldiği dış dünyadan aldıklarıyla, kendi bilincinde ve belleğinde olanlarla bir bilgi bağlamı oluşturur. Bilgi düşünme de içinde olmak üzere birçok farklı bilme edimiyle birlikte ortaya çıkar. Ortaya çıkanın ifade edildiği araç dil, dilin kullandığı araç da sözcüklerdir. *"Kavramlar ve sözcükler alanı başka bir deyişle düşünme ve dil alanı tümeller alanı olarak insan-dünya-bilgi ilişkisindeki yerini alır"* (Çotuksöken, 2018, s.127). Düşünme ve dilin tekil olanla buluştuğu nokta ya da kavramsal olanla dilsel olanın buluştuğu nokta tekil anlamda insandır.

Felsefi danışmanlık kişinin kendi davranışlarına mesafe kazanarak kendisini felsefi bir soruşturmayla değerlendirmesinin yolunu açabilecek bir çalışmadır. Felsefi danışma süreci danışanın, kendi tarihselliği içinde yer alan bilgi ve inanç temelindeki kavramsal kabullerinin de sorgulamasını yaptığı bir durumu ifade eder. Danışman sorularıyla bu sorgulamayı kolaylaştırır. Geçmişe dair sorgulamasıyla edindiği bilgiler ışığında şimdi ve bugün eylemlerini değerlendirebilir. Felsefi danışmanlıkta, danışan danışman ilişkisinde, danışan, anda yapıp ettiklerinde, eylemlerinde, eylemini neye göre gerçekleştireceğinin kararını verme konusunda, özgürlük olanağına sahip olduğunu fark eder. Karşılaştığı durum karşısında göstereceği duruşuna karar verme olanağına sahip olan danışan, felsefi danışma boyunca edindiği eylemlerinin bilgisiyle, doğru değerlendirme yapma becerisine sahip olur. Yaşamında yapıp etmelerinin kontrolünün kendisinde olduğunu fark eder. Çotuksöken'e göre kendi düşünme ve davranma, eylemde bulunma gücüne yönelik eleştirel tutumu kişinin kendisini, olanı değiştirme

gücüne sahip bir özne olarak görmesini sağlar; bu özne, değer yaratan bir insan olarak benimsediği değerleri üzerine de düşünmeye başlayacaktır (Çotuksöken, 2012).

İnsan, önceki yaşanmışlıkların sonucunda edindiği bilginin kendisine aktarıldığı, yaşantı birikimini, bununla birlikte kendi yaşantılarını, belleğinde taşıyan, yeri geldiğinde bilinçli ya da bilinç dışı olarak davranışlarına yansıtan, yaşamının akışını çoğu kez eylemleriyle belirleyebilen tarihsel bir varlıktır (Mengüşoğlu, 2017). Bütün olup bitenleri belleğinde depolayan insan, sırası geldiğinde, karşılaştığı insanlara, durumlara, deposundan çıkardığı bilgilerle, ilgili olarak duruş ve davranış ve eylemler sergiler. Örneğin, ölümle karşılaşan kişinin taziye sürecini bulunduğu toplumun ritüelleriyle karşılaması tutum ve davranışlarını ya da duruşunu toplumsal alışkanlıklarla çerçevelendirmesinde olduğu gibi belirlemesi, bu duruma örnek olarak verilebilir.

İnsan kendisini davranışları, eylemleriyle ve ilişkileriyle gerçekleştirir. Bu nedenle de, bu görünümlerin üzerinde durmak, insanı anlamada büyük önem taşır. İnsanın yapıp etmeleri onun değerleri duyan bir varlık olmasına dayanır. Sorumluluk üstlenen ve bir tarihselliği olan insan, toplumsal bir varlık olup kişi olarak da kendi varoluş durumuyla karşı karşıyadır. İnsanın kendi varoluşunu gerçekleştirmesi anlam ve değerlerle mümkündür. Değerleri duyma, en temel insani ihtiyaçları karşılayan yapıp etmelerden tutun, otomatlaşan eylemlere, hatta refleksiyonlu yapıp etmelere kadar insanın tüm yapıp etmelerinde belirleyici olan, insan doğasının temel özelliğidir. İnsanın beslenme, barınma ve güvenlik gibi yaşamsal gereksinimlerini elde etmek için gerçekleştirdiği eylemlerinde kimi ilkeler ve duruşlar söz konusudur. Değerler tarafından yönetilen insan eylemleri, insan hayatında anlamlı bir yere sahiptir. Değeri gerçekleştirmeyi amaçlayan insan eylemlerinin, hedefler tarafından yönetildiği bilinmektedir. Bu durumda insan hedefleriyle değerleri arasında kalır. Başkasının hakkını gasp etmemek başkasının yaşam hakkını ve kendi yaşamını tehlikeye sokmamak vb. durumların hepsinde, değer duygusu ve bunun ilkeleri insanın yapıp etmelerine yön verir. Karar verme becerisi değerleri sıralayabilme becerisiyle eşgüdümlüdür. Doğru zamanda doğru kararlar vermesi insanın kendisi için değerli olana karar vermesi kendilik bilincinin farkında olmasıyla mümkündür. Yaşamak mı yoksa erdemli yaşamak mı değerlidir? Birinci seçeneği tercih eden yaşamak için her şeyi yapar. İkinci seçenekte karar kılansa yaşamak için birçok

şeyden vazgeçer. Neyin değerli olduğuna karar verdiğinde yaşamını da ona göre düzenler, eylemlerini belirler; karşılaşabileceği zorluklarla baş etme konusunda çeşitli donanımlar edinir. İnsanın, eylemlerini önem derecesine göre seçip, sıralayacak bir duruşa sahip olması özelliği sayesinde içinde bulunulan sonsuz durumların üstesinden gelinebilecek güce de sahip olunur. Kişi eylemlerini önem derecesine göre sıralama gücüne sahip olduğunun farkına vardığında kendisi için önemli olanı bulmak konusunda kendisine yönelir. Eylemlerini ve buna bağlı olarak kararlarını önem derecesine göre sıralar. Kendisi hakkında sahip olduğu bilgiler ışığında pratik alandaki yapıp etmelerini doğru bir şekilde değerlendirme olanağını elde eder. Bu bağlamda değer bilgisi kişinin bilgece duruşundaki belirleyici bilgi türlerindendir.

Yaşamını "bilgece" bir duruşla sürdürmek isteyen kişi, karşılaştığı durumlara şimdi ve o andaki duruşlarıyla doğru bir cevap vermek, "keşke" demektense o anda, doğru çözüm üreten bir kişi olarak var olmak ister**.** O anda verdiği kararlarda "doğru" bir duruş göstermesi, hayatının akışını etkin bir şekilde devam ettirmesinin yollarından biridir.

Geçmiş, şimdi, gelecek arasında, yapıp ettikleri, başarıları, dış dünya ile ilişkisi, kendisine yönelişi, kendisi ile ilgili farkındalığı, tarihselliği, özgür iradesi, ölümünün bilincinde oluşu, disharmonik oluşu ve diğer tüm olanakları ile varolan insan, Mengüşoğlu'ya göre üç boyutlu zaman diliminde yaşar. İnsan, bu zaman dilimleri arasında tüm yapıp ettiklerinin bir toplamıdır (Mengüşoğlu, 2017). Dünü ile yarını arasında olan insanın, eylemleri anda olup biter. Varoluşunun temelini 'dün'de araması gereken insan, doğası gereği, hedef ve amaçlarıyla yarını yani geleceği amaçlar. Yapıp etmeleri üzerine yaptığı değerlendirmeler, davranışları ve tutumlarıyla birlikte geçmişte kalırken yaşamında yapmayı öngördüğü her şey geleceğe dair olur. Yaşamı bu sıralama çerçevesinde karşılayan insan çoğu kez bugünü kaçırır. Bu nedenle kişinin karşılaştığı durumlar açısından anı doğru değerlendirmesi ve doğru bir karar vermesi büyük önem taşır. Doğru karar vermediğini düşündüğü durumlarda kişi kendisini ve yaşamını sorgular. Yaşamı sorgulamasının nedeni, olup biteni anlamlandırmak, davranışlarının nedenlerini bilmek, kendisini tanımak, gerilimden ve sıkıntıdan kurtulmanın yolunu bulmaktır (Mengüşoğlu, 2017).

Kişi söz ve eylemleriyle sergilediği "duruşlarıyla" belirsizlikten kurtulmayı amaçlar. Belirsizlikten kurtulma yolunda ve kendini bulma arayışındaki insan, içine atıldığı dünyada olanakları keşfetmek, yaşamı doğru karşılamak ister. Yaşam içinde karşılaşılan durumları birer soru olarak ele alırsak sorulara verilen cevaplar kişilerin duruşlarıdır. Kişi duruşuyla hayat hakkındaki görüşünü dışa yansıtır. Kişinin duruşunda görebildiğimiz yaşama felsefesi aracılığıyla verdiği cevaplar kimi kez başka gerilimlerin de kaynağı olabilir. Yaşama dünyasıyla girişilen diyalogda gerilimi anlamak ve yeni çıkış yolları bulmanın olanaklarını somut hale getirmek felsefi danışmanlıkla ancak mümkün olur.

4.3 Danışan-Danışman Karşılaşması

Eskiçağ filozofları çoğunlukla günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara ilişkin çözüm arayışı içinde olmuşlardır. Felsefi danışmanlarca ilk felsefi danışman olarak kabul edilen Sokrates'in günlük yaşamın içinde, herhangi bir yerde karşılaştığı kişilerle yaptığı söyleşilerde, felsefi düşünme ve sorgulamayı bir yöntem olarak kullandığı bilinir. Sokrates'in uyguladığı sorgulama yöntemi bugün de "Sokratik Yöntem" adıyla anılmaktadır. Sokrates'in yönteminden sıklıkla yararlanan felsefi danışmanlar, danışanı, kendi varsayımları, inançları üzerinde düşünmeye ve sorgulamaya teşvik ederler. Felsefi danışmanlara göre sorunlar hayatın bize sunduğu felsefi sorulardır. Sorunların çözümü için felsefi danışmana gelen danışanın karşılaştığı şey kendi hayat felsefesidir (Altunbaşak, 2019, s. 26).

Hadot'ya göre ise Yunan kültüründe felsefe bir sistem değil bir yaşama biçimidir; kişinin felsefi bir yaşam tarzına doğru yönelmesini gerektirir. Hadot için felsefe bir deneyimdir. Eskiçağ filozoflarının, felsefe yaptıkları kişilerle düşünme deneyimleri, süreç içinde düşünme alıştırmasına dönüşür. Düşünme alıştırmaları, felsefe yapmak, teorik bir söylem inşa etmektir. *"Kişinin kendi yaşamına yönelmesi; kendi eylemleri ve kimi kavramları üzerine düşünme deneyimiyle kendisi ile ilgili teorik söylemini inşa etmesidir"* (Hadot, 2012, s. 10). Danışan-danışman karşılaşmasında gerçekleştirilen şey aslında düşünme alıştırmaları olarak nitelendirilebilir.

Marinoff da felsefenin insanlara daima günlük yaşamda kullanabileceği araçlar sunduğunu ileri sürer. Felsefe sadece araştırılacak ya da sorgulanacak bir konu değil, aynı zamanda uygulanacak bir konudur. Etkin bir şekilde felsefi danışmanlık yapan Marinoff'a göre felsefi danışmanlık bugüne odaklanarak geleceğe yönelen kısa süreli bir danışmanlık biçimidir. Bu danışmanlık biçimini felsefi yapan, sistematik sorgulama yöntemini kullanmasıdır. Felsefi danışma kişinin kavramları ve dili özenli bir şekilde kullanarak kendisine ve dış dünyaya eleştirel bir tutumla yönelmesini amaçlar. Kişinin yaratıcı düşünme olanaklarının farkına varmasını sağlarken mantık hatalarını fark etmesini de sağlar. Danışan-danışman karşılaşması kişide farkındalık yaratır ve danışmanlık yöntemlerini kullanırken felsefe tarihinin birikimlerinden yararlanır (Marinoff, 1999).

Felsefi danışmanlık etkinliği danışan ve danışman ilişkisinde, diyaloglar yoluyla gerçekleşir. 'Danışan' danışma etkinliğinde, karşılaştığı durumla ilgili karar vermek ve sorununu çözmek amacıyla bulunur. Raabe'ye göre felsefe, danışmanlıkta kullanıldığında, danışanın sahip olduğu ve iyi olarak kabul ettiği değerlere ve onların doğru olduğunu düşündükleri inançlara odaklanır. Danışan, kendisine, dünyaya, bilgiye yönelişinde kendi kavramlarını, mantıksal akıl yürütme yöntemlerini, kısacası dünya görüşünü ve anlam dünyasını değerlendirir. Danışma etkinliği boyunca amaçlanan danışanın, geleneksel olana sorgulamadan bağlı kalmasından, otorite figürlerinin isteklerine itaat etmesinden ve sadece duygularına göre davranmasından özgürleşmesidir (Raabe, 2020). Danışan, felsefi danışmana, kendi anlam dünyasında yaşadığı çıkmazlardan dolayı gider. Anlam dünyası kişinin sahip olduğu inançlar, değerler ve varsayımlardan oluşur. Raabe için bu insanın kendi "kişisel felsefesidir". Kimi kez danışan çelişkili inançlar, değerler ve varsayımlarla dolu olarak danışmana gelebilir; felsefi danışmanın amacı kişinin kendi "kişisel felsefesi"ni keşfetmek olmalıdır (Raabe, 2020). Danışan-danışman karşılaşmasında yaşamı kendi düşünme biçimiyle karşılayan kişi bu düşünüş biçiminin kendi anlam dünyasını nasıl oluşturduğunu fark eder.

Kişi, verdiği kararlarıyla yapıp ettiklerini düşünürken kendi kendisini nesne haline getirir. İlişkilerinde ve eylemleri içerisinde kimi değerlendirmeler yapan insan, değerlendirmeleri sonucunda özgür kararlar alabilir; bu durum bazen varoluşsal

sorunlara neden olur. Varoluş sorunlarını fark ettiğinde kişinin yapıp etmeleri kesintiye uğrayabilir. Örneğin; nasıl bir yaşam sürdürmek istediğine karar vermekte zorlanmak gibi varoluşsal sorunlar yaşam karşısında belirsizlikler görmesine neden olduğundan kişiyi zorlayabilir. Felsefi danışmanlığın bu noktada da önemli bir işlevi vardır. Kolaylaştırıcı bir görevi olan felsefi danışmanın insanın şu ana kadar sözü edilen özelliklerinin bilgisine sahip olması bu durumlar arasında bağlantı kurması, danışanın yaşadığı bu sorgulama sürecinde yoluna ışık tutmasını sağlar. Felsefi danışmanın, sorununun ne olduğunu anlamasını sağlayacak bilgi, felsefenin insana ilişkin sorularıyla açık hale gelir. Danışan-danışman karşılaşması bu nedenlerden dolayı felsefi bağlamlıdır.

Felsefi danışman/diyalektikçi, kişinin kendisini anlaması yolunda yapacağı yolculukta ne önünde ne de arkasında bulunur ve yalnızca ona eşlik eder; yolculuk boyunca danışman danışanının eylemlerine yönelir. İnsanı durumlar karşısındaki duruşlarıyla kavrayabilen bir felsefi danışman; sorularıyla kişinin anlam dünyasına nüfuz eder. Danışanın sergilediği duruşlar toplamı danışmana danışanın dünya görüşü hakkında öncelikli olarak bilgi verir. Danışanın dünya görüşünü kavrayan danışman, kişinin kendi dünya görüşünü danışan içinde açık hale getirebilmek amacıyla Sokratik sorgulamayla ve felsefi sorularla soruşturmayı belirli alanlarda derinleştirir. Ancak bu bağlamda danışan-danışman karşılaşmasında danışan etkindir. Danışmanın soruları kavramlar dünyasında yapılacak yolculukta kişinin özne olarak kendine mesafe koymasını, kendi bilgisini, değerlerini ve eylemlerini değerlendirmesini kolaylaştırırken, sorunlarını keşfeden aslında danışanın kendisidir. Bu yaklaşım kişinin kendini bulmasını ve kendisine felsefi danışmanlık yapmasını olanaklı kılar. Kendi kendisine felsefi danışmanlık yapan Nermi Uygur bunun olanaklarını denemelerinde somut hale getirir.

5. FELSEFİ DANIŞMANLIK AÇISINDAN NERMİ UYGUR

Felsefi danışmanlık kişinin kavramlarını, dünya görüşünü, bunalımlarını felsefi bir ele alışla düşünme ve bilme konusu haline getirirken, anlam dünyasının genişlemesine de katkı sunar. Nermi Uygur'a göre anlam, dış dünyada kendi başına oluşmaz; hep diğerine ihtiyaç duyar. Anlam, dış dünyaya bakan bir göz, gözle birlikte bir bilinç, bellek, zihin ister. Kendi başına bir zihin de yetmez; bu, diğer zihinlerle birlikte başarılır. Bir zihin

diğer zihinlerle ilişki (diyalog) kurmazsa anlam yine tam olarak oluşmaz. Çotuksöken'in ifade ettiği gibi *"Anlam tek bir kişinin düşünsel/dilsel dünyasının da boyutlarını aşar"* (Çotuksöken, 1995, s. 65). Diğer zihinlere ulaşmanın yolu olarak diyalog yaşama yolu olarak felsefeyle birlikte günlük hayatımızı düzenli ve anlamlı kılar. Yaşamı bir deftere benzeten Uygur'a göre:

> Yapıp ettiklerinle (daha uygunu var mı bu eski benzetmenin?) yaşama-defterini yaprak yaprak doldurmaktasın. Öyle bir defter ki bu, sil baştan yok, sayfa kopmaz, silgi silmez. Olsa olsa sona varmadan sayfaları çevirebilirsin. Sayfaların sayısı sayılı ama. Durmadan yazmak, iyi-kötü yazmak,-çalışıp çabalamak, yapıp etmek, eylemek gerek (Uygur, 2017, s. 43).

Yaşama, felsefe penceresinden bakan Uygur'a göre her şey bir oluş ve akış içindedir. Bu düzende tersine bir akış yoktur; yapıp ettikleriyle kişisel tarihini oluşturan her bir kişi tekrarlanamaz anlarda aldığı kararlarının sonucunu değerlendirerek bir sonraki anı karşılamak durumundadır. Yaşam bu dinamik akışta ve bu çerçevede akıp giderken, kişi de eylemleri, düşünceleri duruşlarıyla yaşama aynı dinamiklik içerisinde eşlik eder. Yaşam belli bir coşku ve hızla devam ederken: *"Gel gör ki değişiverdi akıntılar, sertleşti hava, meğer laçkaymış dümen, kürekler yetersiz, bir şeyler çatırdıyor durmadan. Şu kayalarda nerden çıktı? Başka tekneler tıkamış geçitleri. Limanlarsa erişilmez uzaklıkta"* (Uygur, 2017, s. 43).

Uygur, bu satırlarda insanın kimi kez ansızın kimi kez sürekli yaşadığı halleriyle bunalımlı[8] durumları betimler. Bunalım, ani hastalıklar, bir yakınının ölümü, iflas etmek, atanamamak, çok istediği halde çocuk sahibi olamamak, evlilik halleri, hayal kırıklıkları görünümleriyle insanın yoluna çıkabilir. Bunalım ona göre yaşamanın diğer adıdır (Uygur, 2017, s. 44). Nermi Uygur'un söyleminde, yaşam işleyen, akışkan, belirgin, aydınlık anlarıyla birlikte sisli, karmaşık, karanlık anlarının diyalektik bir uyum içerisinde birlikte sürdüğü bir ola gelme hali olarak belirir. Diyalektiğin doğasında zıtlıkların birlikteliğinin olması, birinden bakıldığında diğerini daha rahat görebilmeyi olanaklı kılar. Bu, siyah zemin üzerinde beyaz noktayı daha rahat görmek gibidir.

[8] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Nermi Uygur, *Bütün Eserleri II.cilt*, İstanbul: YKY Yayınları, 2017

Bunalımdan bakıldığında uyumlu ve akışkan bir yaşamın olanaklarını daha rahat görmek, diyalog ve sorularla bunları ortaya çıkarmak mümkündür. Uygur, bunalımla yüz yüze gelen kişinin bu durumdaki duruşunu açıklarken kişinin hallerini şu satırlarla açık hale getirir: *"Bunalımlı – yığın yığın, boğum boğum sorun. Sorulardan sonra sorular. Sorulardan sonra sorular, sonra gene sorular, sonra gene sorular –hep soru, soru. Hangi adımı atayım? Soru. Ama… Soru. Ne var ki… Soru"* (Uygur, 2017, s. 44).

Uygur'a göre kişinin yaşadığı bunalım duruşu yaşamı sorularla kişi açısından açık hale getirmenin olanağını sunar. Bu durumda yaşamında bir şeylerin kişinin öngördüğü şekilde ilerlemiyor olması ya da tutarlılıktan uzak bir düzleme sapması kişiyi dinamik hale getiren bir duruma işaret eder. Ancak bu durumu fark eden ve bu durumdan kurtulmak isteyen kişi olumsuzluktan kurtulmak üzere girişimde bulunur (Uygur, 2017).

Kişinin bunalımıyla karşılaşması sonrasında yardıma ihtiyacı olduğu düşünülür. Diğeriyle konuşmak, sorunlarını anlatmak başka bir sesten kendisini dinlemek başka bir gözden kendisini görmek, yaşamına başka biri olarak dokunmak bir anlamda kendisine mesafe alarak doğrusu bir yabancıya bakar gibi bakarak sorunu görmek çoğu kişinin kullandığı bir yöntemdir. Kurtulma çabasındaki kişi açısından bir anlatı söz konusudur. Başkaya, diğerine, kendine, suya, dağa bir şekilde sorun kabul edilenden anlatarak uzaklaşmak, sorunu üzerinden atmak ister. Sorunlar anlatılırken bazen diğerinin sesinin de önemi kalamaz henüz anlatılırken kişi açısından anlaşılır, açık hale gelir. Tek düze anlatım bir bakışın dışa vurumuyken, karşılıklı anlatım ve sorularla anlatım içinde diyalektiği barındırır; kişiyi düşünmeye ve başka başka gözlerle bakmaya yönlendirir. Bu bir diyalektikçinin/felsefi danışmanın gözetiminde olur. Daha önceki bölümde örneklerini gördüğümüz Augustinus ve Boethius'ta olduğu gibi felsefi yetkinliğe sahip bir zihin bu danışmanlığı kendi kendisiyle gerçekleştirebilir. Augustinus kendisiyle diyaloğa girişirken Tanrının sözünü esas kabul eder ve sorgulamayı bu sözün argümanları üzerinden gerçekleştirir. Kendi zihninde bir Tanrının olduğu fikri, diyaloğu sürdürürken iki farklı kişinin varlığıyla devam eden bir düşünme biçimini gösterir. Boethius örneğinde ise kişinin yine zihnini ikiye bölerek iki farklı kişiymiş gibi giriştiği diyalog söz konudur. Bu diyalogdaki Tanrı değil kişinin dünya görüşünü, yaşamını şekillendirdiği bilginin kaynağı olan felsefedir. Burada da iki farklı kişi varmış gibi

düşünülürken argümanlar kanıtlamak için öne sürülmez var olan bilgi yeniden gözden geçirilerek yaşamdaki karşılığıyla uyumlu olup olmadığına, tutarlılığına bakılır. Her iki örnekte de verili durum akla uygun bir biçimde, kişiyi yaşamında anlamlı bir noktaya sorgulamayla getirir. Kişi kararını diğerinin varlığıyla sınayarak "benim kararım" haline getirir.

Nermi Uygur'un kendi bunalımlarına yöneldiğinde yaptığı iş, tıpkı Augustinus ve Boethius'ta olduğu gibi kendi kendine felsefi danışmanlık yapmaktır. Ancak Nermi Uygur onlardan farklı bir yöntem izler. O zihnini iki parçaya bölmez; gerçekleştirdiği felsefi danışmanlık, yazma yoluyla kendisine ve kendi kavramlarına yönelmedir; O denemeleriyle içe bakış yapar, yazarlığıyla tüm yaşantılarını dışa vurur. Nermi Uygur yazma sevdasını *Denemeli Denemesiz* adlı eserinde kendisi için yazmak eylemini: *"(...) açık-seçik bilincimle sallantısızca görüp yaşadığım; işleyişine tüm varlığımla tanık olduğum bir eylemlilik"* olarak açıklar (Uygur, 2017, s. 2430).

Yazmak onun için bilinçli olarak gerçekleştirilen bir eylemdir. Sorularla ben olması üzerinden kendine sokulması olarak belirlediği iş, yöntemin adını koymasa da dille ifade edişinden, anlaşıldığı kadarıyla bugün felsefi danışmanlık etkinliğine karşılık gelir. Kendisine yazarlığıyla ilgili olarak sorar: "N'oluyorum peki yazınca"? Cevap verir: *"(...) kırık döküklüğümü gideriyorum; böylece parçalarımı bir araya topluyormuşum gibi geliyor bana. Ancak o zaman var oluyorum. Öyle bir toparlanma ki bu, yazı yaza yaza toparlanıyorum var oluyorum"* (Uygur, 2017, s. 2431).

Uygur yazmanın kendisi için birçok şeyi apaçık hale getiren bir eylem olduğunu ileri sürer. *"Şöyleyim-ya-da-böyleyim, ben-şuyum-ya-da-buyum, n'olursam olayım 'kendim' denebilecek bir şey olsa da olamasa da, pekçok şey saydamlığa erişiyor yazarken. Varlık'laşmaya yönelik bir belirginleşme aydınlığına bürünüyorum gibi birşeyler oluyor. Yazarken, yazmakla* ***kendimi kurtarıyormuşum*** *gibi geliyor bana."* (Uygur, 2017, s. 2431). Kendine ilişkin bu yorumlarla birlikte, yazmanın, kendisini gerçekleştirme aracı olduğunu ifade eder. Nermi Uygur felsefi danışmanlığın hemen hemen tüm kazanımlarını yazma eylemi üzerinden gerçekleştirir.

Nermi Uygur yaptığı felsefi danışmanlıkta fenomenolojik yöntemi uygular; ele aldığı kavramı şimdi ve burada olan haliyle ele alır. Kavram ve durumu tüm yönleriyle olası tüm dilsel açıklamalarıyla tek tek gözden geçirir. Bunu yaparken herhangi bir açıklamaya olması gerekenden daha fazla ağırlık vermez her bir duruma eşit mesafede durarak betimleme ya da tanımlama yapar; böylece aklının sınırlarını genişletir. Onun deyimiyle aklın "Sınırları genişledikçe de akıl olmayanla sınırdaşlığı genişler" (Uygur, 2017, s. 46). Aklın genişlemesi yeni olanakların keşfedilmesi, yeni bunalımların ortaya çıkması demektir ki insan için böyle bir yaşam, hayat boyu devam eden dinamik yapı demektir. Bu yapı ile insan kişisel farkındalığını arttırır, gelişimini devam ettirirken; kimi olumsuz olaylar karşısında dayanıklılık ve sarsılmazlık da elde eder.

Dipten Gelen adlı eserinde sorularıyla kendi kendine yönelmiş bir Nermi Uygur söz konusudur. Bu yöneliş "Beş soruda Nermi Uygur denen şey" olarak ifade edilir.

> Soru soru, sora sora sokulmaktayım Nermi Uygur'a. Kendim, kendimden soruyorum onu. Böylelikle tuhaf tuhaflıklarımı, bir bakıma gidermeye koyulmuşken, arttırıyormuşum gibi bir duruma düşmüş olmuyor muyum? Olmaz olur muyum, hem de nasıl: bir deyime ne olduğunu bilmediğini söyleyen bir şey, ne olduğunu kestiremediği 'bir şey' üzerinde soruya, sorgulamaya girişiyor,-ne tür girişimse öyle işte (Uygur, 2017, s. 2260-2261).

Kendi içine yöneliş "duruş"u kendi kendisine yönelik felsefi danışmanlığın yollarından biri olarak değerlendirilir. Kendine uyguladığı danışmanlıkta soruları soran kişi kendisi cevaplayan da kendisidir. Çünkü o kendine sorduğu sorularla kendisinin vereceği cevapla zihnini aydınlatabileceğine inanır. Ayrıca danışan danışman hiyerarşisinden uzak bir işleyişten memnundur. Kendisinin ifadesiyle: *"Sorucu benim, başkaları sorgulamıyor, salt kendim kendimi sorgulama gereksinimi duyuyorum hem de en içimden"* (Uygur, 2017, s. 2261).

Nermi Uygur diğer birçok felsefi danışmanla bir noktada buluşur: Felsefi danışmanlar genel olarak bitmiş bir felsefi yolculuktansa sürüp giden bir yolculuğu önemli bulur. Danışmanlığın kişiye kazandırdığı bir cevap değil durumlar karşısında olası tüm cevapları değerlendirme becerisini işler hale getirmektir. Onun dilinden: *"Kendimi böylesi soruya bırakıp gidince her şeyim göneniyor. Serüvenlerin en güzeli bu. Sözcüğün*

her yanda kullanılagelen anlamlarında bir "yere" götürmese de "başarı" denebilecek bir sona vardırmasa da bu böyle" (Uygur, 2017, s. 2261).

Nermi Uygur'un felsefi danışmanlığı bir kendine danışmanlık modeli olup fenomenolojik bir değerlendirmeyle ele aldığı kavramın kişinin, durumun, şimdi ve burada tüm anlam, görünüm ve kullanış boyutlarıyla açık hale getirilmesi ilkesine dayanır. Sorularla yöneldiği her durum için tavır, sorgulama halinin devamlılığıdır. Soran kendisi sorgulananansa benliğidir. Asıl konu ben ile kendisi arasındaki ilişkidir.

5.1 Nermi Uygur'da "Ben"in Kendisiyle İlişkisi

Kişi dünyayı karşısına alarak değil bizzat o dünyanın içinde olarak yaşamı anlar. Yaşamın içinde ilerleği yol boyunca vermek zorunda olduğu kararlarda, yaptığı değerlendirmelerde diğerlerinden ve genel olandan farklı yeni sonuçlara varır. Bu, yaşam karşısında kişinin kendi özgün duruşudur. Kişiyi o kişi yapan özelliklerin, edindiği deneyimlerin ve bilgilerin toplamından, süzerek biçimlendirdiği ve kişiliğinin yansıması olan duruşudur. Bu ileri sürüşten yola çıkıldığında insanın yaşamdaki varoluşunu iki farklı şekliyle ele almak mümkündür. Birincisi yaşam içinde toplumsallığıyla birlikte kültürel ve tarihsel bileşenleriyle var olan kişinin "Ben" oluşu; aynı kişinin çeşitli karşılaşmalardan elde ettiği tecrübeleri yine toplumsal, tarihsel ve kültürel alandan aldıklarından damıtarak duruşlarını, kararlarını belirlediği, diğeriyle karşılaştırdığında özgün olan yanı "kendi" oluşudur.

İnsanın, iyi bir yaşam isteği, felsefi bir bakış açısıyla dile getirirsek "erdemli ve mutlu bir yaşam" isteğinin, kişinin kendi varoluşunu fark ettiği dönemden itibaren; onun için en önemli sorunlardan biri olduğu ileri sürülebilir. Felsefi danışmanlığın rehberliğinde insanın kendi gerçekliğine ulaşma yolculuğunda danışmanlık sürecinin katkısı, kişinin toplumun bir parçası olan benliğiyle kişisel özgün yönlerinin toplamı olan kendiliği arasındaki farka yönelmek ve bu şekilde bilişsel farkındalığını arttırarak kendini gerçekleştirme yolunu bulması yönündedir. Yolculuk sırasında kişinin benliği ile kendisi arasındaki gerilime; diğer bir ifade ile kendisinin tümel olandan beslenen yönü (benliği) ile tekil olan (kendiliği) yönü arasındaki gerilime yönelmesi ve onu bilme konusu yapabilmesinin yolunu gösteren etkinlik felsefi danışmanlıktır. İnsanın dönüp yaşamına baktığında mutlu anlarını anımsayıp gülümseten duruşlarının çokluğu, durumları doğru

çözümleyip yerinde kararlar vererek iyi hissettiği anların fazlalığıyla doğru orantılıdır. Bunların hepsi birlikte değerlendirildiğinde kişinin kendisini bilmesi ve ardından bu bilgiyle kendini gerçekleştirmesi felsefi danışmanlık rehberliğinde felsefi bir zeminde emin adımlarla ilerleyerek mümkün görünmektedir.

İnsan doğduğu andan ölüm anına yaşam içerisinde çeşitli deneyimlerle kendini ve yaşamını zenginleştirir. Eylemleriyle, deneyimledikleriyle kimi kez, keyifli kimi kez acı veren birçok durumla karşı karşıya gelir. Kişi durumlara çoğunlukla belli bir bilinçle karşılık verir. Bilincini oluşturan toplumsal, kültürel ve tarihsel veriler, onun *ben* olarak verdiği kararlarının alt yapısının mimarlarıdır. İnsan bu şekilde çoğunlukla benliğinin gücüyle davranırken alttaki sesi/sözü duyar. Diğerlerinden, öncekilerden gelen sesin, onun kararlarına etkisi büyüktür; ancak sözü edilen ses/söz bazen o kadar derin ve dipten gelir ki kişi sesin kendisinden çıktığını düşünür. Kişi sesin kendisinin olduğundan o kadar emin olur ki ondan çıkan sözlerin tümünü hakikatin kaynağı olarak benimser bu durumda kendisini hakikatin güçlü bir temsilcisi olarak görür. O hakikatin yılmaz savunucusu biricik neferidir. İşler yolunda gittiğinde sorun çıkmaz ancak günün birinde yaşadığı varoluşsal bir bunalım ya da herhangi zorluk onu hakikati ile karşılaşmaya zorladığında önce var olan benliğini sorgular. O zaman karşılaştığı durum: *"Nice yıllar yılı insan kendisiyle birlikte yaşar. Sonra bir de bakar ki kendine rastlayamamış. Ne içinden geçeni söyle bilmiş ne dilediğini yapabilmiş, ne istediğini sevebilmiş ne gönlünce yaşayabilmiş. Her şeye her şeye zaman ayırmış ama kendine zamanı olmamış"* (Uygur, 2017, s. 43).

Uygur'un da ifade ettiği gibi bu, kendisi olamamaktır. Kendisi olamadığını anlamak herkesin yaşadığı bir durum değildir. Çoğu kez çok uçta şeyler yaşamış insanlar bu durumu sorgular. Bu durumla insanların bir kısmı karşılaşmayabilir. Çoğu insan toplumsal kimliğiyle barışık geleneksel, ahlaksal olanla birlikte olmaktan rahatsızlık duymadan yaşamını sonlandırabilir. Bunların dışındaki kimi insanlar da yaşadığı durumu sorgu süzgecinden geçirerek ben olandan sıyrılıp kendisi olmaya doğru adım atar; adım attıkça da kimi zorlukları yaşayabilir.

> Anahtarımı yitirmiştim. Kendi üstüme kilitlenmiştim. N'etsem giremiyordum içime. Özüme kapalıydım. Dile gelemez bir sıkıntı, karanlık örtüyordu her yanımı. Bir şey bir yere batıp gömülüyordu. Kör öfke, acı kin, yanan yara, keskin bitkinlik, küçülten

> büzülme, korkunç ürkü…-hepsi üşüşmüştü üstüme. Dar dargın, tıkanık tutsaktım. Yaşamanın tadı uçmuş, rengi silinmiş, dayanımı çökmüştü. Birden onunla karşılaştım açılıverdim. Kendimle buluştum. Genişledim. Soluğum düzeldi. Sevinç aktı her şeye, her işe, heryana. Amaç, değer, anlam-hepsine kavuştum bir çırpıda. İsteksizlik, direnç, itiş yoktu artık. Hafiftim. Çözülmüştüm kaskatılıktan. Işığımı engelleyen tüm duvarlar kalktı. Doruğumda buldum kendimi. Kendim olmuştum artık. Özüme kavuştum onunla (Uygur, 2017, s. 57).

Ben olandan sıyrılmak çabasında olan kişiler için çıkış yolu her zaman aydınlık değildir. Kimi kez 'ben'in sesi kişinin kendini duymasına engel olur bu durumda bir rehberin/diyalektikçinin bazen 'ben'in sesini kısacak sorularla kişiyi düşünmeye davet etmesi gerekir. Diyalog, benden geleni soruya dönüştürerek kendine soran bir ses, bazen de bir iç ses olur. Bu ses/söz, çevirmenlik yeteneğine sahip bir felsefi danışmanca diyalektik bir süreci sürdürmenin aracı olur. Yapılacak şey kişiyi "beni" ile kendisi arasındaki gerilime yöneltmek olacaktır. Arada bir varlık olarak insan beni ile kendisi arasında bu arada oluşun yarattığı gerilime felsefi bir bakışla yönelir. Hem benliğinin farkına varır, diğer bir deyişle kişiliğinin ardındaki toplumsal ve kültürel bilgiye ulaşır; kendini bilir hem de toplumsal kültürel olandan aldıklarının farkında biri olarak neyi yaptığını, neyi yapmaya uygun olduğunu, neyi hiçbir zaman yapmayacağını seçerek ya da kararlarının arkasında kimin, kimlerin sesinin olduğunu bilerek kendisi olur.

Felsefi danışmanla gerçekleşen sorgulama "ben"den gelenin ne olduğu üzerine yoğunlaşır. Bunların ne kadarı beni yansıtır? Bunları kim/ne belirliyor? Ne kadarın da ben etkiliyim? Bunu yapmayı gerçekten istiyor muyum? Bunu yapmamı kim istiyor? Davranışlarıma kim/kimler/neler etkide bulunuyor? Nasıl düşünüyorum? Düşünmeme kaynaklık eden toplumsal geleneksel yapıların ne kadarını fark ediyorum? Eylemlerimi kendim için mi diğerleri için mi gerçekleştiriyorum? Günlük yaşam pratiğinde aldığı kararlarda ne kadarının benin ne kadarının ben olmayanın etkisinde kaldığının soruşturmasını yapan kişi bu ve benzer sorularla benliğine yönelir. Aldığı cevaplara bakarak ayıkladığı eylemlerinden arta kalan kendi eylemleridir. Bilinçli gerçekleştirdiği eylemlerin, diğer eylemlerine, başka bir ifade edişle kendiliğinden gerçekleşen, fark etmeden, alışılagelmiş bir şekilde gerçekleşen eylemlerden oranca fazla oluşu kendilik bilincinin artışı şeklinde yorumlanabilir. Felsefi danışmanlığın kişiyi getirmek istediği nokta bu kendini bilme halidir.

Felsefi danışma, kişinin hayatına kendilik bilincine, kendini gerçekleştirmeye dönük bir sorgulama yöntemi olarak girer. Yöntemin kişiye katkısı, sorgulama ediminin, yaşamı boyunca sürdürmesi gereken bir etkinlik olduğu bilgisidir. Nermi Uygur'un yapıtlarında gördüğümüz kadarıyla yaşam sorgusu anlık, bir defalık bir durum değildir. Yaşam devam ettiği sürece kişilerin benleriyle kendileri arasındaki gerilim dolayısıyla kişinin kendine yerleşme süreci devam eder.

5.2 Nermi Uygur'da "Kendine Yerleşme Sorunu" ve Ana Bileşenleri

Nermi Uygur'un yaşama felsefesi, insan-insan, insan-insan olmayan ilişkisinde fenomenolojik bir yapılanışı içerir. Fenomenolojik yaklaşım onun nezdinde, tüm ayrıntılarıyla ele aldığı kavram, nesne, durum ve duruşlara yönelmesi onları kendisinin kılması, diğer bir ifade edişle kendi bilinç süzgecinden geçirmesiyle, kavraması ve tüm bu kavrayışlarını dilin gücüyle ortaya çıkarmanın yolunu gösterir.

Uygur, felsefi yöntemini uygularken kendi deyimi ile "düşünce kazısı" yapar; bu düşünce kazısı tekil ile tümelin birleşmesinden başka bir şey değildir. Tekil olan tümelin daha önce ele aldığımız haliyle 'ben' ile 'kendi' arasındaki gerilimin bilinçli bir ele alışla gün yüzüne çıkarılması felsefi danışmanlık yoluyla gerçekleşir. Felsefi danışmanla kendine yönelen kişi kendisine yerleşmiş kimi düşünce, kavram ve tutumları bilme konusu yapar. Kişi için kendisine yerleşenler nelerdir? Bunlar: genel kanaatleri, geleneksel tutumları, ahlaki öğretileri, günlük yaşam kılavuzu sözcükleri, kimi kavramları içerir. Çoğunlukla bunlar, onun bilgisi dışında onun olmuş örüntülerdir ve hepsi yaşam yolunda sorun yaratan kimi durumlar olarak aniden karşısına çıkarlar. Onlarla karşılaşmak kişi için şaşırtıcı, üzüntü verici, kızgınlıkla kuşatılmış bazen gülümseten bazı şeyleri deneyimlemek anlamına gelir. Bu durumda onları tanımak, bilmek ve onları gelecekteki yaşamında yerleştireceği yere karar vermek aslında kişinin bilişsel yolculuğudur. Kendini bilme şeklinde kavramsallaştırılacak bu duruşa kişi felsefi danışman eşliğinde yapılan düşünce kazısı sonucunda ulaşır; düşünce kazısı sağlam bir zeminde kişinin kendine yerleşme edimine katkı verir. Bu durumda kendine yerleşenleri, doğru çözümlemelerle, değerlendirmelerle yerli yerine koyan kişi için yaşam, bir kendine yerleşme öyküsüdür.

Kişi, bunalım ya da kriz durumunda, seçim yapma zorunluluğuyla karşı karşıya kalır. Aldığı kararlarda ve kararlarını değerlendirirken yaptığı sorgulamada, kendini

sabitleyerek belli bir yerden olup bitene bakar. Baktığı yer kavramları, olayları, durumları, her boyutu ile gördüğü, kendi anlamlarına ulaştığı bir görüş alanıdır. Felsefi danışmanlık kişinin alışageldiği bakış açısını görmesini, bu şekilde yaptığı değerlendirmeleri fark etmesini sağlayacak sorularla kişiye yeni bir değerlendirme perspektifi sağlar. Bu perspektif yeni bir görüş alanı sağladığından kişi için bir merak konusu olan yeni birtakım şeyleri ve durumları anlama isteğini harekete geçirir. Şimdi ve burada karşılaştığı her duruma yeni deyimlere bu anlama isteğiyle yönelir bu etkiliğe yaşam sürdükçe devam eder. Uygur:

> Nereye gidersem gideyim buradayım, bedenimleyim. Çeşit çeşit oralar'dan önce salt bir burada var. Yarım yüzyıl geçti bir türlü kendime yerleşemedim. Nerdeyse bir hiç olarak doğarsın. Bir o yana bir bu yana yalpalar durursun. Sever, üzer, çeker, çektirisin. Çalışır, öğrenir didinirsin. Zamanla biri olursun. Sonra gene…
>
> Günün birinde ölür, nerdeyse bir hiç olursun. Hepsi bu (Uygur, 2017, s. 110).

Kişi konumlanışıyla şimdi ve burada gördüğü, duyduğu, betimlediği durumu kendi bilgisiyle, bilinciyle soruşturur ve karşıda duranı kendisi için tanıdık, bildik hale getirir. Bulunduğu alanı; bildikleriyle ilkeleri üzerinden yeniden düzenler; artık bildiği şeylerin olduğu "güvenli" bir yerleşim ortamındadır. Kişinin kendini yerleştirdiği yer duruşunu belirler; konuyu tartışacağı perspektif bu duruşa bağlı olur. Kişinin duruşundan emin olmasını sağlayan şey kendisini tanıması ve karar verirken hareket noktası olan ilkelerinin farkında olmasıdır. Ne yapmak istediğini, bunu ne için istediğini bunun kendisi için hangi anlama geldiğini bilen kişi, yaptığının sorumluluğunu da alır. Durumlara bilgece bir tutumla yaklaşır. Bu tutum her yeni durumu, güncel bir kararı, felsefi bir bakış açısıyla nasıl değerlendireceğinin bilgisiyle davranabilme becerisidir.

Yaşam içerisinde kendine yerleşme çabası çeşitli öğrenmeler soruşturmalar ve tartışmalarla sürüp giden bir etkinlik olur. Kendine yerleşme çabasını kolaylaştıran felsefi danışmanlık Uygur'un dünyasında denemenin söyleminde var olur. Başka bir ifadeyle Nermi Uygur denemelerini var eder denemeleri de onu var eder. Uygur'un dünyasında "ben"den başkasına gidiş-geliş bu şekilde gerçekleşir.

5.3 Nermi Uygur'da Ben-Başkası ya da Danışan-Danışman İlişkisi

Nermi Uygur için başka hem bir varış noktası hem bir başlangıç noktasıdır, hem sorulan bir soru hem soruya verilen yanıttır, alışılmışın dışında olan yeni bir olanak ve bir yaşama coşkusudur (Uygur, 2017).

Nermi Uygur eserlerinde kişinin "başka"yla ilişkisini ele alırken kendi dünyasından "başka"nın dünyasına, "başka"nın dünyasından kendi dünyasına bakar. Böylece yaşama dünyasının deneyim ve deneyimlerinin dile dökülüşü olan söylemleri hakkında düşünmesinin zeminini oluşturur. Bu düşünme biçimi "ben"in, kendisine, düşünmesine yönelmesidir. Bu yönelişte "ben"in yaşama dünyasındaki her türlü var olanı anlamlandırma ve yaşamı tüm ayrıntılarıyla kavrama çabası vardır.

Nermi Uygur'a göre tekil olan, kendi olma sürecine "başka"nın da dâhil olduğu ve birlikte oluşturulan anlam dünyası üzerinden katılır, kendini var eder. Burada "başka" ile ifade edilen "ben" olanın dışındaki diğer insanlardır. *"Kendi kendime sürdürdüğüm yazılı konuşmalar, kendiliğinden diyebileceğim bir akışla, sesini kimi yükselterek kimi kısarak başkalarına da yönelmektir*" (Uygur, 2017, s. 2507). Yönelişi başkaya açılmak olarak kavramlaştırır. Bu ileri sürüşle Nermi Uygur anlatmak istediğinin altını çizer. Kişi kendisini anlamak için "başka"ya yani diğerlerine gereksinim duyar; başkasıyla diyalogda kendi düşüncesine eleştirel bir gözle bakmaya daha çok yaklaşır. Ona göre kişi, dış dünyaya dili/söylemi aracılığıyla açılırken, aynı zamanda kendisine de dış dünyadan gelen/"başka"nın söylemiyle yönelir ve kendisini değerlendirir. *"Kendi kendimi açıyorum; kendimi dışlara açıyorum; dışları içime açıyorum denemelerimde". "Böylece her açılışım onlarla açılmam, onları da açmam demek"* (Uygur, 2017, s. 2507).

Uygur'a göre açmak, açılmak, aşma diğer bir ifadeyle var olan durumun ötesine geçme eylemine karşılık gelir. Açılmak ise: *"varlığın sınırlarını genişletmektir; bilinenden başkaya, bildikten, alışılmıştan henüz-tadılmadığa seğirtmektir"* (Uygur, 2017, s. 2507). O bunu eserinde sürüp giden yaşamı değiştirme atılışı olarak niteler. Açmak ve açılmak istediği için yazdığı bir bakıma bu yolla kendisine felsefi danışmanlık yaptığı denemeleriyle dünyayı anlaşılır ve yaşanır kılmak ötesi kendisini ve başkalarını (dünyayı) iyileştirmek için yazdığını ifade eder (Uygur, 2017). Bu onun söyleminde dünyayı yaşam yönünden değerli, sağlıklı ve iyi kılmaktır.

Bir yaşama filozofu olan Uygur, *İçimin Sesi* adlı denemesinde âdeta felsefi zeminde gerçekleşen ben-başkası karşılaşmaları hakkında bilgi verir. Uygur'a göre insanları felsefe etkinliğine götüren doğaya ve insana ilişkin sorularıdır (Uygur, 2017). Uygur'un felsefecilerle (felsefeseverler, felsefi danışmanlar, diyalektikçiler) bir araya gelerek *"(...) felsefe yönünden birliktelik sağlamanın, iletişim sağlamanın çok yerinde bir davranış olduğu kanısındayım"* (Uygur, 2017, s. 2893) ifadesinin, danışanın/kişinin felsefe bilgisine sahip diğer kişileri - ki bunlar, filozoflar ve bu filozofların eserleri olabilir - danışmanlığının, anlamı oluşturmak, yakalamak açısından faydalı olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Yazılarında filozoflarla karşılaşmalarını onlardan kendisine kendisinden onlara uzanışları görmek mümkündür. Diyalog kurduğu felsefecilerin, kendisini etkilediği yönlerini bu ele alışlarıyla başkalarına/okurlarına da aktarır. Böylece hem kendisinin hem diğerlerinin yaşam perspektifini genişleten bilgi kaynaklarını açık hale getirir.

İnsanların, sorularına aradıkları cevaplarını, felsefeyle ilgilenenler, filozoflar, felsefi danışmanlar, kimi kez kendisiyle düşünsel/eleştirel temelde gerçekleştirdiği diyaloglar, akıl yürütmeler ve çözümlemelerde aramaları, kendisine yaptığı yolculukta onu güçlendiren bilgilerin ortaya çıkmasını sağlar. Yolculuktan söz edildiğinde kastedilen birinin gittiği yere diğerinin sürüklendiği bir yolculuk değildir. Yolculuğu talep edenin (danışanın) isteği doğrultusunda başlayan eşit koşullarda yan yana yürünen bir yolculuktur. Söz konusu edilen eşlikli bir yürüyüşle, birinin diğerinin güdümüne girmediği, varış noktasının danışmanın belirlemediği, yürüdükçe aydınlanan bir yolda, ışıkların danışanca bir bir açıldığı bir yolculuktur. Durum, Uygur'un dilinden "*Felsefeseverlikte ille de başkalarına benzemeye, n'apıp edip onlara ayakuydurmaya, (...) hiç yer olmamalıdır"* (Uygur, 2017, s. 2896) cümlesiyle anlam bulur. Bu durum felsefi danışmanlığın terimleriyle birlikte danışan-danışman ilişkisi türünden ifade edilirse danışanın danışmanın (filozof, diyalektikçi) görüşlerine sıkı sıkıya bağlı kaldığı, tartışmadan kabul ettiği, hatta yaşamına uyguladığı bir danışmanlık biçimi değildir. Sözü edilen danışmanlık yönteminde danışan felsefe yapan kişiyken danışman onu felsefi zeminde tutarak danışmanlık sürecinin felsefi boyutta ilerlemesini olanaklı kılan kişidir.

Başkasına açılmak olarak belirlenen felsefi danışmanlık etkinliğinde danışan kendi gerçekliğini sorgularken, başka gerçekliklerin de olduğunun bilincine varır. Süreç şimdiyi

anlamlandırırken geleceği de bir bilinç doğrultusunda planlayabilme kapasitesini genişletir. Kendine yerleşme çabası bu anlamda gelecekte olabilecek her yeni durumda insanın etkin bir zihinle yaşama dünyasında hazır olmasıdır.

6. SONUÇ

Tarihsel, toplumsal, kültürel bir varlık olan insan çevresindeki diğer canlılara göre eksik donanımlarla geldiği dünyayı, bilme edimiyle kendi dünyası haline getirir. Nermi Uygur'a göre insan dil ve kültür bağlamında kavranabilir. Düşünme becerisiyle dünyaya gelen insan dille kavramsallaştırdığı dış dünyaya yönelir. Bu dünyada güçlü bir varlık olarak yaşamına devam etmesi, bilgi alanını sürekli genişletmesi gerekir. Edindiği bilgiyle güçlükler karşısında kendini korumak, geleceğe dönük daha iyi koşulları geliştirmek, iyi yaşam olanakları sağlamak kararı dış dünyayı ve bu dünyanın bir parçası olan kendini bilmesinden geçer. İnsan kavramlar aracılığıyla bir kültür oluşturur; bu kültür çağlar boyunca insandan insana aktarılarak ortak yaşam alanlarını kurar. Kişi, benliğiyle toplumun bir parçası olarak var olduğu yaşam alanlarında hayatını sorgulayarak kendinin bilincine varır. Kişinin, bilme ediminden çıkarak kendini bilmeye doğru yol alması ben olmaktan kendi olmaya evrilmesi anlamına gelir.

Kendini bilmek bir anlamda diğerini bilmektir. Çünkü insan kendisini diğerinin gözünde, düşüncelerinde kavramlarında daha rahat görür. İnsan, ilişkileriyle var olabilen bir varlık olduğundan diğeriyle kurduğu ilişkisi önemlidir. İnsanın, dünya ile kendisi ve kendisi ile diğer insanlar arasında dil aracılığıyla kurduğu ilişki, temelde bir diyalog ilişkisidir. Diyalog kişinin hem kendi zihnine hem de diğerinin zihnine ulaşmasının yoludur. Bu ilişki ile kişi karşısındakinin (kendisi, diğeri) düşünme biçimini, bilme konusu yapar, takip eder ve anlamlandırır. Diyalog düşünce akışının dille somut alana dökülmesini sağlar. Kişi kavramlarını, duruşlarını ve varsayımlarını dille dışa vurarak açıklığa kavuşturur. Zihnini diğerine açmak anlamına gelen bu etkinlik sonucunda kişi diğerinin zihnindeki "ben"i görür.

Zihnini diğerine/başka olana açmayan her bir kişi kendi zihninin sınırlarında kendi kavram dünyasının çerçeveleriyle sınanmamış, bilgi görünümlü, doğruluğuna inandığı, terim ve sözcükler dünyasının tutsaklığında yaşar. Diğeriyle karşılaşmamış, düşünceleri ifade eden sözcük/terim ve kavramların karşıladığı anlamlar sınanma, sınırlamayla

çerçevelendirme gibi işlemlerden geçmediği sürece bilgiye dönüşmemiştir. Kişinin bilgi sandıkları, anıları, önyargıları, alışkanlıkları, kanaatleri, kısaca kendisi için doğru olan inanç ve deneyimleridir. Tüm bu deneyim birikiminden çıkan yaşam bilgisiyle kişi, eylemlerini gerçekleştirirken, "doğru kararlar" verebilir. Ancak bu, kişinin söz konusu eylemleri bilerek yaptığı anlamına gelmez. Günlük yaşama egemen olan eylemler aslında otomatikleşmiş eylemlerdir. Düşünülmeden yapılan genel olarak öğrenilmiş ve çoğunlukla günlük gereksinimleri karşılamak üzere yapılan eylemlerdir ve bunlara davranış denir. Örneğin; bunlar yüzünü yıkamak, dişini fırçalamak, kahvaltı yapmak vb. gibi davranışlardır. Bu eylemlerin kararları daha önceden verildiğinden ve bu verili durumlar karşısında duruşlar gerçekleşmiş olduğundan, ne zaman aynı durum ortaya çıksa davranış kendiliğinden gerçekleşir. Bu durum insanın geçmiş öğrenmeleriyle şimdiki öğrenmelerinin senteziyle oluşturduğu alışkanlıkları ya da rutinleridir. Diğerleriyse üzerinde düşünülen eylemlerdir. Bu eylemler kişinin yaşam yönünü değiştirebilecek güçte olan kimi etik duruşlarını içerir. Eyleminin ne olduğu, yapanı nasıl etkilediği, sonuçlarının neler olacağı üzerinde düşünen öznenin, karar süreçlerinin bu şekilde belirginleşmesi kişinin eylemlerinin sonuçlarından duyabileceği pişmanlığı azaltması yaşamındaki "sorgulanmış bilgi" oranını arttırmasıyla mümkündür. İstemelerini sorgulanmış bilginin sunduğu doğrultuda şekillendiren kişi günlük yaşamda yaptığı bir şeyde keşke daha başka davransaydım demediği sürece, kısacası pişmanlık yaşamadığında, bilgi temelli kararların egemen olduğu eylemler dünyasında mutlu olabilir.

Kişinin kendini bilmesi içsel bir diyalogla mümkün olabildiği gibi, felsefi bir diyalogla da mümkündür. Felsefi diyalog yani felsefi danışmanlık bir danışman ve bir danışanın içinde yer aldığı diyalogdur. Felsefi diyalogda amaç, danışanın davranışına neden olan düşünceyi ele alarak bu düşüncenin bizzat düşünen tarafından görülmesi ve anlamlandırılmasına dönük bir iç yolculukta kişiye eşlik eder.

Felsefi danışmanlığı taşıdığı özellikler bakımından irdeleyen ve felsefe tarihindeki örneklerle besleyerek Nermi Uygur örneğinde daha da somut kılan bu çalışmada "kendine yerleşmenin" ne denli zor olduğu, hatta bedelinin ağır olduğu üzerinde durulmuştur. "Sorgulama" danışan-danışman ilişkisinde öne çıkarılmıştır.

Augustinus, Boethius ve Nermi Uygur'un kendisiyle yaptığı soruşturmaların kişisel olmasına rağmen sorgulama sürecinde hep diğerine ihtiyaç duyulur. Diğeri Augustinus'un örneğinde "Tanrı", Boethius'ta "felsefe", Nermi Uygur'da ise "deneme"dir. Ancak her birinde "ben"in karşısında "kendisi" vardır. Diyalog benden kendini ayıklama etkinliği olarak sürüp gider. Bu bağlamda kendini bilme eylemi dinamik bir arayış olarak kendini gösterir.

Yaşama filozofu olarak adlandırılan Augustinus, Boethius ve Nermi Uygur akademik alanda felsefe yapmaktan ziyade, yaşamın içinde, yaşamın anlamını bulmaya çalışırlar. Nasıl yaşadıklarını anlatırken nasıl yaşanması gerektiğini de anlar ve yaşama yönelerek kendi kendilerine, kendileri için felsefi danışmanlık yaparlar. Yaşamlarının belli anlarına dönüşler yaparak eylemlerini neden gerçekleştirdiklerinin bilgisine ulaşırlar. Çünkü eylemde bulunurken doğru karar verme süreçleri, kişinin yaşamının yönünü kimi zaman yaşam süresini, yaşam kalitesini, yaşam duruşunu belirler. Bilme isteğiyle kendisiyle karşı karşıya gelen bu filozoflar belli bir bakış açısıyla kendilerine yönelirler. Felsefi danışmanlık süreci bu yöneliş biçiminin adı olup; gerçekliğin peçesini kaldırmanın bir yoludur. Bunun sonucunda kişiden beklenen, kendisinin sahip olduğu dünya görüşünü birtakım akıl yürütme, çözümleme, bağlantı kurma gibi işlemlerden geçirerek kavraması sonrasında bu kavrayışla yeni bir dünya görüşü oluşturmasıdır.

Felsefi danışma, sadece bir durum için çıkış yolu göstermekle kalmaz; bir düşünme pratiği, bir değerlendirme biçimiyle sonraki yapıp etmelerinde kişiye kendi kendisine rehberlik etmesinin olanağını da sağlar. Felsefi düşünme pratiğini yaşamında içselleştiren insan durumlar karşısında sağlam zeminlerde gösterdiği duruşlarla dinamik bir hayatta ve akış halindeki yaşamıyla, hayatın içine yerleşir. Bu bağlamda kendine yerleşme, kişinin karşılaştığı her sınır durumunda, karar vermek ve bu kararın sonucunda duruş göstermek zorunda kalması sırasında, fenomenolojik yöntem kullanılarak yapılan değerlendirmenin sonucunda verilen bir kararın içkin hale getirilmesidir. Kendine yerleşme bir sonuç değil bir sonraki aşamada karşılaşacağı durumları nasıl çözümleyeceğinin bilgisidir.

Kendini bilmek bilişsel bir süreçtir. Bilmeyi bilmek, beni bilmek, ben olmayanı bilmek; diğerini, başkayı bilmek, kendini bilmek bu bileşenlerle birlikte öznel ve akli bir kavrayıştır. İçinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak "ben toplumun değer yargılarını

nasıl ve ne kadar edindim bu yargılar bende nasıl anlam buldu, bu anlamları duruşlarımla nasıl dışa vuruyorum?" sorularının cevabı kişiyi kendisinin bilgisine götüren soruşturma kişisel ve ussal bir soruşturmadır. Yapılan soruşturmayla alınan kararları kendinin kılmak kişisel ve ussal bir seçimdir. Bunların sonucunda felsefenin gördüğü bir noktadan yaşamı seyrederek görüş alanını genişletmek, kendine yerleşme adımlarını çekinmeden de atarak yaşamı karşılamak, bilgece duruşlarda ısrar etmek, kişisel bir karardır. Bunların hepsini bir bilinçle yapabilme perspektifini kişiye sağlayan ise kendilik soruşturması olarak felsefi danışmanlıktır.

Sonuç olarak, insanın sorunlarının felsefi olduğunu iddia eden felsefi danışmanların, kişilerin bu sorunlar karşısında gösterdiği duruşlarında felsefi olabileceği savıyla temellendirilen çalışmamızda, felsefi danışmanlığı, antropontolojinin, Çotusökenin kullandığı terimlerle, "durum", "duruş", "karşılaşma", "karşılama", "karşılaştırma", terimleriyle "arada olma", fenomenini, "tekil-tümel gerilimini"ni dikkate alarak açık ve anlaşılır bir hale getirmek; "*felsefi danışmanlığı*n kişinin kendi kendisine uygulanabilir bir danışmanlık modeli olduğu, felsefe tarihinden kimi filozofların uygulamaları üzerinden gösterilirken; kişinin felsefenin gözlükleriyle kendini seyredebilmesi, bilgece bir duruşun olanaklılığında yaşamı karşılaması için kendine yerleşmesinin yaşam boyu devam eden bir faaliyet olduğu üzerinde durulmuştur.

KAYNAKLAR

Akarsu, Bedia (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Altunbaşak, İlker (2021). *Felsefe Bunalımlara Çare Midir?*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Aristoteles (2014). *Nikamakhos'a Etik*. (S. Babür Çev.), Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Aristoteles (2015). *Metafizik*. (Y.G.Sev Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Augustinus (2009). *İtiraflar*. (Ç. Dürüşken Çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Boethius (2014). *Felsefenin Tesellisi*. (Ç. Dürüşken Çev.), İstanbul: Alfa Yayınları

Çotuksöken, Betül (1993). *Ortaçağ Yazıları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Çotuksöken, Betül - Babür, Saffet (1993). *Ortaçağda Felsefe*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Çotuksöken, Betül (1994). *Felsefi Söylem Nedir?* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Çotuksöken, Betül (1995). *Nermi Uygur'un Felsefe Dünyasından Kesitler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Çotuksöken, Betül (2012). *İnsan Hakları ve Felsefe*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Çotuksöken, Betül (2018). *Felsefenin Gör Dediği I Antropontoloji ya da İnsan-Varlıkbilgisi*. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.

Güzel, Cemal. (2002). "Aurelius Augustinus'un Varlık ile Bilgi Kavramları". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.19 Sayı.(2)* içinde. 15.12.2002 Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41192/499707

Hadot, Pierre (2012). *Yaşam İçin Felsefe.* (K. Kahveci Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

İyi, Sevgi (2010). "Bilginin Anlamı", Çotuksöken, Betül – Tunçel, Ahu (Eds.), *Bilgi Felsefesi* içinde (s. 61-75). İstanbul: Heyamola Yayınları.

İyi, Sevgi (2018). "Felsefe ve Düşünmek". Tunçel, Ahu - Kutlusoy, Zekiye – Önkal, Güncel (Eds.), *Felsefeye Giriş Yolları-Betül Çotuksöken'e Armağan* içinde (s. 243- 248). İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Kant, Immanuel. Mendelssohn, M. Hamann, J. G. Wieland, C. M. Herder, J. G. Riem, A. Lessing, G. E. Erhard, J. B. Schiller, F. (2021). "Aydınlanma Nedir?", A. F. Çağlar (Ed.), *Aydınlanma Nedir?* İçinde (s. 27- 37). (M. B. Albayrak Çev.), İstanbul: Albaraka Yayınevi.

Kayıkçı, Halil (2009). *Augustinus'un Bilgi Anlayışı*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara.

Kuçuradi, İoanna (2016). *Çağın Olayları Arasında*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Marinoff, Lou (1999). *Prozac'ı Bırak Platon'a Bak*. (E. Başer Çev.), İstanbul: Profil Kitap.

Mengüşoğlu, Takiyettin (1992). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Mengüşoğlu, Takiyettin (2017). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Özcan, Muttalip (2011). *Aristoteles Felsefesi: Temel Kavramlar ve Görüşler*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Platon (1992). *Devlet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Platon (1999). *Diyaloglar 2*. İstanbul : Remzi Kitabevi.

Raabe, Peter, B. (2020). "Philosophy Revalued in Mental Healthcare". In *Syntehesis Philosophica*, (p. 379-392). The Croatia Philosophical Society at the University of Zagrep, Faculty of Philosophy. https://doi.org/10.21464/sp35207

Uygur, Nermi (2016). *Bütün Eserleri. I.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uygur, Nermi (2017). *Bütün Eserleri. II. 1.Cilt.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uygur, Nermi (2017). *Bütün Eserleri.II. 2.Cilt*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yenişehirlioğlu, Şahin (1985). *Felsefe ve Diyalektik*. Ankara: Maya Yayınları.

Zekiyan, Boğos (2005). *Hümanizm (İnsancılık) Düşünsel İçlem ve Tarihsel Kökenler*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Zekiyan, Boğos (1975). "Augustinus'un Bilgi Teorisinde İç Gerçeği Prensibi ve Sujenin Kendini Bilmesi (*memoria sui*)", V. Eralp, M. Gökberk, T. Mengüşoğlu (Eds.), F*elsefe Arkivi* içinde (s. 21-80). İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası.

ÖZGEÇMİŞ

Dilek ATİK

Eğitim:

Lisans: 1999. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Felsefe

Çocuklar için Felsefe : 2019. Maltepe Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi

İş:

2004 - Yılından İtibaren Milli Eğitim Bakanlığında Rehber Öğretmen